

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΡΑΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ

Διπλωματική Εργασία

της

Μαρίας Κυριακού

Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος 2021

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ

Μαρία Κυριακού

Πτυχίο Φιλοσοφίας Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, ΕΚΠΑ, 2000

Πτυχίο Νομικής, ΔΠΘ, 2005

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για τη μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Ευγενία Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 26/02/2021

Ευγενία
Αλεξανδροπούλου-
Αιγυπτιάδου

Σοφία Πετρίδου

Μαρία Μυλώση

Μαρία Κυριακού

Περίληψη

Στην παρούσα μελέτη, μετά από βιβλιογραφική έρευνα, επιχειρείται να αποδοθεί ο τρόπος με τον οποίο οι ανήλικοι μπορούν να περιηγηθούν ασφαλώς στο διαδίκτυο μετά την εφαρμογή του Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων. Θα παρουσιαστούν όλες οι διατάξεις που έχουν εισαχθεί με τον Κανονισμό και αφορούν στην προστασία των ανηλίκων. Επίσης γίνεται προσπάθεια να εξεταστούν τυχόν σημεία που χρήζουν βελτίωσης ή αποσαφήνισης. Στη συνέχεια η μελέτη προτείνει τρόπους, εκτός των νομοθετικών, που μπορούν να βοηθήσουν στην προστασία των ανηλίκων. Τέλος παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν διάφοροι φορείς το θέμα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

Λέξεις Κλειδιά:

Προσωπικά δεδομένα, ανήλικοι, διαδίκτυο, ΓΚΠΔ

Abstract

In the present study, after a bibliographic research, an attempt is made to attribute the way in which minors can safely browse the internet after the application of the General Data Protection Regulation. All the provisions introduced by the Regulation concerning the protection of minors will be presented. Efforts are also being made to address any points that need improvement or clarification. The study then suggests ways, other than legislation, that can help protect minors. Finally, it presents the way in which various bodies deal with the issue of personal data protection.

Key words:

Personal data, children, internet, General Data Protection Regulation

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

A.K Αστικός Κώδικας

ΑΠΔΠΧ Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
(Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων)

Αρχή Αρχή Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων

ΓΚΠΔ Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Δεδομένων

Δ.Ε.Ε Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΑ Εκτίμηση Αντικτύπου

ΕΕ Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΔΔΑ Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΕΠΔ Ευρωπαίος Επόπτης για την Προστασία Προσωπικών Δεδομένων

ΕΚ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

ΕΣΔΑ Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου

ΟΗΕ Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΟΣΑ Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

Σχ Ν Σχέδιο νόμου

ΤΠΕ Τεχνολογίες Πληροφορικής και Επικοινωνιών

ΥΠΑΙΘ Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

COPPA Children's Online Privacy Protection Act

FTC Federal Trade Commission

ICC International Chamber of Commerce – Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο

IoT Internet of things

ISO International Organization for Standardization – Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης

PIAC Public Interest Advocacy Centre

SIS Schengen Information System

UNCRC United Nations Convention on the Rights of the Child

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή	5
Κεφάλαιο 1 ^ο – Νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων	8
1.1 Νομοθετικές προσεγγίσεις σε διεθνές επίπεδο	8
1.1.1 Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ	8
1.1.2 Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων	8
1.1.3 Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ	9
1.2 Νομοθετικές ρυθμίσεις στον Ευρωπαϊκό χώρο	10
1.2.1 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)	10
1.2.2 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α)	10
1.2.3 Νομικές Ρυθμίσεις «Πρώτης Γενιάς» για την προστασία των προσωπικών δεδομένων	11
1.2.4 Νομικές Ρυθμίσεις «Δεύτερης Γενιάς»	11
1.2.4.1 Η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης	11
1.2.4.2 Η Συνθήκη Schengen	12
1.2.5 Νομικές Ρυθμίσεις «Τρίτης Γενιάς»	12
1.2.5.1 Η Οδηγία 95/46/ΕΚ	12
1.2.5.2 Ο Κανονισμός (ΕΚ) 45/2001	13
1.2.5.3 Οδηγία 2002/58/ΕΚ	13
1.2.5.4 Οδηγία 2006/24/ΕΚ	13
1.2.5.5 Οδηγία 2009/136/ΕΚ	14
1.2.6 Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 2016/679	14
1.3 Νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα	15
1.3.1 Συνταγματική προστασία του ιδιωτικού βίου	15
1.3.2 Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Δεδομένων	16
1.3.2.1 Αποσαφήνιση Όρων	16
1.3.2.2 Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων	17
1.3.2.3 Πρόσωπα που σχετίζονται με τα προσωπικά δεδομένα.	17
1.3.2.4 Προϋποθέσεις Νομιμότητας της Επεξεργασίας	18
1.3.3. Ο Νόμος 4624/2019	19
Κεφάλαιο 2 ^ο – Νομική Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων Ανηλίκων	21

2.1 Παρουσίαση του προβλήματος	21
2.2.1 Νομοθετική προστασία των ανηλίκων στις ΗΠΑ	22
2.2.2 Νομοθετική προστασία των ανηλίκων στην Ευρώπη	25
2.2.3 Νομοθετική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα	26
Κεφάλαιο 3ο- Οι διατάξεις προστασίας των ανηλίκων στον Γενικό Κανονισμό Προσωπικών Δεδομένων	28
3.1 Συγκατάθεση	28
3.1.1 Ηλικιακό όριο	29
3.1.2 Επαλήθευση ηλικίας	32
3.1.3.Συγκατάθεση και επαλήθευση	34
3.2 Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση	35
3.3 Δικαίωμα στη λήθη	38
3.4 Κατάρτιση προφίλ και ανηλικότητα	41
3.5 Εκτίμηση αντικτύπου	45
Κεφάλαιο 4ο- Συστάσεις, συμπληρωματικές των νομοθετικών διατάξεων	48
4.1 Συστάσεις προς τις τεχνολογικές εταιρείες	48
4.2 Συστάσεις για τους γονείς	51
4.3 Συστάσεις προς τους φορείς εκπαίδευσης	52
4.4 Συστάσεις προς τα παιδιά	53
Κεφάλαιο 5ο- Ενδεικτικές αποφάσεις αρμοδίων αρχών και δικαστηρίων	55
5.1 Δικαστικές αποφάσεις	55
5.1.1 Απόφαση 34697/2010 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης	55
5.1.2.Απόφαση 195/2007 του Αρείου Πάγου	55
5.2 Συνήγορος του πολίτη	56
5.3 Αποφάσεις ΑΠΔΠΧ	56
Κεφάλαιο 6ο- Συμπεράσματα	59
Παράρτημα Α- Εικόνες	61
Βιβλιογραφικές Αναφορές	64

Εισαγωγή

Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη, συνεχή χρήση των πληροφοριακών συστημάτων και εκτεταμένη χρήση του διαδικτύου. Οι έξυπνες συσκευές, το υπολογιστικό νέφος και το ταχέως αναπτυσσόμενο διαδίκτυο των πραγμάτων εξυπηρετούν και διευκολύνουν την καθημερινότητα των ανθρώπων με τίμημα όμως την παροχή προσωπικών πληροφοριών, χωρίς πολλές φορές αυτό να γίνεται απολύτως κατανοητό. Για το λόγο αυτό είναι περισσότερο από ποτέ επιτακτική η ανάγκη να ληφθούν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διαφυλάσσονται τα προσωπικά δεδομένα των χρηστών.

Τη νέα τεχνολογία, τις υπηρεσίες της και τις εφαρμογές της τις χρησιμοποιούν σε μεγάλο βαθμό και ανήλικοι με διαρκώς μειούμενη την ηλικία κατά την οποία ξεκινούν την χρήση τους. Οι ανήλικοι, λόγω της ανωριμότητας της ηλικίας τους, της έλλειψης εμπειρίας και του αυθορμητισμού που τους χαρακτηρίζει πολύ εύκολα μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο τον εαυτό τους κοινοποιώντας δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Θεωρείται μια ευάλωτη ομάδα και η προστασία της πρέπει να είναι προτεραιότητα καθώς οφείλουμε να τους προστατεύουμε και να τους εκπαιδεύουμε ώστε να μη φοβούνται την εξέλιξη αλλά και μην κινδυνεύουν από την έκθεσή τους σε άγνωστα ερεθίσματα.

Επιπλέον, όπως προκύπτει και από έρευνα του Ευροβαρόμετρου, οι Ευρωπαίοι πολίτες σε ποσοστό 95% «πιστεύουν ότι τα παιδιά κάτω των ηλικιών πρέπει να προστατεύονται ειδικά από τη συλλογή και αποκάλυψη προσωπικών δεδομένων» και σε ποσοστό 96% συμφώνησαν ότι «οι ανήλικοι πρέπει να προειδοποιούνται για τις συνέπειες της συλλογής και της αποκάλυψης προσωπικών δεδομένων».

Στο πλαίσιο αυτό και μετά από χρόνια, στη διάρκεια των οποίων η προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων βασιζόνταν σε ιδιαίτερα σημαντικά μεν νομοθετικά κείμενα, γενικά δε καθώς αφορούν την προστασία του πληθυσμού, τέθηκε σε εφαρμογή τον Μάιο του 2018 ο Κανονισμός 679/2016 γνωστός πλέον ως ΓΚΠΔ. Ο ΓΚΠΔ περιέχει για πρώτη φορά σαφείς διατάξεις που αφορούν την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων χρηστών του διαδικτύου. Ο Κανονισμός αυτός ισχύει σε όλα τα Κράτη - Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και όλοι οι εμπλεκόμενοι φορείς οφείλουν να συμμορφωθούν με τις διατάξεις του.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης θα γίνει αναφορά σε όλες εκείνες τις διατάξεις του ΓΚΠΔ που αφορούν στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων και

με ποιο τρόπο αυτές παρέχουν την απαιτούμενη προστασία. Ποια είναι τα δικαιώματά τους ως προς την επεξεργασία των δεδομένων τους αλλά και με ποιον τρόπο, εκτός της προστασίας την οποία παρέχει ο νόμος, μπορούν οι ίδιοι οι ανήλικοι να προστατίσουν την ιδιωτική τους ζωή και τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα.

Δομή Κεφαλαίων

Στο πρώτο κεφάλαιο της μελέτης παρουσιάζεται το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων τόσο σε διεθνές επίπεδο όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο και κατ' επέκταση και στον ελληνικό χώρο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται το νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων αρχικά στις ΗΠΑ, όπου για πρώτη φορά το 2000 έλαβε χώρα μία από τις πρώτες διεθνώς αξιολογες, προσπάθειες, που αναφέρεται ως νομική ρύθμιση της ιδιωτικής ζωής των παιδιών ο Ομοσπονδιακός νόμος γνωστός ως COPPA (Children's Online Privacy Protection Act- COPPA). Στη συνέχεια αναφέρονται οι νομοθετικές προσεγγίσεις στην Ευρώπη μέχρι και τον ΓΚΠΔ και πώς η Ελλάδα αντιμετωπίζει την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων.

Στο τρίτο κεφάλαιο αναλύονται οι καινοτομίες του ΓΚΠΔ που αφορούν την προστασία των ανηλίκων και συγκεκριμένα η ενιαία για πρώτη φορά ρύθμιση αναφορικά με τη συγκατάθεση των ανηλίκων για την επεξεργασία των δεδομένων τους, η ενημέρωση τους για την επεξεργασία των δεδομένων τους, οι περιπτώσεις της κατάρτισης προφίλ, το δικαίωμα που έχουν οι ανήλικοι να διαγράψουν τα προσωπικά τους δεδομένα ενώ παρουσιάζεται και η δυνατότητα διενέργειας εκτίμησης αντικτύπου στις περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων παιδιών και κυρίως όταν αυτή πραγματοποιείται σε μεγάλη κλίμακα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αναλύονται αρχικά όλα τα μέτρα που μπορούν να ληφθούν από τους παρόχους υπηρεσιών στο διαδίκτυο που μεταξύ άλλων στοχεύουν και στους ανήλικους ώστε να προστατεύονται τα προσωπικά δεδομένα τους. Εν συνέχεια προτείνονται τρόποι προστασίας που δύνανται να ληφθούν και από τους ίδιους τους ανήλικους, τις οικογένειες τους και στα σχολεία ώστε να εκπαιδεύσουν τα παιδιά στους τρόπους που προστατεύουν τα δεδομένα τους κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο.

Τέλος στο πέμπτο κεφάλαιο παρουσιάζονται αποφάσεις δικαστηρίων και άλλων φορέων που αφορούν παραβιάσεις αναφορικά με την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ανηλίκων και πώς αυτές αντιμετωπίζονται. Εν μέσω δε της πανδημίας του COVID-19 αναλύεται και η γνωμοδότηση της ΑΠΔΠΧ μετά την κατάθεση από πλευράς του ΥΠΑΙΘ της Μελέτης Εκτίμησης Αντικτύπου για τη διαδικασία της τηλεεκπαίδευσης στην

πρωτοβάθμια και τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και η επικαιροποίηση αυτής σύμφωνα με τον ΓΚΠΔ. Και οι δύο φορείς με τις πράξεις τους αποδεικνύουν με πόση σοβαρότητα αντιμετωπίζουν την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων και συγκεκριμένα των μαθητών.

Κεφάλαιο 1^ο – Νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία της ιδιωτικής ζωής και των προσωπικών δεδομένων

Η ανάγκη για προστασία των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής οδήγησε , όχι μόνο σε μια διατύπωση γενικών κανόνων αλλά και στη θέσπιση νομικών διατάξεων τόσο σε διεθνές όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

1.1 Νομοθετικές προσεγγίσεις σε διεθνές επίπεδο

1.1.1 Η Οικουμενική Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου του ΟΗΕ

Μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, για πρώτη φορά ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών στις 10 Δεκεμβρίου του 1948, με σκοπό να βελτιώσει τη ζωή και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων, στο Άρθρο 12 της Οικουμενικής Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου αναφέρει ρητά ότι « *Κανείς δεν επιτρέπεται να υποστεί αυθαίρετες επεμβάσεις στην ιδιωτική του ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία του, ούτε προσβολές της τιμής και της υπόληψής του. Καθένας έχει το δικαίωμα να τον προστατεύουν οι νόμοι από επεμβάσεις και προσβολές αυτού του είδους* » , αποτέλεσε την βάση για το σύγχρονο νομικό πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

1.1.2 Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων

Ακολουθεί, στις 16 Δεκεμβρίου 1966 το «Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων»- International Covenant on Civil and Political Rights - της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, το οποίο στο Άρθρο 17 ορίζει ότι «*Κανείς δεν υπόκειται σε αυθαίρετες ή παράνομες παρενοχλήσεις της ιδιωτικής ζωής, της οικογένειας, της κατοικίας ή της αλληλογραφίας του, ούτε σε παράνομες προσβολές της τιμής και της υπόληψής του*» . Η Απόφαση 2450/19.12.1968, της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών ανήκει στα πρωτοπόρα σχετικά κείμενα και αναφέρεται σε ζητήματα καταπάτησης ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που προκύπτουν από τη χρήση των ηλεκτρονικών μέσων, την εξέλιξη της τεχνολογίας και την επιτακτική ανάγκη οριοθέτησής της (Γέροντας, 2002, σελ 102).

Σημαντική περίπτωση καταπάτησης δικαιωμάτων φυσικών προσώπων στη Γαλλία, από

την κακή χρήση της τεχνολογίας (Γέροντας, 2002, σελ 102), υπήρξε η ηλεκτρονική αρχειοθέτηση δεδομένων μαθητών με αφορμή τα προγράμματα Gamim και Habyta οποία στόχο είχαν την παρακολούθηση των μαθητών. Μετά ωστόσο από την εντονότατη αντίδραση των πολιτών ο νομοθέτης αναγκάστηκε να θέσει σε ισχύ τον νόμο για την προστασία των στοιχείων προσωπικού χαρακτήρα από την αθέμιτη επεξεργασία τους με υπολογιστή, στις 6 Ιανουαρίου 1978. (Μαλλιαρού, 2016)

1.1.3 Κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ

Ο Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) διατύπωσε το 1980 τις «κατευθυντήριες γραμμές» του, οι οποίες αποτελούν διεθνείς ρυθμίσεις (Ιγγλεζάκης, 2004,σελ 25) για «την προστασία της προσωπικής σφαίρας του ανθρώπου και τις διασυννοριακές ροές προσωπικών στοιχείων». Παρά το γεγονός ότι ο χαρακτήρας τους δεν είναι άκαμπτos και αυστηρός, αποτέλεσαν, παγκοσμίως, κινητήριο νομικό μοχλό στο συγκεκριμένο πεδίο.

Διεθνείς οργανισμοί, όπως το Διεθνές Εμπορικό Επιμελητήριο (ICC), ο Διεθνής Οργανισμός Τυποποίησης (ISO) και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου (Ιγγλεζάκης, 2004, σελ. 25) αναγνώρισαν την αξία της διασυννοριακής ροής δεδομένων στην ανάπτυξη της αγοράς και της οικονομίας των κρατών, διάφοροι διεθνείς οργανισμοί και ασχολήθηκαν ενεργά με την επίλυση του προβλήματος της προστασίας των διακινούμενων δεδομένων.

Στις 14 Δεκεμβρίου 1990 η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε ένα κείμενο με τίτλο «Κατευθυντήριες Αρχές για την προστασία προσωπικών δεδομένων σε αυτοματοποιημένα αρχεία» το οποίο αν και δεν έχει νομικά δεσμευτικό χαρακτήρα (Παντελιάδου- Σαατζίδου, 2006) έχει ιδιαίτερη αξία. Αναφέρεται στην προστασία των προσωπικών πληροφοριών με επίκεντρο την ατομική προστασία. Συγκεκριμένα, στο Άρθρο 5 απαγορεύεται η συλλογή ευαίσθητων δεδομένων, όπως η φυλετική ή εθνική καταγωγή, το χρώμα, η σεξουαλική ταυτότητα, οι θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις.

1.2 Νομοθετικές ρυθμίσεις στον Ευρωπαϊκό χώρο

1.2.1 Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ)

Στις 4 Νοεμβρίου 1950 υπογράφηκε στη Ρώμη, η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου και τις θεμελιώδεις ελευθερίες του. Η Σύμβαση, που είναι ο ευρωπαϊκός πυρήνας προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτελεί και νομοθετικό πρότυπο για την Αμερικανική Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (1969) (Κίτσος, 2011), του Αφρικανικού Χάρτη των Ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των Δικαιωμάτων των Λαών (1981) καθώς και του Αφρικανικού Χάρτη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου το 1994. Αναφέρει ρητά στο Άρθρο 8 παρ. 1 ότι *«Καθένας έχει δικαίωμα στο σεβασμό της ιδιωτικής, οικογενειακής ζωής, της κατοικίας και της αλληλογραφίας του»*. Στη παρ. 2 απαγορεύει την επέμβαση οποιαδήποτε δημόσιας αρχής στο δικαίωμα αυτό, εκτός αν είναι αναγκαίο για τη δημόσια ασφάλεια και για την προάσπιση και προστασία των δικαιωμάτων και των ελευθεριών των άλλων.

1.2.2 Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α)

Με το άρθρο 19 της Ε.Σ.Δ.Α συστήνεται το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: *«Προκειμένου να διασφαλισθεί ο σεβασμός των υποχρεώσεων που απορρέουν για τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη από την παρούσα Σύμβαση και τα Πρωτόκολλα αυτής, συστήνεται Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, εφεξής αποκαλούμενο 'το Δικαστήριο', το οποίο λειτουργεί σε μόνιμη βάση»*.

Σε πρόσφατη απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για υπόθεση παραβίασης δικαιωμάτων ανηλίκου το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι παραβιάστηκε το Άρθρο 8 της ΕΣΔΑ.

Συγκεκριμένα, όπως διαβάζουμε στο Εγχειρίδιο του Ευρωπαίου Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, του 2018 σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων, στην υπόθεση Κ.Υ. κατά Φινλανδίας, οι γονείς ανηλίκου προσέφυγαν στο Δικαστήριο με τη διαμαρτυρία ότι σε ιστοσελίδα γνωριμιών αναρτήθηκε αγγελία με ερωτικό περιεχόμενο που πρόσβαλε το παιδί τους. Με γνώμονα τη Φινλανδική νομοθεσία, λόγω τήρησης απορρήτου δεν αποκαλύφθηκε το όνομα του υπαίτιου της ανάρτησης. Ο ισχυρισμός των γονέων ήταν ότι δεν παρασχέθηκε στον γιο τους η απαραίτητη προστασία και απαιτούσαν την αναμενόμενη δικαίωση. Το ΕΔΔΑ

έκρινε ότι είναι υποχρέωση των κρατών να θεσπίζουν νόμους με σκοπό τη διασφάλιση της ιδιωτικής ζωής και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Κρίθηκε αναγκαία και απαραίτητη η άρση του απορρήτου, η γνωστοποίηση της ταυτότητας του δράστη και η περαιτέρω τιμωρία του.

1.2.3 Νομικές Ρυθμίσεις «Πρώτης Γενιάς» για την προστασία των προσωπικών δεδομένων

Με κεντρικό πυρήνα τη Σύμβαση της Ρώμης στην Ευρώπη της δεκαετίας του '70 τα κράτη της Ευρώπης θεσμοθετούν τους νόμους της «πρώτης γενιάς». Η εκκίνηση γίνεται στο κρατίδιο της Έσσης στη Γερμανία και ακολουθούν τα υπόλοιπα κράτη, Σουηδία, Αυστρία, Γαλλία, Δανία, Νορβηγία, Λουξεμβούργο, Ισλανδία. Τα νομοθετήματα αυτά, επιχειρούν την αυστηρή πρόληψη και καταλήγουν στον κατασταλτικό έλεγχο και στις ποινικές κυρώσεις (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2007, σελ. 123)

1.2.4 Νομικές Ρυθμίσεις «Δεύτερης Γενιάς»

1.2.4.1 Η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης

Η ταχύτατη τεχνολογική ανάπτυξη αλλάζει σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούνται πλέον τα προσωπικά δεδομένα κατά τη διαδικασία παροχής υπηρεσιών και τη διακίνηση αγαθών.

Η Σύμβαση 108 του Συμβουλίου της Ευρώπης, περί προστασίας του ατόμου έναντι της αυτοματοποιημένης επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, που υπογράφηκε τον Ιανουάριο του 1981, αποτελεί σημείο αναφοράς για 45 κράτη στην Ευρώπη, καθώς είναι η πρώτη νομικά δεσμευτική πράξη σε διεθνές επίπεδο στον τομέα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Οποιαδήποτε χώρα στον κόσμο, που διαθέτει την απαιτούμενη νομοθεσία για την προστασία των δεδομένων, μπορεί να γίνει συμβαλλόμενο μέρος της Σύμβασης αυτής. Οι τεχνολογικές διατάξεις της, παρέχουν προστασία έναντι της προσβολής της ιδιωτικής ζωής από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Η Σύμβαση παρέχει ένα νομικό πλαίσιο για τη ροή προσωπικών δεδομένων μεταξύ των χωρών που την έχουν υιοθετήσει, καθώς και μια «πλατφόρμα» πολυμερούς και ισότιμης συνεργασίας μεταξύ των κρατών που μετέχουν σε αυτήν. Το 2001, η Σύμβαση 108 συμπληρώθηκε με ένα επιπρόσθετο πρωτόκολλο για τις εποπτικές Αρχές και τη διασυνοριακή ροή δεδομένων στις μη συμβαλλόμενες «τρίτες» χώρες (Κίτσος,

2011).

1.2.4.2 Η Συνθήκη Schengen

Το 1985 είναι η χρονιά που η Γερμανία, η Γαλλία, το Λουξεμβούργο, το Βέλγιο και οι Κάτω Χώρες, προκειμένου να εξασφαλίσουν την ελεύθερη διακίνηση των πολιτών στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Κοινότητα), προχώρησαν στην κατάργηση του ελέγχου στα εσωτερικά σύνορα τους και στη δημιουργία εξωτερικών συνόρων, στα οποία οι έλεγχοι για την είσοδο και έξοδο θα γινόταν κανονικά.

Ωστόσο η ελεύθερη διέλευση ατόμων και αγαθών δημιούργησε ένα κενό ασφαλείας που έπρεπε να αντιμετωπιστεί. Προχώρησαν για τον λόγο αυτό στη δημιουργία ενός ηλεκτρονικού πληροφοριακού συστήματος, το SIS (Schengen Information System). Πρόκειται για μία πολύπλοκη Βάση Δεδομένων που περιέχει στοιχεία για ιδιαίτερες κατηγορίες «ύποπτων» προσώπων, όπως καταζητούμενοι, μη επιθυμητοί αλλοδαποί, πρόσωπα που χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας, παράνομα οχήματα, με στόχο την ενημέρωση και το συντονισμό των αρχών και της αστυνομίας .

Σταδιακά εισήλθαν στη Συμφωνία Σένγκεν, η Ιταλία (1990), η Ισπανία και η Πορτογαλία το 1991, η Ελλάδα το 1992, η Αυστρία και η Δανία το 1995 και οι Σκανδιναβικές χώρες το 1996 (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2007).

1.2.5 Νομικές Ρυθμίσεις «Τρίτης Γενιάς»

1.2.5.1 Η Οδηγία 95/46/EK

Η πρώτη σημαντική ρυθμιστική προσπάθεια στον ευρωπαϊκό χώρο στον χώρο της προστασίας προσωπικών δεδομένων είναι η Οδηγία 95/46/EK, η οποία κατατάσσεται στα ευρωπαϊκά νομοθετήματα της «τρίτης γενιάς» και εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο της ΕΕ, στις 24 Οκτωβρίου του 1995. Η Οδηγία, που έχει ως σκοπό την διασφάλιση ενός υψηλού επιπέδου περιφρούρησης της προσωπικής πληροφορίας και της ελεύθερης διακίνησης δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, θεσπίζει ένα σύνολο κανόνων, τις κατευθυντήριες αρχές της, (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2007, σελ. 126-127) που καθορίζουν τα όρια για τη συλλογή, επεξεργασία και ελεύθερη διακίνηση των προσωπικών δεδομένων, στα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με έναν ομοιόμορφο τρόπο. Παράλληλα παρέχουν τη δυνατότητα σε κάθε κράτος μέλος να νομοθετήσει σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητες που πιθανόν υπάρχουν σ' αυτό. Επιπλέον η Οδηγία απαιτεί από τα κράτη τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου εθνικού οργανισμού με εποπτικό

και ελεγκτικό ρόλο για τη διασφάλιση οποιασδήποτε ανάλογης δραστηριότητας και την εφαρμογή των εθνικών νομικών διατάξεων.

1.2.5.2 Ο Κανονισμός (ΕΚ) 45/2001

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων, στις περιπτώσεις επεξεργασίας τους από τα υπηρεσιακά όργανα ή οργανισμούς της Ευρωπαϊκής Ένωσης ρυθμίζεται και διασφαλίζεται από τον Κανονισμό (ΕΚ) 45/2001. Ο Κανονισμός παρέχει νομική κάλυψη στην ελεύθερη διακίνηση αυτών των δεδομένων, καθορίζει τις υποχρεώσεις των υπευθύνων της επεξεργασίας των δεδομένων. Θεσμοθετεί επίσης τον «Ευρωπαϊό Επόπτη για την Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων - ΕΕΠΔ», την ανεξάρτητη δηλαδή, εποπτική και ελεγκτική Αρχή που εξασφαλίζει τον σεβασμό στην προστασία της ιδιωτικής ζωής στην ευρωπαϊκή ήπειρο (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2007). Στο πλαίσιο της εναρμόνισης με τον ΓΚΠΔ, ο Κανονισμός (ΕΚ) 45/2001 αντικαταστάθηκε ήδη από τον Κανονισμό 2018/1825.

1.2.5.3 Οδηγία 2002/58/ΕΚ

Πρόκειται για ρύθμιση, που αφορά την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών και τον σεβασμό στη διασφάλιση της ιδιωτικής ζωής του ατόμου στον ίδιο χώρο όπως μπορούμε να συμπεράνουμε από το Εγχειρίδιο του Ευρωπαϊού Επόπτη Προστασίας Δεδομένων, του 2018 σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. Εισάγει ένα σύγχρονο ρυθμιστικό πλαίσιο το οποίο περιέχει και την επικοινωνία στο Διαδίκτυο. Αναφέρεται ως e-Privacy Οδηγία (Ακριβοπούλου, 2011) και έχει στόχο να εκσυγχρονίσει τις νομοθεσίες των κρατών μελών της Ευρώπης στον χώρο των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καλύπτοντας τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα και συμπεριλαμβάνοντας ειδικές τεχνικές λεπτομέρειες.

1.2.5.4 Οδηγία 2006/24/ΕΚ

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο τον Μάρτιο του 2006 τροποποίησαν την Οδηγία 2002/58/ΕΚ με νεότερη Οδηγία που αφορά τη διατήρηση των δεδομένων που δημιουργούνται και υπόκεινται σε επεξεργασία από την παροχή στο κοινό υπηρεσιών ηλεκτρονικής επικοινωνίας. Η νέα οδηγία στόχευε σε κοινό νομοθετικό άξονα από τα κράτη-μέλη, σχετικό με τις υπηρεσίες των παρόχων ηλεκτρονικής επικοινωνίας και τη

διατήρηση των δεδομένων των χρηστών για ερευνητικούς σκοπούς ή για λόγους εξακρίβωσης σοβαρών εγκλημάτων. Ωστόσο η Οδηγία αυτή ακυρώθηκε από το Δ.Ε.Ε. με απόφαση του στις 8 Απριλίου του 2014, μετά από αίτηση εξέτασης κύρους της παραπάνω Οδηγίας από το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας και το Συνταγματικό Δικαστήριο της Αυστρίας, εκτιμώντας ότι ο ευρωπαϊός νομοθέτης υπερέβη τα όρια της αρχής της αναλογικότητας στη συγκεκριμένη Οδηγία (Μαλλιαρού, 2016).

1.2.5.5 Οδηγία 2009/136/EK

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσαν στις 25 Νοεμβρίου του 2009, την Οδηγία 2009/136/EK, ως τροποποίηση των Οδηγιών 2002/22/EK και 2002/58/EK., η οποία περιέχει διατάξεις που ρυθμίζουν τη δημοσιοποίηση των παραβάσεων προσωπικών δεδομένων, υποχρεώνει τον πάροχο να ενημερώνει για τα μέτρα που έχουν ληφθεί για την αντιμετώπιση της παραβίασης και παρέχει συστάσεις προς τα θιγόμενα πρόσωπα. Επίσης, παροτρύνει τους χρήστες των υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, στη λήψη αναγκαίων μέτρων προφύλαξης του τεχνικού εξοπλισμού από κακόβουλο λογισμικό και ιούς (Μαλλιαρού, 2016).

1.2.6 Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων 2016/679

Η 25η Μαΐου 2018 είναι η ημερομηνία έναρξης ισχύος του Γενικού Κανονισμού και κατάργησης της οδηγίας 95/46/EK, οδηγίας ορόσημο στην ιστορία της νομικής προστασίας των προσωπικών δεδομένων. Με την πάροδο των ετών και καθώς τα κράτη- μέλη ενσωματώνουν το ένα μετά το άλλο την οδηγία στο εθνικό τους δίκαιο, οι κατευθυντήριες αρχές της Οδηγίας καθορίζουν τα όρια για τη συλλογή, την επεξεργασία και τη διακίνηση των προσωπικών δεδομένων μεταξύ των κρατών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ωστόσο η πρωτοποριακή για την εποχή της Οδηγία ήταν λογικό μετά από μια εικοσαετία περίπου να ξεπεραστεί από τη ιλιγγιώδη τεχνολογική ανάπτυξη, καθώς την εποχή της θεσπίσεώς της τα τεχνολογικά δεδομένα ήταν τελείως διαφορετικά, καθώς ελάχιστοι διέθεταν κινητό τηλέφωνο ή υπολογιστή συνδεδεμένο στο διαδίκτυο. Πλέον η μεταρρύθμιση κατέστη επιτακτική.(Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2017-2018) Και προκειμένου η εφαρμογή των ρυθμίσεων να είναι άμεση και ομοιόμορφη από όλα τα κράτη μέλη το νέο κείμενο έλαβε τη μορφή του Κανονισμού δεσμεύοντας άμεσα τα κρατικά όργανα, τις δημόσιες αρχές και τα δικαστήρια, καθώς και όλα τα πρόσωπα, φυσικά και νομικά, που εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής τους. Επιπλέον, βέβαια, με την υιοθέτηση της αρχής του τόπου εγκαταστάσεως της επιχειρήσεως αλλά και του υποκειμένου των δεδομένων ο Κανονισμός αποκτά εν δυνάμει παγκόσμιο χαρακτήρα (Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2017-2018), καθώς χώρες εκτός ΕΕ, όπως η Ιαπωνία,

εισάγουν στη νομοθεσία τους διατάξεις παρόμοιες με αυτές του Κανονισμού, ενώ ακόμη και οι ΗΠΑ υποχρεούνται σε μη εφαρμογή του εσωτερικού τους δικαίου σε περίπτωση που η δράση τους επηρεάζει υποκείμενα δεδομένων ευρισκόμενα εντός της ΕΕ.

Ο Κανονισμός έχει ως σκοπό την ισχυροποίηση των δικαιωμάτων των πολιτών. Δεν μπορούμε βέβαια να πούμε πως εισάγει νέα δικαιώματα, καθώς τα περισσότερα από αυτά προϋπήρχαν, εν όλω ή εν μέρει, αλλά θα λέγαμε ότι πρόκειται για ανανεωμένα-επικαιροποιημένα δικαιώματα (Παναγοπούλου-Κουτνατζή, 2017). Από τα επικαιροποιημένα δικαιώματα, αυτά που θα λέγαμε ότι ξεχωρίζουν είναι τα εξής:

α) Το δικαίωμα στη λήθη

β) Η ενίσχυση της παιδικής προστασίας

γ) Το δικαίωμα στη φορητότητα

δ) Η ενημέρωση σε περίπτωση παραβίασεως

ε) Το δικαίωμα στην ανθρώπινη παρέμβαση

στ) Το δικαίωμα περιορισμού της επεξεργασίας

1.3 Νομοθετικό πλαίσιο για την προστασία προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα

1.3.1 Συνταγματική προστασία του ιδιωτικού βίου

Στο Άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος του 1975, αναφέρεται ρητά ότι «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Επιπλέον ο ιδιωτικός βίος ως πρωταρχικό δικαίωμα προστατεύεται στο Άρθρο 5 παρ. 1, το οποίο ορίζει ότι: «καθένας έχει το δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων.....». Η διαφύλαξη της ιδιωτικής σφαίρας του ατόμου αποτελεί κατευθυντήρια παράμετρο ανάπτυξης της προσωπικότητας (Καρακώστας, 2009, σελ.153). Το Σύνταγμα

περιφρουρεί ακόμη περισσότερο την προστασία του ιδιωτικού χώρου στο Άρθρο 9, ορίζοντας την κατοικία ως «άσυλο» και την ιδιωτική και οικογενειακή ζωή «απαραβίαστη». Ως συνέχεια, το Άρθρο 19 κατοχυρώνει το απόρρητο των επιστολών και κάθε μορφής επικοινωνίας. Διασφαλίζει με τον τρόπο αυτό την ελεύθερη ιδιωτική επικοινωνία και παρέχει προστασία από κάθε δημόσια, κρατική ή ιδιωτική επέμβαση (Καρακώστας, 2009, σελ 153).

Μετά την αναθεώρηση του Συντάγματος, στις 6 Απριλίου του 2001, η προστασία των προσωπικών δεδομένων στην Ελλάδα κατοχυρώθηκε και νομοθετικά. Στο νέο Άρθρο 9^Α που προστέθηκε, καθορίζεται ότι: *«Καθένας έχει δικαίωμα προστασίας από τη συλλογή, επεξεργασία και χρήση, ιδίως με ηλεκτρονικά μέσα, των προσωπικών δεδομένων, όπως ο νόμος ορίζει. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων διασφαλίζεται από ανεξάρτητη Αρχή, που συγκροτείται και λειτουργεί σύμφωνα με το νόμο»*. Η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας, η χρήση αυτοματοποιημένης συλλογής, διαχείρισης, επεξεργασίας και μετάδοσης πληροφοριών οδήγησε τον Έλληνα νομοθέτη σε επιτακτικότερες νομικές διατάξεις. Το δικαίωμα προστασίας των προσωπικών δεδομένων αποκτά αμυντικά χαρακτηριστικά και διαχωρίζεται από τον πληροφορικό αυτοκαθορισμό. (Ιγγλεζάκης, 2004, σελ 57) Προστατεύει την ιδιωτική ζωή και τα προσωπικά δεδομένα που απορρέουν από αυτή από κάθε εξωτερική προσβολή, άμεσα ή έμμεσα - δεν απαγορεύει την επεξεργασία πληροφοριών - και υποχρεώνει τον νομοθέτη να «χτίσει» το απαραίτητο νομικό κέλυφος.

1.3.2 Ο Γενικός Κανονισμός για την Προστασία των Δεδομένων

1.3.2.1 Αποσαφήνιση Όρων

Ο ΓΚΠΔ στο 4^ο άρθρο του δίνει τους ορισμούς των όρων που χρησιμοποιούνται στο κείμενό του. Σύμφωνα λοιπόν με την 1^η παράγραφο του 4^{ου} άρθρου “δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα” είναι κάθε πληροφορία που αφορά ταυτοποιημένο ή ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο(υποκείμενο των δεδομένων) το ταυτοποιήσιμο φυσικό πρόσωπο είναι εκείνο του οποίου η ταυτότητα μπορεί να εξακριβωθεί άμεσα ή έμμεσα, ιδίως μέσω αναφοράς σε αναγνωριστικό στοιχείο ταυτότητας, όπως όνομα, σε αριθμό ταυτότητας, σε δεδομένα θέσης, σε επιγραμμικό αναγνωριστικό ταυτότητας ή σε έναν ή περισσότερους παράγοντες που προσιδιάζουν στη σωματική, φυσιολογική, γενετική, ψυχολογική, οικονομική, πολιτιστική ή κοινωνική ταυτότητα του εν λόγω φυσικού προσώπου.

Ο ΓΚΠΔ για τα ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα υιοθετεί, στο 9^ο άρθρο του, τον όρο ειδικές κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Αυτός αναφέρεται στα δεδομένα

προσωπικού χαρακτήρα που αποκαλύπτουν την φυλετική ή εθνικιστική καταγωγή, τα πολιτικά φρονήματα, τις θρησκευτικές ή φιλοσοφικές πεποιθήσεις ή τη συμμετοχή σε συνδικαλιστική οργάνωση, καθώς και τα γενετικά δεδομένα, τα βιομετρικά δεδομένα, η επεξεργασία των οποίων έχουν σκοπό την αδιαμφισβήτητη ταυτοποίηση προσώπου, τα δεδομένα που αφορούν τη υγεία ή την σεξουαλική ζωή φυσικού προσώπου ή τον γενετήσιο προσανατολισμό.

1.3.2.2. Η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων

Δεδομένου ότι ο ΓΚΠΔ αναφέρεται στην προστασία των φυσικών προσώπων από την επεξεργασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα διαπιστώνουμε την ύπαρξη κινδύνων στους οποίους η επεξεργασία τους δύναται να τα εκθέσει. Με τον όρο επεξεργασία, όπως δίνεται ο ορισμός του στο άρθρο 4 παρ. 2, ο ΓΚΠΔ εννοεί κάθε πράξη ή σειρά πράξεων που πραγματοποιείται με ή χωρίς την χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα ή σε σύνολα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως η συλλογή, η καταχώριση, η οργάνωση, η διάρθρωση, η αποθήκευση, η προσαρμογή ή η μεταβολή, η ανάκτηση, η αναζήτηση πληροφοριών, η χρήση, η κοινολόγηση με διαβίβαση, η διάδοση ή κάθε άλλη μορφή διάθεσης, η συσχέτιση ή ο συνδυασμός, ο περιορισμός, η διαγραφή ή η καταστροφή.

1.3.2.3 Πρόσωπα που σχετίζονται με τα προσωπικά δεδομένα.

Στην επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων εμπλέκεται ένας μεγάλος αριθμός προσώπων, φυσικών ή νομικών, των οποίων τις αρμοδιότητες θα πρέπει να διαχωρίσουμε για να κατανοήσουμε πλήρως τη διαδικασία της επεξεργασίας. Ο ΓΚΠΔ δίνει στο άρθρο 4 τους βασικούς ορισμούς.

1. Το βασικό πρόσωπο που σχετίζεται άμεσα με τα προσωπικά δεδομένα είναι το “Υποκείμενο των Δεδομένων”. Ορίζεται ως το άτομο (φυσικό πρόσωπο) στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα και η ταυτότητά του είναι αναγνωρίσιμη με διάφορους τρόπους. Πρόκειται για τη μία άκρη του διπόλου της επεξεργασίας.

2. Στον αντίποδα, το βασικότερο πρόσωπο που αποφασίζει για το σκοπό και τον τρόπο που θα πραγματοποιηθεί, βάσει του δικαίου η επεξεργασία, είναι ο Υπεύθυνος επεξεργασίας, ο οποίος μπορεί να είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή ή άλλος φορέας με κύριο μέλημά του τον καθορισμό του σκοπού και του τρόπου της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα.

3. Ο «Εκτελών» την επεξεργασία, που ορίζεται ως το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας που επεξεργάζεται δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα για λογαριασμό του Υπευθύνου επεξεργασίας.

4. «Τρίτος», θεωρείται οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο, δημόσια αρχή, υπηρεσία ή φορέας, με εξαίρεση το υποκείμενο των δεδομένων, τον υπεύθυνο επεξεργασίας, τον εκτελούντα την επεξεργασία και τα πρόσωπα τα οποία, υπό την άμεση εποπτεία του υπευθύνου επεξεργασίας ή του εκτελούντος την επεξεργασία, είναι εξουσιοδοτημένα να επεξεργάζονται προσωπικά δεδομένα.

5. «Αποδέκτης» είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, η δημόσια αρχή, η υπηρεσία ή άλλος φορέας οργανισμός στον οποίο κοινολογούνται τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα είτε πρόκειται για τρίτο είτε όχι. Ωστόσο οι δημόσιες αρχές που ενδέχεται να λάβουν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα στο πλαίσιο συγκεκριμένης έρευνας σύμφωνα με το δίκαιο της Ένωσης ή κράτους μέλους δεν θεωρούνται ως αποδέκτες, η επεξεργασία των δεδομένων αυτών από τις εν λόγω δημόσιες αρχές πραγματοποιείται σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες προστασίας των δεδομένων ανάλογα με τους σκοπούς της επεξεργασίας.

1.3.2.4 Προϋποθέσεις Νομιμότητας της Επεξεργασίας

Ως συνέχεια της αποσαφήνισης των κύριων όρων οι οποίοι αναφέρονται στον ΓΚΠΔ θα πρέπει να αναλύσουμε και τους όρους σύμφωνα με τους οποίους οφείλουν να διενεργούν την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων οι εμπλεκόμενοι σε αυτήν την διεργασία ώστε να είναι σύννομη και οι οποίοι αποτυπώνονται στο 5^ο άρθρο του Κανονισμού.

1) Η αρχή της νομιμότητας, αντικειμενικότητας και διαφάνειας. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη αυτή αρχή, τα δεδομένα θα πρέπει να υποβάλλονται σε σύννομη και θεμιτή επεξεργασία με διαφανή τρόπο σε σχέση με το υποκείμενο των δεδομένων. Η διαφάνεια απαιτεί η ενημέρωση του υποκειμένου να είναι συνοπτική, εύκολα προσβάσιμη, κατανοητή, με σαφή και απλή διατύπωση.

2) Η αρχή του περιορισμού του σκοπού, σύμφωνα με την οποία, τα δεδομένα πρέπει να συλλέγονται για καθορισμένους, ρητούς και νόμιμους σκοπούς και να μην υποβάλλονται σε περαιτέρω επεξεργασία κατά τρόπο ασύμβατο με τους σκοπούς αυτούς.

3) Η αρχή της αναλογικότητας «ελαχιστοποίηση των δεδομένων», σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα θα πρέπει να είναι πρόσφορα, συναφή και αναγκαία για τους επιδιωκόμενους σκοπούς επεξεργασίας.

4) Η αρχή της ακρίβειας των δεδομένων, σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα θα πρέπει να είναι ακριβή, να επικαιροποιούνται και να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για την άμεση διόρθωση ή διαγραφή ανακριβών σε σχέση με τους επιδιωκόμενους σκοπούς επεξεργασίας δεδομένων.

5) Η αρχή της «ακεραιότητας και εμπιστευτικότητας», σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα πρέπει να υποβάλλονται σε επεξεργασία κατά τρόπο που εγγυάται την ασφάλεια και προστασία τους από παράνομη επεξεργασία, απώλεια, καταστροφή ή φθορά τους.

6) Η αρχή του καθορισμού της χρονικής διάρκειας της επεξεργασίας «περιορισμός της περιόδου αποθήκευσης», σύμφωνα με την οποία τα δεδομένα πρέπει να τηρούνται σε μορφή που επιτρέπει την ταυτοποίηση των υποκειμένων των δεδομένων μόνο για το διάστημα που απαιτείται για την επίτευξη των σκοπών της επεξεργασίας.

7) Η αρχή της λογοδοσίας του υπευθύνου επεξεργασίας, σύμφωνα με την οποία ο υπεύθυνος επεξεργασίας φέρει την ευθύνη και θα πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει τη συμμόρφωσή με τον Κανονισμό ενώπιον των εποπτικών αρχών και των δικαστηρίων.

1.3.3. Ο Νόμος 4624/2019

Ο Νόμος 4624/2019 τέθηκε σε ισχύ στις 29.08.2019 και έχει ως αντικείμενο και σκοπό α) την αντικατάσταση του νομοθετικού πλαισίου που ρυθμίζει τη συγκρότηση και λειτουργία της Αρχής Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, β) τη λήψη μέτρων εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων, και γ) την ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της απόφασης-πλαίσιο 2008/977/ΔΕΥ του Συμβουλίου.

Με την έναρξη της ισχύος του ανωτέρω νόμου καταργείται ο Ν. 2472/1997 για την προστασία του ατόμου έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα για λόγους ασφάλειας δικαίου σαφήνειας και συνεκτικότητας των ρυθμίσεων. Διατηρούνται ωστόσο σε ισχύ ορισμένες από τις διατάξεις του.

Οι ρυθμίσεις του ανωτέρω νόμου θα πρέπει να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του γράμματος και του πνεύματος της ενωσιακής νομοθεσίας και νομολογίας ότι κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα στην προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν.

Κεφάλαιο 2^ο – Νομική Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων Ανηλίκων

2.1 Παρουσίαση του προβλήματος

Στη σύγχρονη “Κοινωνία της Πληροφορίας” ο ρόλος του διαδικτύου καθίσταται καταλυτικός! Στο πλαίσιό της, υιοθετείται η χρήση συστημάτων ηλεκτρονικής διακυβέρνησης, ηλεκτρονικής υγείας και ηλεκτρονικού εμπορίου, τα οποία έχουν τη δυνατότητα συλλογής και επεξεργασίας μεγάλου όγκου προσωπικών δεδομένων, καθιστώντας ευκολότερα δυνατή την παραβίαση της ιδιωτικής ζωής. Οι εξελίξεις στον τομέα των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ) καθιστούν σχεδόν αδύνατη τη συμμετοχή των πολιτών στη σύγχρονη κοινωνία χωρίς οι δραστηριότητές τους να αφήνουν «ηλεκτρονικά ίχνη», γεγονός το οποίο βαθμιαία οδηγεί στη συρρίκνωση της ιδιωτικής τους σφαίρας. (Πάντζιου,2008)

Σήμερα, η πλέον εξοικειωμένη με το διαδίκτυο, κοινωνική ομάδα είναι τα παιδιά και οι έφηβοι. Είναι αυτή η ομάδα που χρησιμοποιεί κατά κόρον τις υπηρεσίες του Διαδικτύου και αυτή όμως η οποία χρειάζεται τη μεγαλύτερη προστασία καθώς είναι η πιο ευαίσθητη ομάδα απέναντι στις προκλήσεις και τους κινδύνους που εγκυμονεί η πλοήγηση στο Διαδίκτυο. Οι κίνδυνοι στους οποίους είναι εκτεθειμένοι οι ανήλικοι κατά την διαδικτυακή τους περιήγηση είναι ποικίλοι και διαρκώς αυξανόμενοι. Ξεκινώντας από τους παραδοσιακούς κινδύνους, όπως ιστοσελίδες που είναι παράνομες ή τείνουν να επηρεάσουν αρνητικά την ψυχοσωματική ανάπτυξη των παιδιών(πορνογραφία, ρατσισμός, φυσική και ψυχολογική βία, βομβαρδισμός από ελκυστικά διαφημιστικά μηνύματα) (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2008), περνάμε σε θέματα εθισμού στις υπηρεσίες διαδικτύου και καταλήγουμε στην λανθάνουσα αλλά επικίνδυνη άντληση πληροφοριών από τους ανήλικους για τους ίδιους και για κοντινά τους πρόσωπα(γονείς, λοιποί συγγενείς, φίλοι) εν αγνοία των τελευταίων, όπως τα αθλήματα στα οποία επιδίδεται η οικογένειά τους, τις προτιμήσεις τους για διακοπές αναψυχής, τις καταναλωτικές τους προτιμήσεις και άλλα ευαίσθητα ή όχι προσωπικά τους δεδομένα. Με τον τρόπο αυτό, μέσω των ανηλίκων, δημιουργούνται βάσεις δεδομένων, για σκοπούς είτε νόμιμους (π.χ. εμπορικούς) είτε παράνομους (π.χ. Απαγωγές, ληστείες, προσηλυτισμό και άλλες αξιόποινες πράξεις) τόσο για τους ίδιους τους ανήλικους όσο και για τρίτους.

Αντιλαμβανόμαστε ότι οι ανήλικοι είναι τα πλέον εκτεθειμένα πρόσωπα και χρειάζονται ειδική προστασία, όσον αφορά τα προσωπικά τους δεδομένα, καθώς είναι οι λιγότερο ώριμοι και έχουν μικρότερη επίγνωση των κινδύνων, των συνεπειών αλλά και των

δικαιωμάτων τους σε σχέση με τα προσωπικά τους δεδομένα και την επεξεργασία αυτών.

Πώς όμως θα προστατευθεί αυτή η τόσο ευαίσθητη ομάδα. Τόσο οι γονείς όσο και οι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι στην πλειοψηφία τους δεν διαθέτουν τις γνώσεις να παρακολουθήσουν τους ανήλικους κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο πόσο μάλλον να τους βοηθήσουν στην αντιμετώπιση των ενδεχόμενων κινδύνων, θα πρέπει να ενημερωθούν και να εκπαιδευτούν ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του ρόλου τους σε αυτό το κομμάτι. Για τον λόγο αυτό έγινε αντιληπτή η αναγκαιότητα νομοθετικών ρυθμίσεων που στοχεύουν ακριβώς στην προστασία των ανηλίκων κατά την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων.

2.2.1 Νομοθετική προστασία των ανηλίκων στις ΗΠΑ

Μία, από τις πρώτες διεθνώς αξιόλογες, προσπάθειες, που αναφέρεται ως νομική ρύθμιση της ιδιωτικής ζωής των παιδιών, έλαβε χώρα στις ΗΠΑ με ειδικό Ομοσπονδιακό νόμο στις 21 Απριλίου 2000 (Children's Online Privacy Protection Act-COPPA)

Ο Ομοσπονδιακός αυτός νόμος επιβάλλει συγκεκριμένες απαιτήσεις στους διαχειριστές ιστότοπων ή σε παρόχους online υπηρεσιών που απευθύνονται σε παιδιά ηλικίας κάτω των 13 ετών καθώς και σε διαχειριστές ιστότοπων ή διαδικτυακών υπηρεσιών οι οποίοι γνωρίζουν ότι συλλέγουν ηλεκτρονικά, προσωπικές πληροφορίες από παιδιά ηλικίας κάτω των 13 ετών.

Βάσει του ανωτέρω νόμου, όσοι εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής του οφείλουν να ακολουθούν και να συμμορφώνονται με τις κάτωθι αναφερόμενες αρχές:

α) Να παρέχουν, στην ιστοσελίδα ή στην υπηρεσία, πληροφορίες σχετικές με τα δεδομένα που συλλέγουν από τα παιδιά, τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιούν τα δεδομένα αυτά, καθώς και τις πρακτικές κοινοποίησης αυτών σε τρίτους,

β) Να λαμβάνουν, επαληθευμένα, τη γονική συγκατάθεση πριν από κάθε συλλογή, χρήση ή/ και κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων των παιδιών

γ) Να παρέχουν εύλογους τρόπους στους γονείς να εξετάζουν τα προσωπικά δεδομένα που έχουν συλλεχθεί από ένα παιδί και να ασκούν το δικαίωμα αντίρρησης της

περαιτέρω χρήσης και διατήρησης αυτών.

δ) Να μην επιτρέπουν τη συμμετοχή ενός παιδιού σε ένα παιχνίδι, την προσφορά βραβείου ή οποιαδήποτε άλλη δραστηριότητα που οδηγεί το παιδί στην κοινοποίηση προσωπικών δεδομένων, περισσότερων από όσα απαιτούνται για την συγκεκριμένη δραστηριότητα και

ε) Να καθιερώνουν και να τηρούν λογικές διαδικασίες για την προστασία της εμπιστευτικότητας, της ασφάλειας και της ακεραιότητας των προσωπικών δεδομένων που συλλέχθηκαν από παιδιά.

Η γενική αρχή της λήψης της γονεϊκής συγκατάθεσης δεν είναι απαραίτητη στις περιπτώσεις στις οποίες η συλλογή του ονόματος και των στοιχείων ηλεκτρονικής επικοινωνίας των γονέων ή του παιδιού γίνεται προκειμένου να εξασφαλιστεί η γονεϊκή συγκατάθεση, να ειδοποιηθεί ο γονέας και εν συνεχεία να επικαιροποιείται η συγκατάθεσή του για τη συμμετοχή του παιδιού του σε έναν ιστότοπο, όταν συλλέγονται για την απευθείας και εφάπαξ απάντηση σε κάποιο αίτημα του παιδιού και όχι για συνεχή επικοινωνία και εφόσον δεν διατηρούνται από τον πάροχο ώστε να είναι ανακτήσιμες. Επίσης μπορούν να συλλέγονται προσωπικά δεδομένα υπό τις ανωτέρω προϋποθέσεις και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες ο πάροχος θέλει να προστατέψει του παιδί κατά την περιήγησή του στον ιστότοπο. Επιπλέον είναι θεμιτή και η περίπτωση κατά την οποία χρησιμοποιούνται τα προσωπικά δεδομένα κατά την προσπάθεια του παρόχου να ειδοποιήσει τους γονείς για τους σκοπούς για τους οποίους έχουν συλλεχθεί και χρησιμοποιούνται αλλά και να τους δώσει την ευκαιρία να εναντιωθούν σε αυτού του είδους την επεξεργασία.

Εκτός από τις βασικές αρχές που θα πρέπει οι διαχειριστές ιστότοπων να ακολουθούν ο Ομοσπονδιακός νόμος προτείνει κατευθυντήριες οδηγίες αυτορρύθμισης των ενδιαφερομένων που εντάσσονται στο πεδίο εφαρμογής του Ομοσπονδιακού Νόμου.

Αρχικά θα πρέπει να αποστέλλουν την πολιτική απορρήτου που συμμορφώνεται με τον Ομοσπονδιακό Νόμο. Στο κείμενο της πολιτικής απορρήτου θα πρέπει απλά και με σαφήνεια να περιγράφεται πως χειρίζεστε τα προσωπικά δεδομένα των ανήλικων που έχετε συλλέξει. Απαιτείται η περιγραφή, όχι μόνο των πρακτικών που εσείς χρησιμοποιείτε αλλά και των τρίτων μερών που συλλέγουν προσωπικά δεδομένα από τον ιστότοπό σας ή την υπηρεσία σας(adnetworks, plug-ins)

Στην περίπτωση που ο ιστότοπος απευθύνεται σε ευρύ κοινό, αλλά έχετε ξεχωριστό τμήμα για παιδιά, δημοσιεύστε έναν σύνδεσμο της πολιτικής απορρήτου στην αρχική σελίδα του τμήματος που αφορά τα παιδιά. Οι σύνδεσμοι που οδηγούν στην πολιτική απορρήτου θα πρέπει να είναι σαφείς και ευδιάκριτοι.

Η πολιτική απορρήτου θα πρέπει να είναι σαφής και ευανάγνωστη χωρίς άσχετες και περίπλοκες πληροφορίες. Κυρίως θα πρέπει να περιέχει

- Εξαντλητική λίστα όλων των διαχειριστών που συλλέγουν προσωπικά δεδομένα με αναλυτικά τα στοιχεία επικοινωνίας μαζί τους.
- Περιγραφή των προσωπικών δεδομένων τα οποία συλλέγονται και πώς αυτά χρησιμοποιούνται.
- Περιγραφή των δικαιωμάτων των γονέων.

Το επόμενο βήμα είναι να ειδοποιούνται οι γονείς απευθείας σχετικά με τις πρακτικές πληροφόρησης προτού συλλεχθούν τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών τους. Ενώ αν γίνουν αλλαγές στις πρακτικές στις οποίες οι γονείς είχαν προηγουμένως συμφωνήσει θα πρέπει να ενημερωθούν με ένα επικαιροποιημένο σημείωμα.

Αφού οι γονείς ενημερωθούν και προτού συλλεχθούν τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών θα πρέπει να εξασφαλιστεί και επιβεβαιωθεί η συγκατάθεση των γονέων. Ο Ομοσπονδιακός Νόμος προτείνει και ορισμένες μεθόδους λήψης της συγκατάθεσης των γονέων χωρίς να αποκλείει και άλλες αρκεί να είναι μία μέθοδος λογικά σχεδιασμένη υπό το πρίσμα της διαθέσιμης τεχνολογίας και να εξασφαλίζει ότι το άτομο που δίνει τη συγκατάθεση είναι ο γονέας του παιδιού. Προτείνεται η υπογραφή εγγράφου συγκατάθεσης και αποστολή του είτε με τηλεομοιοτυπία, ή με ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή με σκάνερ, η χρήση πιστωτικής ή χρεωστικής κάρτας ή άλλου ηλεκτρονικού συστήματος πληρωμής που παρέχει κοινοποίηση κάθε ξεχωριστής πληρωμής στον κάτοχο του λογαριασμού κ.λ.π.

Οι υποχρεώσεις του παρόχου δεν παύουν με την ενημέρωση των γονέων και τη λήψη της συγκατάθεσής τους. Συνεχίζουν και μετά όπως εξακολουθούν και τα δικαιώματα των γονέων να ζητήσουν και να λάβουν ενημέρωση σχετικά με τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών τους που έχουν συλλεχθεί, να ανακαλέσουν την συγκατάθεσή τους και να αρνηθούν την περαιτέρω χρήση των προσωπικών δεδομένων των παιδιών τους και ακόμη να ζητήσουν τη διαγραφή των προσωπικών δεδομένων των παιδιών τους.

Τέλος ο Ομοσπονδιακός Νόμος απαιτεί να εφαρμόζονται εύλογες διαδικασίες ώστε να προστατεύεται η εμπιστευτικότητα, η ασφάλεια και η ακεραιότητα των προσωπικών πληροφοριών των παιδιών. Η βασική αρχή θα πρέπει να είναι η ελαχιστοποίηση των δεδομένων που συλλέγονται ενώ αυτά θα πρέπει προσεκτικά να κοινοποιούνται μόνο σε τρίτους που και εκείνοι με τη σειρά τους μπορούν να εξασφαλίσουν την εμπιστευτικότητα, την ασφάλεια και την ακεραιότητα των δεδομένων.

Προκύπτει ότι οι γονείς παίζουν καθοριστικό ρόλο στην πλοήγηση των παιδιών τους στο διαδίκτυο και γι αυτό βασική μέριμνα όλων θα πρέπει να είναι η βεβαιότητα ότι το άτομο με το οποίο επικοινωνούν είναι ο πραγματικός γονέας του παιδιού του οποίου τα δεδομένα επιθυμούν να συλλέξουν.

Ο νόμος εφαρμόζεται αυστηρά και τα χρηματικά πρόστιμα τα οποία επιβάλλονται σε περίπτωση παραβίασης του είναι πραγματικά υπέρογκα. Για το λόγο αυτό πολλές ιστοσελίδες έχουν απαγορεύσει τελείως την πρόσβαση σε παιδιά κάτω των 13 ετών. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Google LLC και του Youtube LLC οι οποίες συμφώνησαν να καταβάλλουν ως πρόστιμο το ποσό των 170.000.000 δολαρίων για παραβίαση του Ομοσπονδιακού Νόμου (Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου- FTC).

2.2.2 Νομοθετική προστασία των ανηλίκων στην Ευρώπη

Από την ιδρυτική Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και από τον Χάρτη των Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκύπτει ξεκάθαρα η βαρύτητα που δίνεται στην προστασία των παιδιών και στο υπέρτατο συμφέρον τους.

Στο πλαίσιο της προστασίας των παιδιών, οι φορείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που εντόπισαν και αξιολόγησαν ορθά τους κινδύνους που απειλούν τα παιδιά, χρήστες του Διαδικτύου, αν και αποσπασματικά άρχισαν να αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της αθέμιτης συλλογής και επεξεργασίας των προσωπικών δεδομένων των παιδιών ήδη από το 1996. Ειδικότερα στις 25.01.1996 υπεγράφη η Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την προστασία των παιδιών κατά της γενετήσιας εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Πολύ σύντομα, στις 16.10.1996 εκδόθηκε η Πράσινη Βίβλος για την προστασία των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας στο πλαίσιο οπτικοακουστικών υπηρεσιών και των υπηρεσιών πληροφόρησης και η σύσταση 98/560 για την ανάπτυξη της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής βιομηχανίας οπτικοακουστικών υπηρεσιών και υπηρεσιών πληροφόρησης μέσω της προώθησης εθνικών πλαισίων με σκοπό την επίτευξη συγκρίσιμου και αποτελεσματικού επιπέδου των ανηλίκων και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας. (Ιγγλεζάκης, 2015).

Με την οδηγία 2011/93/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου στις 13 Δεκεμβρίου του 2011 για πρώτη φορά ίσως τα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεσμεύονται να λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε οι ανήλικοι να προστατευτούν από πιθανή σεξουαλική κακοποίηση, παρενόχληση και εκμετάλλευση. (Μαλλιαρού, 2016) Εν συνεχεία το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη την ταχεία ανάπτυξη των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, των τεχνολογικών εξελίξεων και των αυξανόμενων επιθέσεων στον κυβερνοχώρο εξέδωσε στις 20.11.2012, 27.11.2014 και 08.09.2015 ψηφίσματα που σκοπό έχουν να προστατέψουν τα δικαιώματα και τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών στο διαδίκτυο (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2018).

Η πρώτη φορά που περιλαμβάνονται εξειδικευμένες διατάξεις για την προστασία προσωπικών δεδομένων ανηλίκων σε νομικό κείμενο είναι ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων 2016/679. Μέχρι τότε εφαρμόζονταν και για τα παιδιά οι διατάξεις της οδηγίας 95/46 και η συμπληρωματική αυτής, 2002/58, οι οποίες εφαρμόζονται σε οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο. Με τον ΓΚΠΔ καλύπτεται το κενό που υπήρχε μέχρι τότε.

2.2.3 Νομοθετική προστασία των ανηλίκων στην Ελλάδα

Μέχρι τις 25 Μαΐου 2018 οπότε και τέθηκε σε εφαρμογή ο ΓΚΠΔ, στην Ελλάδα ο βασικός πυρήνας της προστασίας των προσωπικών δεδομένων ήταν ο νόμος 2472/1997 και επικουρικά ο 3471/2006, ο νόμος για το απόρρητο των επικοινωνιών. Στο νομικό αυτό πλαίσιο, όπως και στα ευρωπαϊκά κείμενα τα πριν του ΓΚΠΔ, δεν αναφέρονται ειδικοί κανόνες για την προστασία των ανηλίκων χρηστών του διαδικτύου. Παρά την απουσία νομικών διατάξεων υπάρχουν πρωτοβουλίες της ελληνικής πολιτείας για την ασφαλή πλοήγηση των ανηλίκων στο διαδίκτυο. Σημαντικός είναι ο ρόλος της Ελληνικής Αστυνομίας στην αντιμετώπιση του ηλεκτρονικού εγκλήματος που αφορά και τους ανήλικους. Παράλληλα η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έχει εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές με τις οποίες εφαρμόζει τη νομοθεσία για τα προσωπικά δεδομένα προσαρμοσμένη στους ανήλικους. Επιπλέον σημαντικό έργο παρέχει ο διαδικτυακό τόπος του Ελληνικού Κόμβου Ασφαλούς Δικτύου ενώ και το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων γίνεται πρότυπο ως προς τη διαχείριση των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων εφαρμόζοντας μέσω του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου(www.school.gr) μια συγκεκριμένη πολιτική προστασίας των δεδομένων των μαθητών (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2018). Ένας ακόμη φορέας που έχει ως σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων του παιδιού γενικά αλλά και ειδικότερα στον «ψηφιακό κόσμο» είναι ο Συνήγορος για το Παιδί που ιδρύθηκε το 2003 (www.0-18.gr) . Είναι τμήμα του Συνηγόρου του Πολίτη, μιας Ανεξάρτητης Αρχής που έχει ως σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων όλων των πολιτών (www.synigoros.gr)

Ο Συνήγορος για το Παιδί μέσα από δράσεις και ενημερωτικό υλικό έχει ως στόχο την εκπαίδευση των παιδιών στον τρόπο χρήσης του διαδικτύου και στους τρόπου αντιμετώπισης πιθανών επιθέσεων εναντίον τους στον κυβερνοχώρο, πιθανών παρενοχλήσεων ή προσπαθειών εκμετάλλευσής τους. Αξιοσημείωτη είναι η δυνατότητα που δίνεται από τον Συνήγορο για τον Πολίτη να αναφέρονται παραβιάσεις δικαιωμάτων των παιδιών από τα ίδια τα παιδιά που τις υφίστανται αλλά και από γονείς, κηδεμόνες ή τρίτους οι οποίοι αντιλαμβάνονται τέτοιες παραβιάσεις.

Για πρώτη φορά, υπάρχει ειδική πρόβλεψη για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στον ΓΚΠΔ και στον Ν. 4624/2019 ο οποίος λαμβάνει μέτρα για την εφαρμογή του 2016/679 Κανονισμού (ΕΕ) για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών και την κατάργηση της Οδηγίας 95/46/ΕΚ και ενσωματώνει στην εθνική νομοθεσία την Οδηγία (ΕΕ) 2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από αρμόδιες αρχές για τους σκοπούς της πρόληψης, διερεύνησης, ανίχνευσης ή δίωξης ποινικών αδικημάτων ή της εκτέλεσης ποινικών κυρώσεων και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών.

2.2.3.1 Ν. 4624/2019

Ο Ν. 4624/2019 στο άρθρο 21 κάνει χρήση της ευχέρειας που του δίνεται από το άρθρο 8 του ΓΚΠΔ και ορίζει ότι είναι σύννομη η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα ανηλίκου, κατά την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών απευθείας σε αυτόν, εφόσον ο ανήλικος έχει συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του και έχει δώσει την συγκατάθεσή του. Διαφορετικά απαιτείται η συγκατάθεση του νομίμου αντιπροσώπου του. Μειώνει ο Έλληνας νομοθέτης κατά ένα έτος το ηλικιακό όριο. Σε καμία βέβαια περίπτωση δεν πρέπει να συγχέουμε τη συγκατάθεση για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων με τη δήλωση βούλησης για κατάρτιση σύμβασης. Επομένως και κατά τις διαδικτυακές συναλλαγές ισχύουν όσα προβλέπει ο εθνικός νομοθέτης ανάλογα με την δικαιοπρακτική ικανότητα του ανηλίκου.

Κεφάλαιο 3ο- Οι διατάξεις προστασίας των ανηλίκων στον Γενικό Κανονισμό Προσωπικών Δεδομένων

Στις διατάξεις του ΓΚΠΔ αποτυπώνεται η αναγκαιότητα της προστασίας των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων και κυρίως στις περιπτώσεις που αφορούν στην κατάρτιση προφίλ για εμπορικούς σκοπούς ή στην κατάρτιση προφίλ χρήστη και στη συλλογή δεδομένων παιδιών κατά την χρήση υπηρεσιών που απευθύνονται άμεσα σε παιδιά. Βασικά σημεία του Κανονισμού, επικεντρωμένα στην προστασία των ανηλίκων, είναι ο τρόπος λήψης συγκατάθεσης τους, ο τρόπος ενημέρωσής τους σχετικά με την επεξεργασία των δεδομένων τους, το δικαίωμα που τους δίνει ο Κανονισμός να ζητήσουν τη διαγραφή των δεδομένων τους, την κατάρτιση προφίλ και την εκτίμηση αντικτύπου σε περιπτώσεις όπου κρίνεται απαραίτητο σύμφωνα με τον Κανονισμό.

3.1 Συγκατάθεση

Η κατανόηση της έννοιας του όρου της συγκατάθεσης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική καθώς αποτελεί μία από τις νομικές βάσεις για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα κατά τις περιπτώσεις προσφοράς υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών και ειδικότερα εκείνες που απευθύνονται σε παιδί (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2018). Όπως συνάγουμε από τη γνώμη 15/2011 της ομάδας εργασίας του αρ. 29 με τον όρο συγκατάθεση εννοούμε κάθε ένδειξη βούλησης, ελεύθερη, συγκεκριμένη, ρητή και εν πλήρει επιγνώσει, με την οποία το υποκείμενο των δεδομένων εκδηλώνει ότι συμφωνεί, με δήλωση ή με σαφή θετική ενέργεια, να αποτελέσουν αντικείμενο επεξεργασίας τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν. Μετά την κατανόηση του όρου της συγκατάθεσης είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε και ποιες είναι οι υπηρεσίες κοινωνίας των πληροφοριών. Κατά το άρθρο 4 αρ. 25 του ΓΚΠΔ σε συνδυασμό με το άρθρο 1 παράγραφος 1 στοιχείο β) της οδηγίας (ΕΕ) 2015/1535 του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου υπηρεσία κοινωνίας των πληροφοριών είναι κάθε υπηρεσία που συνήθως παρέχεται έναντι αμοιβής, εξ αποστάσεως, με ηλεκτρονικά μέσα και κατόπιν ατομικού αιτήματος ενός αποδέκτη υπηρεσιών.(Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2018). Αν και η έννοια της αμοιβής θα μπορούσε να μας δεσμεύσει και να μας περιορίσει στην ερμηνεία της, απαιτώντας πληρωμή από τον χρήστη για την παρεχόμενη υπηρεσία, εντούτοις, και δεδομένου ότι οι περισσότερες από τις υπηρεσίες κοινωνίας των πληροφοριών, μέσα κοινωνικής δικτύωσης, on- line παιχνιδιών, υπηρεσίες ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, παροχή χώρου αποθήκευσης στο υπολογιστικό νέφος, παρέχονται δωρεάν, η έννοια της αμοιβής ερμηνεύεται, ορθά, ευρέως (Macenaite & Kosta, 2017). Στην Αμερική ο COPPA δεν κάνει διάκριση μεταξύ δωρεάν και επ' αμοιβή διαδικτυακών υπηρεσιών

ειδικά για τους χειριστές ιστότοπων που απευθύνονται σε παιδιά και διαδικτυακών υπηρεσιών που συλλέγουν προσωπικά στοιχεία, καλύπτοντας ευρέως οποιαδήποτε υπηρεσία διατίθεται μέσω του Διαδικτύου ή που συνδέεται με Διαδίκτυο ή δίκτυο ευρείας περιοχής. Και στην Ευρώπη όμως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο με αποφάσεις του έδωσε μία ευρεία ερμηνεία του όρου αμοιβή. Κατέληξε, στην υπόθεση 352/85 Bond van Adverteerders κατά Ολλανδικού Δημοσίου, ότι κρίσιμο στοιχείο είναι η αμοιβή να δίνεται στον πάροχο της υπηρεσίας. Δεν είναι απαραίτητο να δίνεται από τον λήπτη της παροχής. Μπορεί να καταβάλλεται και από ένα τρίτο μέρος, όπως είναι μία διαφημιστική. Σε άλλη υπόθεση απεφάνθη ότι μια υπηρεσία μπορεί να θεωρηθεί ότι παρέχεται έναντι αμοιβής, ακόμη και σε περιπτώσεις όπου ο πάροχος είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός.

Ως αποτέλεσμα της ευρείας ερμηνείας του όρου «υπηρεσίες της κοινωνίας της πληροφορίας», η απαίτηση γονικής συγκατάθεσης του ΓΚΠΔ θα ισχύει δυνητικά σε ένα πολύ ευρύ φάσμα διαδικτυακών υπηρεσιών. Μία κατάσταση που θα πρέπει να αξιολογηθεί και να προβληματίσει λόγω πιθανών ανεπιθύμητων συνεπειών, όπως μια πιθανή “ συγκαταθετική κόπωση” από την πλευρά των γονέων η οποία θα έχει ως αποτέλεσμα την χαλάρωση της προσοχής των γονέων σχετικά με το αντικείμενο της συγκατάθεσης, γεγονός που μας απομακρύνει από τον επιθυμητό στόχο της παιδικής προστασίας (Macenaite &Kosta, 2017).

3.1.1 Ηλικιακό όριο

Το θέμα της συγκατάθεσης έχει προβληματίσει ιδιαίτερα την ομάδα εργασίας του αρ. 29 όσον αφορά τους στερούντες δικαιωπρακτική ικανότητας και κυρίως όσον αφορά τα παιδιά. Βασικός προβληματισμός είναι το ηλικιακό όριο που θα πρέπει να τεθεί βάσει του οποίου θα απαιτείται ή όχι συγκατάθεση των γονέων. Τα δικαιώματα των παιδιών που θα πρέπει να εξυπηρετούνται φαίνεται να συγκρούονται. Από τη μία πλευρά είναι το δικαίωμα του παιδιού στην προστασία και την ιδιωτική ζωή και από την άλλη το δικαίωμα του στην ελευθερία της έκφρασης και στην πρόσβαση σε πληροφορίες. Το δικαίωμά του στην προστασία του επιτυγχάνεται με τη θέσπιση ενός υψηλού ηλικιακού ορίου για τη λήψη συγκατάθεσης ενώ αντίθετα ένα χαμηλότερο ηλικιακό όριο ευνοεί την ελευθερία του παιδιού στο να εκφραστεί, να κάνει λάθη και να μάθει. Η συζήτηση που υπάρχει επικεντρώνεται στην ισορροπία που θα πρέπει να βρεθεί και τη χρυσή τομή ώστε ο έλεγχος από την πλευρά των γονέων να είναι επαρκής αλλά ανάλογος των περιστάσεων (Livingstone, 2018; 2020)

Ο προβληματισμός αυτός απεικονίζεται και στην έλλειψη ενός ενιαίου πλαισίου από τα

κράτη μέλη ως προς το όριο ηλικίας βάσει του οποίου καθορίζεται η εγκυρότητα της συγκατάθεσής των υποκειμένων των προσωπικών δεδομένων. Η έλλειψη που υπήρχε πριν τον ΓΚΠΔ ως προς την ύπαρξη κανόνων που να διέπουν τη συγκατάθεση των παιδιών δημιούργησε ιδιαίτερη ανασφάλεια και κατακερματισμένες προσεγγίσεις, μη αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ιδιαίτερη προστασία των ευάλωτων ομάδων και ειδικότερα των παιδιών. Ο ΓΚΠΔ με το 8^ο άρθρο του έρχεται να καλύψει το κενό αυτό και ορίζει ως όριο ηλικίας, το οποίο θα πρέπει να έχουν τα παιδιά ώστε να παρέχουν έγκυρα τη συγκατάθεσή τους για την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων, το 16^ο έτος της ηλικίας τους. Στη συνέχεια δίνει τη δυνατότητα στα κράτη μέλη να προβλέπουν, διά νόμου, μικρότερη ηλικία για την παροχή έγκυρης συγκατάθεσης, όχι όμως κάτω των 13 ετών. Αυτό σημαίνει ότι στις περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων παιδιών κάτω των 13 ετών απαιτείται η γονική συγκατάθεση. Δημιουργείται με τον τρόπο αυτό μια σχετική ασφάλεια δικαίου καθώς οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να εναρμονίσουν την εθνική τους νομοθεσία ώστε να υπάρχει μια κατά το δυνατόν ενιαία αντιμετώπιση των ανηλίκων στο θέμα της επεξεργασίας των προσωπικών τους δεδομένων. Δίνεται βέβαια η δυνατότητα στα κράτη- μέλη να υιοθετήσουν διαφορετικά ηλικιακά όρια, βασιζόμενα πάντα και στη δικαιοπρακτική ικανότητα που ορίζει το αστικό δίκαιο κάθε χώρας, αλλά πάντως όχι χαμηλότερα του 13ου έτους. Οι χώρες της Ευρώπης υιοθέτησαν διαφορετικές ηλικίες οι κάθε μία. Το 13^ο έτος επέλεξαν οι Βέλγιο, Δανία, Εσθονία, Φινλανδία, Λετονία, Πολωνία, Πορτογαλία, η Ισπανία, η Σουηδία και το Ηνωμένο Βασίλειο. Η Αυστρία, η Βουλγαρία, η Κύπρος και η Ιταλία διάλεξαν το 14^ο έτος ως όριο. Η Τσεχία, η Ελλάδα, η Σλοβενία και η Γαλλία υιοθέτησαν ως όριο τα 15 χρόνια και η Κροατία, η Γερμανία, η Ουγγαρία, η Ιρλανδία, η Λιθουανία, το Λουξεμβούργο, η Μάλτα, η Ρουμανία, η Σλοβακία και η Ολλανδία υιοθέτησαν την πρόταση του Κανονισμού, δηλαδή το 16^ο έτος της ηλικίας. (Παράρτημα Α- Εικόνα 1) Χαρακτηριστική είναι σύσταση της ομάδας εργασίας του άρθρου 29, στην οδηγία 2/2013 για τις εφαρμογές των έξυπνων συσκευών, κατά την οποία οι σχεδιαστές εφαρμογών και οι υπεύθυνοι επεξεργασίας να λαμβάνουν υπόψη το όριο ηλικίας που θέτει για τα παιδιά ή τους ανήλικους η εθνική νομοθεσία, εφόσον η γονική συγκατάθεση στην επεξεργασία δεδομένων αποτελεί προϋπόθεση για τη σύννομη επεξεργασία των δεδομένων από εφαρμογή.

Ο προβληματισμός της ομάδας εργασίας του άρθρου 29 ως προς τον καθορισμό του ορίου ηλικίας, που θα πρέπει να υιοθετηθεί και στον τρόπο με τον οποίο δίνεται η συγκατάθεση, είναι διάχυτος στις γνώμες που έχουν εκδώσει κατά καιρούς (2/2009, 15/2011) . Είναι πράγματι γεγονός ότι τα παιδιά δεν έχουν την απαραίτητη βιολογική και ψυχολογική ωριμότητα που απαιτείται ώστε να λαμβάνουν σημαντικές αποφάσεις για τη ζωή τους. Ωστόσο, τα παιδιά βρίσκονται στη διαδικασία σωματικής και νοητικής ανάπτυξης ώστε να γίνουν ενήλικες. Τα δικαιώματα των παιδιών, και η άσκηση αυτών, περιλαμβανομένης και αυτής της προστασίας των δεδομένων, θα πρέπει να εκφράζεται

με τέτοιο τρόπο που να αναγνωρίζει τις δύο αυτές προοπτικές αλλά και το δικαίωμα των παιδιών σε αυτήν την ανάπτυξη. Η ανάπτυξη των παιδιών και ο βαθμός της ωριμότητάς τους σε κάθε στάδιο της ανάπτυξής τους είναι αυτά που καθορίζουν τον τρόπο αντιμετώπισης των παιδιών σε κάθε νομικό σύστημα. Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίζεται και η συγκατάθεση για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών. Η λύση που δίνεται, όποτε χρειάζεται συγκατάθεση, θα πρέπει να είναι διαφορετική ανάλογα με την ωριμότητα του παιδιού. Έτσι θα μπορούσε να υπάρχει απλή συμβουλή του παιδιού, ή μια παράλληλη συγκατάθεση παιδιού και νομίμου αντιπροσώπου ακόμη και, ανάλογα με την ωριμότητα, μόνο η συγκατάθεση του παιδιού. Είναι σημαντική πρόβλεψη για το όριο ηλικίας που θα τεθεί. Σκοπός της συγκατάθεσης δεν είναι η απαγόρευση των παιδιών να πλοηγηθούν στο διαδίκτυο, αλλά να πλοηγηθούν με ασφάλεια. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό στα παιδιά ότι η συγκατάθεση δεν είναι μέτρο περιορισμού τους. Μόνο έτσι θα το σέβονται, θα ακολουθούν τους κανόνες και δεν θα οδηγούμαστε σε φαινόμενα ψευδούς ηλικιακής δήλωσης η οποία θα καθιστά τα παιδιά πιο ευάλωτα κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο (Carr, 2016).

Είναι βέβαια πιθανό η λύση στους προβληματισμούς αυτούς να μην βρίσκεται στον καθορισμό ενός και μόνο ενιαίου ηλικιακού ορίου. Θα μπορούσε να διερευνηθεί η δυνατότητα καθορισμού διαφορετικών ηλικιακών ορίων, μεταξύ 13 και 16 ετών, ανάλογα με τις πρακτικές συλλογής των προσωπικών δεδομένων και του περιβάλλοντος από το οποίο τα συλλέγουν. Αν και είναι ίσως πολύπλοκο στην κατανόηση του θα έχει ως αποτέλεσμα τον διαχωρισμό των διαφόρων πρακτικών συλλογής προσωπικών δεδομένων και κατά πόσο αυτές εισβάλλουν στην ιδιωτική σφαίρα του ατόμου. Αν και τα κράτη μέλη θα μπορούσαν, σε εθνικό επίπεδο, να ορίσουν τα ηλικιακά όρια, αυτό θα οδηγούσε για μία ακόμη φορά σε ανομοιομορφία στο ευρωπαϊκό χώρο και κατ'επέκταση σε έλλειψη κοινής αντιμετώπισης και ανασφάλεια. Για τον λόγο αυτό, κάνοντας χρήση της ευελιξίας του που παρέχει ο ΓΚΠΔ, θα μπορούσαν να υιοθετηθούν πρότυπα τα οποία θα λαμβάνουν υπ' όψιν την αντιμετώπιση των παιδιών, διαφορετικής ηλικίας σε μία συγκεκριμένη δραστηριότητα ή σε ένα περιβάλλον (Macenaite & Kosta, 2017).

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονίσουμε ότι η απαίτηση γονικής συναίνεσης του ΓΚΠΔ αφορά τις διαδικτυακές υπηρεσίες που προσφέρονται απευθείας στα παιδιά. Παρόλο που η πρόθεση του νομοθέτη να δημιουργήσει ένα ειδικό καθεστώς προστασίας για υπηρεσίες που επεξεργάζονται τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών είναι σαφής, η ακριβής διάκριση των υπηρεσιών στις οποίες εφαρμόζεται η προστασία είναι ένα περίπλοκο ζήτημα(Macenaite & Kosta, 2017). Κυρίως λόγω του γεγονότος ότι οι διαδικτυακοί τόποι οι οποίοι απευθύνονται αποκλειστικά σε παιδιά είναι ελάχιστοι. Αντίθετα αυτοί που χρησιμοποιούνται από μικτό κοινό, ενηλίκων και ανηλίκων, είναι η

συντριπτική πλειοψηφία, οι οποίοι βέβαια κάνουν σαφές ότι απαγορεύεται η χρήση τους από παιδιά κάτω των 13 ετών. Τέτοιοι, δημοφιλείς στα παιδιά, ιστότοποι, όπως προκύπτει και από έρευνες (Livingstone and others,2011;Steeves, 2014) είναι το Youtube, το Facebook, το Instagram οι οποίοι ξεκαθαρίζουν στους όρους χρήσης του ότι δεν απευθύνονται σε παιδιά κάτω των 13 με αποτέλεσμα οι ανήλικοι χρήστες να μην διαχωρίζονται από τους ενήλικες και να τους μεταχειρίζονται το ίδιο. Ωστόσο όταν δηλώνονται ηλικίες μεταξύ 13 και 16 ετών τότε απαιτείται η συναίνεση του κηδεμόνα (Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Δικτύου).

Ωστόσο πρέπει να τονίσουμε ότι η γονική συναίνεση δεν πρέπει να θεωρείται η απόλυτη λύση στο πρόβλημα ελέγχου των προσωπικών δεδομένων στα διαδικτυακά περιβάλλοντα (Macenaite & Kosta, 2017) . Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται “η συγκατάθεση μπορεί να παρέχει μια ψευδαίσθηση ελέγχου”(Brandimarte and others, 2012) και η συμφωνία για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων σε περιπτώσεις ανισότητας ισχύος των μερών δεν παρέχεται ελεύθερα. Πώς θα μπορούσαμε να μιλάμε για ελεύθερη, σαφή συγκατάθεση όταν η άρνηση για παροχή της οδηγεί στη μη χρήση παρεχόμενων υπηρεσιών χωρίς να παρέχονται εναλλακτικές επιλογές.

Εξάλλου, στο πλαίσιο της προστασίας των παιδιών, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι διάφοροι χώροι επικοινωνίας δεν είναι καθόλου ουδέτεροι και δημιουργούνται για την προώθηση των επιχειρηματικών συμφερόντων παρά για να επιτρέπουν στον χρήστη να ασκεί την αυτονομία του και να ελέγχει τα δεδομένα του. Η ενημερωμένη συγκατάθεση στο Διαδίκτυο είναι σχεδόν αδύνατη λόγω των πολύπλοκων και πανταχού παρουσών πρακτικών συλλογής δεδομένων που δεν οδηγούν σε κατανοητές πολιτικές απορρήτου για τους χρήστες υπηρεσιών (Moerel and Prins,2016).

3.1.2 Επαλήθευση ηλικίας

Ένα επίσης σημαντικό θέμα είναι η επαλήθευση της ηλικίας των χρηστών μιας υπηρεσίας ή εφαρμογής. Η επαλήθευση ηλικίας ενδέχεται να μην είναι απαραίτητη για υπηρεσίες που από προεπιλογή επικεντρώνονται σε πολύ μικρά παιδιά (δηλαδή σε άτομα κάτω των 13 ετών) για τα οποία απαιτείται εκ των προτέρων γονική συναίνεση από όλους τους χρήστες. Ωστόσο, για υπηρεσίες που στοχεύουν σε εφήβους ή είναι γενικού ενδιαφέροντος και προσελκύουν μικτό κοινό, ένας πάροχος υπηρεσιών θα πρέπει να γνωρίζει ποιοι χρήστες μπορούν οι ίδιοι να δώσουν τη συγκατάθεσή τους και για ποιους απαιτείται να ζητηθεί γονική συγκατάθεση, προκειμένου να συμμορφωθεί πλήρως με τις οδηγίες του ΓΚΠΔ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι αυτό των ιστοχώρων κοινωνικής δικτύωσης οι οποίοι δεν παρέχουν μεν τις υπηρεσίες τους σε

άτομα κάτω των 13 ετών , δεν διαθέτουν όμως και μηχανισμούς επαλήθευσης της ηλικίας η οποία δηλώνεται. (Ιγγλεζάκης, 2004)

Στη Γνώμη 15/2011 της ομάδας εργασίας του άρθρου 29 αφού πρώτα διαπιστώνεται ότι δεν υπάρχει εναρμονισμένη διαδικασία για τον έλεγχο της ηλικίας ενός παιδιού, υπογραμμίζεται ότι θα έπρεπε να καταστεί υποχρεωτική η χρησιμοποίηση μηχανισμών επιγραμμικών ελέγχου της ηλικίας. Επιπλέον προτείνεται ο έλεγχος της ηλικίας να στηρίζεται σε μια “κινητή κλίμακα”, και όχι σε έναν ενιαίο κανόνα, βάσει της οποίας ο μηχανισμός που θα χρησιμοποιηθεί για τον έλεγχο της ηλικίας θα εξαρτάται από συνθήκες όπως το είδος της επεξεργασίας, το είδος των συλλεγόμενων δεδομένων, τις χρήσεις των δεδομένων, τους κινδύνους. Εγείρονται όμως και αρκετοί ενδοιασμοί που έχουν να κάνουν με την ανωνυμία, την ελευθερία της έκφρασης και του λόγου και την προστασία της ιδιωτικής ζωής. (Macenaite &Kosta, 2017) Ενώ είναι έκδηλη και η ανησυχία, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Philippe Jougleux σε σχετική κριτική ότι υπάρχει η περίπτωση για την επαλήθευση της ηλικίας του ο ανήλικος “ να υπόκειται σε περισσότερες επεξεργασίες προσωπικών του δεδομένων για τον στόχο της προστασίας του”. (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2018).

Και ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως πρόσβαση σε σελίδες με προσβλητικό ή επιβλαβές περιεχόμενο ή τυχερών παιχνιδιών όπου απαιτείται το ηλικιακό όριο των 18 χρόνων, μπορεί να γίνει επαλήθευση της ηλικίας μέσω εκλογικών λιστών ή λόγω του ότι απαιτείται πληρωμή μέσω πιστωτικής κάρτας στην περίπτωση του ΓΚΠΔ κάτι τέτοιο δεν φαίνεται εφικτό (Macenaite &Kosta, 2017). Αυτές οι λύσεις έχουν προκριθεί για αυτά τα προϊόντα και άλλα όπως η πώληση αλκοόλ ή καπνού καθώς πλέον υπάρχουν αποδείξεις της βλάβης που μπορούν αυτά να επιφέρουν. Αντίθετα, η δυσκολία για τη διαδικασία επαλήθευσης της ηλικίας έγκειται και στο γεγονός ότι οι συζητήσεις και οι έρευνες για τον κίνδυνο και τις επιπτώσεις που μπορεί να έχει για την προσωπική, ιδιωτική ζωή των ανθρώπων η επεξεργασία προσωπικών δεδομένων είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο (Nash and others, 2014).

Εκτός από το όριο ηλικίας αυτό που επίσης προβληματίζει την ομάδα εργασίας είναι και σε ποιο βαθμό φτάνει το δικαίωμα των νομίμων αντιπροσώπων να εκπροσωπούν τους μικρότερους σε περιπτώσεις κατά τις οποίες η αποκάλυψη δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα θα έβλαπτε το συμφέρον του παιδιού. Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα πρέπει να θεωρήσουμε το συμφέρον του παιδιού, ως δημόσιο αγαθό και γι αυτό οι αρμόδιες υπηρεσίες που εξυπηρετούν και ενδιαφέρονται για την προστασία του παιδιού, χρειάζονται τα προσωπικά του δεδομένα ώστε να το προστατέψουν (Κακοποίηση, περιπτώσεις ιατρικής φροντίδας).

Είναι επίσης σημαντικές οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι ανήλικοι μπορούν να προβούν σε νόμιμες ενέργειες χωρίς τη συγκατάθεση των αντιπροσώπων τους, όπως περιπτώσεις γάμων, θρησκευτικών θεμάτων ή εργασίας ανηλίκων. Στις περιπτώσεις αυτές θα μπορούσε να θεωρηθεί έγκυρη και η συναίνεση τους για την επεξεργασία και των προσωπικών τους δεδομένων. (Γνώμη 2/2009).

Τέλος, σημαντικά ζητήματα προκύπτουν και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι κηδεμόνες διαφωνούν με το παιδί για τη διαχείριση των προσωπικών δεδομένων του παιδιού, ωστόσο το παιδί αποδεικνύεται αρκετά ώριμο ώστε να μπορεί να αποφασίσει για τον εαυτό του και για την επεξεργασία των δεδομένων του. Για αυτές τις περιπτώσεις και για τα προβλήματα που πιθανόν ανακύπτουν μπορούν να εκδοθούν κατευθυντήριες οδηγίες για μια ενιαία αντιμετώπιση.

3.1.3. Συγκατάθεση και επαλήθευση

Εκτός όμως από την συγκατάθεση των γονέων ή κηδεμόνων των ανηλίκων, ο ΓΚΠΔ απαιτεί να υπάρχει επαλήθευση για την συγκατάθεση τους. «Ο υπεύθυνος επεξεργασίας καταβάλλει εύλογες προσπάθειες για να επαληθεύσει [...] ότι η συγκατάθεση δίνεται ή εξουσιοδοτείται από τον κάτοχο της γονικής μέριμνας για το παιδί, λαμβάνοντας υπόψη τη διαθέσιμη τεχνολογία». Η απαίτηση να καταβληθούν εύλογες προσπάθειες για την επαλήθευση της συγκατάθεσης επιτρέπει στον ελεγκτή δεδομένων να αποδείξει ότι έγιναν εύλογες προσπάθειες για την επαλήθευση της συγκατάθεσης και, σε περιπτώσεις όπου αυτό δεν ήταν δυνατό, ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων μπορεί να εξακολουθεί να βασίζεται στην μη επαληθευμένη συγκατάθεση για την επεξεργασία δεδομένων παιδιών (Macenaite & Kosta, 2017). Η απαίτηση γονικής συγκατάθεσης του ΓΚΠΔ είναι ένα ευέλικτο πρότυπο ευθύνης. Για να είμαστε συμμορφούμενοι, αρκεί να καταβάλουμε εύλογες προσπάθειες για να λάβουμε επαληθεύσιμη γονική συγκατάθεση παρά να την αποκτήσουμε αναγκαστικά σε όλες τις περιπτώσεις. Η αναφορά σε «εύλογες προσπάθειες» περιλαμβάνει το γεγονός ότι οι υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων δεν μπορούν να εγγυηθούν την επαληθευμένη συγκατάθεση ως τελικό αποτέλεσμα που πρέπει να επιτευχθεί βάσει του ΓΚΠΔ δεδομένου ότι πρόκειται για μια κατάσταση πέρα του δικού τους ελέγχου.

Η Ομοσπονδιακή Επιτροπή Εμπορίου των Ηνωμένων Πολιτειών (Federal Trade Commission- FTC) προτείνει, σε οδηγό που έχει δημοσιεύσει, για τη συμμόρφωση των εταιρειών με τον COPPA στην επίσημη σελίδα της, αρκετές πιθανές μεθόδους επιβεβαίωσης της συγκατάθεσης στις περιπτώσεις που αφορούν προσωπικά στοιχεία τα οποία πρόκειται να αποκαλυφθούν σε τρίτους (εκτός από τους παρόχους

υπηρεσιών) ή διατίθενται στο κοινό στο διαδίκτυο, όπως σε συνομιλία, προφίλ ή παρόμοιο χαρακτηριστικό. Αυτές οι μέθοδοι περιλαμβάνουν, για παράδειγμα:

- Την παροχή στους γονείς μιας φόρμας που θα μπορούν να εκτυπώσουν, να συμπληρώσουν, να υπογράψουν και στη συνέχεια να τη στείλουν πίσω με φαξ ή σάρωση ή ηλεκτρονικό ταχυδρομείο.
- Να ζητηθεί από τον γονέα να χρησιμοποιεί πιστωτική κάρτα ή παρόμοιο τρόπο πληρωμής (όπως PayPal) σε σχέση με μια νομισματική συναλλαγή (αυτό θα μπορούσε να περιλαμβάνει μια ιδιότητα μέλους ή τέλος γραφής, ή απλά μια χρέωση για την κάλυψη της επεξεργασίας της κάρτας).
- Να διατηρεί έναν αριθμό δωρεάν τηλεφώνου (χωρίς χρέωση) στελεχωμένο από εκπαιδευμένο προσωπικό για τους γονείς στο οποίο θα καλούν για την παροχή της συγκατάθεσής τους.
- Να επιτρέπει στον γονέα να συνδέεται με εκπαιδευμένο προσωπικό μέσω τηλεδιάσκεψης · ή
- Να επαληθεύεται η ταυτότητα του γονέα με ένα είδος ταυτότητας που θα εκδίδεται για τον σκοπό αυτό και θα διαγράφεται αμέσως μετά την επαλήθευση.
- Να γίνεται αναγνώριση του προσώπου του γονέα σε σύγκριση με τη φωτογραφία της ταυτότητάς του.

Είναι βέβαια γεγονός ότι υπάρχουν πολλές εξαιρέσεις κατά την εφαρμογή των ανωτέρω μεθόδων και στην πράξη είναι ολοφάνερο ότι σε αυτές τις εξαιρέσεις βασίζονται πολλές φορές οι πάροχοι των υπηρεσιών που απευθύνονται στα παιδιά για να μην κάνουν χρήση των εργαλείων αυτών. Επίσης, πολλά από αυτά τα εργαλεία θεωρούνται ότι συλλέγουν δυσανάλογα πολλές πληροφορίες συγκριτικά με τον σκοπό που εξυπηρετούν.

3.2 Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση

Για να μπορέσουν οι γονείς, και στις περιπτώσεις που επιτρέπεται από τον νόμο, και τα παιδιά να δώσουν έγκυρη συγκατάθεση, θα πρέπει πρωτίστως να κατανοούν τους όρους χρήσης της υπηρεσίας, την πολιτική απορρήτου και τον τρόπο προστασίας των δεδομένων τους. Στην πράξη όμως δεν είναι εφικτή συνήθως η κατανόηση όλων αυτών των όρων λόγω του μεγάλου τους μεγέθους, της πολυπλοκότητάς τους και κυρίως γιατί σχεδόν όλες οι πολιτικές είναι διατυπωμένες με νομική ορολογία. (Bonneu & Preibusch, 2009). Η πολυπλοκότητα αυτή θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα την αποφυγή ενημέρωσης των όρων και των προϋποθέσεων. Έρευνα του Ευρωβαρόμετρου για ενήλικες στα κράτη μέλη της ΕΕ διαπίστωσε ότι το 56% των χρηστών του διαδικτύου και

της διαδικτυακής πλατφόρμας δεν διαβάζει τους όρους και τις προϋποθέσεις και ένα άλλο 18% τους διαβάζει, αλλά δεν τους λαμβάνει υπόψη (Παράρτημα Α- Εικόνα 2).

Η διαπίστωση αυτή οδήγησε στο να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα από τον ΓΚΠΔ αναφορικά με την ενημέρωση των υποκειμένων για την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων. Ήδη από τις αιτιολογικές σκέψεις του κανονισμού γίνεται φανερό η βαρύτητα που δίνεται στην αντιμετώπιση των ευάλωτων ομάδων και ακόμη ειδικότερα στην ενημέρωσή τους πριν την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων. Στην υπ' αριθμ. 58 αιτιολογική σκέψη του κανονισμού ορίζεται ότι η ενημέρωση πρέπει να είναι συνοπτική, εύκολα προσβάσιμη και εύκολα κατανοητή και να χρησιμοποιείται σαφής και απλή διατύπωση και επιπλέον, κατά περίπτωση απεικόνιση. Στην περίπτωση δε που η επεξεργασία απευθύνεται σε παιδιά, τα οποία χρήζουν ειδικής προστασίας, κάθε ενημέρωση και ανακοίνωση θα πρέπει να διατυπώνεται σε σαφή και απλή γλώσσα την οποία το παιδί μπορεί εύκολα να κατανοεί.

Η σκέψη αυτή έχει ξεκάθαρα αποτυπωθεί και στο άρθρο 12 του ΓΚΠΔ το οποίο ορίζει ότι ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα και να παρέχει στο υποκείμενο των δεδομένων κάθε οφειλόμενη πληροφορία σχετική με την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων σε συνοπτική, διαφανή, κατανοητή και εύκολα προσβάσιμη μορφή, χρησιμοποιώντας σαφή και απλή διατύπωση, προσαρμοσμένη στο συγκεκριμένο πρόσωπο, ιδίως όταν πρόκειται για πληροφορία απευθυνόμενη ειδικά σε παιδιά.

Γίνεται εύκολα κατανοητό ότι στην περίπτωση ενημέρωσης παιδιών πρέπει να μιλάμε για ενημέρωση ειδικά προσαρμοσμένη στο επίπεδο ωριμότητάς τους, και για ευρύτερη ενημέρωση αναφορικά με την πολιτική που ακολουθεί η κάθε ιστοσελίδα σχετικά με την προστασία των προσωπικών τους δεδομένων αλλά και τους κινδύνους που μπορεί να αντιμετωπίσουν κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο.

Η Γνώμη 2/2009 της ομάδας εργασίας, δίνει έμφαση στο πώς γίνεται η παροχή των απαραίτητων πληροφοριών και εστιάζει στην ανάγκη παροχής πολύπτυχων ανακοινώσεων που βασίζονται στην χρήση απλής, περιεκτικής και εκπαιδευτικής γλώσσας που μπορεί να γίνει εύκολα αντιληπτή. Θεωρεί επίσης αναγκαία μια πρώτη συνοπτική ανακοίνωση η οποία πρέπει να περιέχει τα βασικά στοιχεία που πρέπει να παρέχονται κατά τη συλλογή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα είτε απευθείας από το πρόσωπο στο οποίο αναφέρονται τα δεδομένα είτε από τρίτο. Η πρώτη αυτή ανακοίνωση πρέπει να συνοδεύεται από περισσότερο λεπτομερείς ανακοινώσεις, ίσως μέσω υπερσυνδέσεων, όπου παρέχονται όλες οι σχετικές λεπτομέρειες. Έμφαση

ωστόσο δίνεται και στον τόπο και χρόνο κατά τον οποίο αποστέλλονται αυτές οι ανακοινώσεις, ειδικά κατά την ηλεκτρονική επεξεργασία των δεδομένων. Συστήνει, ενδεικτικά, οι ανακοινώσεις να απεικονίζονται απευθείας στην οθόνη πριν τη συλλογή στοιχείων. Στη συνέχεια όμως, αυτή η ενημέρωση θα πρέπει να επαναλαμβάνεται και να προειδοποιούνται οι ανήλικοι και κατά την είσοδό τους σε χώρους συζήτησης και ανταλλαγή απόψεων που λειτουργούν στις ιστοσελίδες. (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2007) Θεωρείται αυτός και ένας τρόπος ουσιαστικής ενημέρωσης των παιδιών για τους κινδύνους που πιθανόν προκύπτουν από τις διαδικτυακές δραστηριότητες καθώς στον πραγματικό κόσμο δύσκολα παρέχεται η ευκαιρία για τέτοιου είδους ενημέρωση.

Καθώς η τεχνολογία εξελίσσεται και εμφανίζονται νέοι τρόποι χρησιμοποίησης της τεχνολογίας και των δυνατοτήτων που μας παρέχει, η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 συνεχίζει να παρέχει τη γνώμη της και να την εξειδικεύει όπου και όποτε αυτό είναι απαραίτητο. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Γνώμη 02/2013 για τις εφαρμογές των έξυπνων συσκευών. Τα παιδιά είναι μανιώδεις χρήστες των εφαρμογών, είτε αυτές απευθύνονται αποκλειστικά σε αυτά είτε όχι, ενώ ταυτόχρονα είναι εκείνη η ηλικιακή ομάδα η οποία κατανοεί ελάχιστα ή και καθόλου την ευαισθησία των δεδομένων στα οποία είναι δυνατόν να αποκτούν πρόσβαση οι εφαρμογές ή τη σημασία της κοινολόγησης δεδομένων σε τρίτους για διαφημιστικούς σκοπούς. Για τον λόγο αυτό, εκτός από τα μέτρα που πρέπει να λαμβάνουν για τη λήψη της συγκατάθεσης, για την εφαρμογή της ελαχιστοποίησης και του περιορισμού του σκοπού, η ομάδα εργασίας συστήνει στους σχεδιαστές εφαρμογών, σε συνεργασία με τα καταστήματα εφαρμογών και τους κατασκευαστές λειτουργικών συστημάτων και συσκευών, να παρέχουν τις σχετικές πληροφορίες κατά τρόπο απλό και σε γλώσσα κατάλληλη για την εκάστοτε ηλικία.

Ο απλός τρόπος με τον οποίο θα γίνεται η ενημέρωση δεν θα πρέπει να περιορίζει το περιεχόμενο της ενημέρωσης η οποία σύμφωνα με την ίδια οδηγία θα πρέπει κατ' ελάχιστον να περιέχει:

- την ταυτότητα του υπευθύνου επεξεργασίας και τα στοιχεία επικοινωνίας
- τις ακριβείς κατηγορίες δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που θα συλλέξει και θα επεξεργαστεί ο σχεδιαστής της εφαρμογής,
- τον ακριβή σκοπό της επεξεργασίας,
- το αν τα δεδομένα θα κοινολογηθούν σε τρίτους,
- τον τρόπο άσκησης των δικαιωμάτων των χρηστών, από άποψη ανάκλησης της συναίνεσης και διαγραφής δεδομένων.

Η διάθεση αυτών των πληροφοριών χαρακτηρίζεται ζωτικής σημασίας για τη λήψη της συγκατάθεσης του χρήστη όσον αφορά την επεξεργασία των προσωπικών του δεδομένων και είναι έγκυρη μόνο αν το πρόσωπο έχει ενημερωθεί σχετικά με τα σημαντικότερα στοιχεία της επεξεργασίας δεδομένων. Βέβαια εκτός από την τυπική αυτή ενημέρωση θα βοηθούσε ιδιαίτερα, στο πλαίσιο της ενημέρωσης, να γίνεται αναφορά και στους κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την περιήγηση στο διαδίκτυο και προσπάθεια να αποτρέπονται οι ανήλικοι από το να διαθέτουν σε τρίτους προσωπικά τους στοιχεία, όπως τη διεύθυνσή τους ή των γονιών τους ή άλλα στοιχεία ταυτοποίησης. (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2007)

3.3 Δικαίωμα στη λήθη

Μία ακόμη καινοτομία του ΓΚΠΔ είναι και το δικαίωμα διαγραφής ή “δικαίωμα στη λήθη”. Σε γενικές γραμμές θα λέγαμε ότι το δικαίωμα στη λήθη παρουσιάζεται ως το δικαίωμα του ατόμου να έχει τον έλεγχο των δεδομένων που το αφορούν και κυρίως των δεδομένων που διακινούνται στον ψηφιακό κόσμο. Είναι το δικαίωμα που δίνεται στον χρήστη να ζητά τη διαγραφή των δεδομένων αυτών, όταν πια δεν υπάρχει λόγος διατήρησής τους (Ξανθούλης, 2013).

Το δικαίωμα αυτό αποτυπώνεται στο άρθρο 17 του ΓΚΠΔ. Από τον τίτλο του άρθρου καταλαβαίνουμε ότι το δικαίωμα διαγραφής δεν μπορεί να ταυτίζεται με το δικαίωμα στη λήθη και δη με το “δικαίωμα στην ψηφιακή λήθη”(Brimsted,2011) καθώς αυτή δεν μοιάζει να είναι εφικτή ίσως και επιθυμητή (Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2016). Γι αυτό και ακόμη και στον τίτλο το “δικαίωμα στη λήθη” βρίσκεται εντός παρενθέσεως. Ως δικαίωμα στη διαγραφή ή δικαίωμα στη λήθη κατά τον ΓΚΠΔ είναι το δικαίωμα που έχει το υποκείμενο των δεδομένων να ζητήσει από τον υπεύθυνο επεξεργασίας τη διαγραφή δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που το αφορούν και ο υπεύθυνος επεξεργασίας υποχρεούται να διαγράψει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση. Στο συγκεκριμένο άρθρο αναγράφονται οι λόγοι για τους οποίους υπάρχει η υποχρέωση διαγραφής των δεδομένων μεταξύ των οποίων είναι και οι περιπτώσεις δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα που έχουν συλλεχθεί σε σχέση με την προσφορά υπηρεσιών της κοινωνίας των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 8 παρ. 1 , δηλαδή στα παιδιά κάτω των 16 ετών ή όπως αλλιώς έχει ορίσει ο εθνικός νομοθέτης.

Πριν τη θέσπιση της παραπάνω διάταξης υπήρξε μεγάλος προβληματισμός για το πως θα πρέπει να συμπεριφερθούμε ως προς τα δεδομένα των παιδιών και αν πρέπει να τύχουν ιδιαίτερης προστασίας ή όχι; Μετά από πολλές και έντονες, όσον αφορά το

δικαίωμα διαγραφής, συζητήσεις, αναγνωρίστηκε ως ένα καθολικό δικαίωμα υπό προϋποθέσεις για όλους ανεξαρτήτως ηλικίας.(Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2012, 2016).

Κατά την ανάγνωση και ερμηνεία του άρθρου 17 του ΓΚΠΔ δεν πρέπει να αγνοούμε την αιτιολογική σκέψη 65 η οποία, εκτός των άλλων, αναφέρει τη σπουδαιότητα του δικαιώματος στη λήθη ιδίως όταν το υποκείμενο των δεδομένων παρέσχε τη συγκατάθεσή του ως παιδί, όταν δεν είχε πλήρη επίγνωση των κινδύνων που ενέχει η επεξεργασία, και θέλει αργότερα να αφαιρέσει τα συγκεκριμένα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα, κυρίως από το Διαδίκτυο (Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2016). Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι το υποκείμενο των δεδομένων μπορεί να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμα παρά το γεγονός ότι δεν είναι ακόμη παιδί και έχει τη δυνατότητα να ελέγχει τα προσωπικά του δεδομένα όσο μεγαλώνει και οι όποιες νεανικές αμαρτίες δεν στοιχειώνουν πλέον ένα άτομο ως την ενηλικίωση.(Bunn, 2019).

Ένα πεδίο, για παράδειγμα, το οποίο έντονα προβληματίζει ως προς την προστασία των προσωπικών δεδομένων και τη διατήρησή τους, είναι αυτό των υπηρεσιών κοινωνικής δικτύωσης όπου καθιερώνεται η αρχή ότι επιθυμούν να μοιράζονται τις αναρτημένες απ' αυτούς πληροφορίες με άλλους χρήστες και ότι αν επιθυμούν να περιορίσουν τον κύκλο των ατόμων που έχουν πρόσβαση σε αυτές θα πρέπει να το πράξουν μόνοι τους κάνοντας χρήση της προεπιλογής των ρυθμίσεων απορρήτου υπέρ της προστασίας των προσωπικών δεδομένων του χρήστη. (Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2016) Πόσοι όμως από τους ανήλικους χρήστες και πόσοι από τους ενήλικες μπορούν να το κατανοήσουν και να προστατέψουν τα δεδομένα τους εκ των προτέρων και προτού κάνουν χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης;

Επομένως μπορούμε να κατανοήσουμε τη σημασία του δικαιώματος της διαγραφής, είτε πρόκειται για φωτογραφίες, είτε για αναρτήσεις, ειδικά όσον αφορά τα παιδιά και πάντα υπό προϋποθέσεις δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους χρήστες να προστατέψουν τα δεδομένα που κοινοποίησαν σε μια περίοδο της ζωής τους που τους χαρακτήριζε η αφέλεια και η παιδική ανωριμότητα τους και τα οποία καμία σχέση δεν έχουν με τη σημερινή τους κατάσταση ή τις σημερινές πραγματικές επιδιώξεις, προσδοκίες και στόχους τους ή ακόμη ότι θα μπορούσαν να γίνουν τροχοπέδη στην προσπάθεια για επίτευξη των στόχων αυτών (Παναγοπούλου- Κουτνατζή, 2012, 2016). Είναι βέβαια απαραίτητο να τεθούν σαφή όρια στο δικαίωμα της διαγραφής χωρίς όμως αυτά να περιορίζουν το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή.

Επιπλέον, η υποχρέωση των παρόχων απέναντι στα υποκείμενα των δεδομένων δεν

ολοκληρώνεται με τη διαγραφή των δεδομένων τα οποία έχουν συλλέξει. Εάν τα προσωπικά δεδομένα έχουν δημοσιευθεί ή κοινοποιηθεί σε τρίτους, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας έχουν υποχρέωση προσπάθειας να ενημερώνουν τους υπευθύνους επεξεργασίας δεδομένων τρίτων για πιθανά αιτήματα διαγραφής (άρθρο 17 παράγραφος 2 και 19 του ΓΚΠΔ). Αν και το δικαίωμα διαγραφής ενεργοποιείται κατόπιν αιτήματος του υποκειμένου των δεδομένων, το οποίο πρέπει να είναι προσβάσιμο και εύχρηστο (αιτιολογική σκέψη 59, ΓΚΠΔ), θα μπορούσε επίσης να εφαρμοστεί ως ασφάλεια κατά τον σχεδιασμό. Προς αυτήν την κατεύθυνση φαίνεται να κινείται το Καναδικό Κέντρο Συνεργασίας Δημοσίου Συμφέροντος (PIAC) με μία πρόταση που θα μπορούσε να εφαρμοστεί ως προεπιλεγμένη λειτουργία διαγραφής, των προσωπικών δεδομένων τα οποία έχουν συλλεχθεί κατά την περίοδο της ανηλικότητας του ατόμου εκτός εάν ληφθεί ρητή συγκατάθεση για τη συνέχιση της επεξεργασίας των δεδομένων του ή ανανεώθηκε η υπάρχουσα μετά την ενηλικίωση του παιδιού. (PIAC, Public Interest Advocacy Centre (PIAC) Submission to the Government Consultation on A Digital Economy Strategy for Canada, 2010.

Όσον αφορά τα δεδομένα των παιδιών είναι συχνό το φαινόμενο αυτά να μην κοινοποιούνται από τα ίδια τα παιδιά αλλά από τρίτους, γονείς ή φίλους, ειδικά όταν πρόκειται για προσωπικά δεδομένα τα οποία αναρτώνται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ή ακόμη και αν έχουν αναρτηθεί από τους ίδιους αυτά να έχουν αντιγραφεί ή ανακοινοποιηθεί. Στις περιπτώσεις αυτές το παιδί μπορεί να στραφεί κατά της πλατφόρμας η οποία έχει και την υποχρέωση να διαγράψει τα δεδομένα (Bunn, 2019). Σε κάθε βέβαια περίπτωση ο υπεύθυνος επεξεργασίας θα πρέπει να αξιολογεί το αίτημα της διαγραφής και να προτάσσει πάντα το μείζον συμφέρον του παιδιού όπως απαιτεί και η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού, το οποίο θα εξετάζει υπό το πρίσμα πολλών παραγόντων και δικαιωμάτων όπως αυτό του δικαιώματος των παιδιών στην ιδιωτική ζωή.(Bunn, 2019) Επιπλέον θα πρέπει να εξετάζεται και αν το παιδί έχει την ωριμότητα να ζητήσει τη διαγραφή προσωπικών του δεδομένων και αυτή του η επιθυμία συγκρούεται με εκείνη των γονέων του ή ακόμη του υπευθύνου επεξεργασίας.

Το δικαίωμα στη λήθη, δίνει στα παιδιά το αίσθημα και τη δυνατότητα ελέγχου των προσωπικών τους πληροφοριών, η έλλειψη του οποίου μπορεί να επηρεάσει την ανάπτυξή τους και την αυτοεκτίμησή τους (Peter and Valkenburg, 2011) αφού θεωρείται σημαντικό το άτομο να έχει τον έλεγχο της ζωής του και των πληροφοριών γύρω από αυτή.(Leary and Kowalski, 1990; Richman and Leary, 2009)

Παρά τις όποιες διχογνωμίες ή συγκρούσεις συμφερόντων μπορεί να προκύψουν μετά από ένα αίτημα διαγραφής προσωπικών δεδομένων από έναν ανήλικο, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το δικαίωμα της διαγραφής αναγνωρίζει την ανάγκη προστασίας

των ανηλίκων και της ιδιωτικής τους ζωής, ενώ οι όποιες συγκρούσεις οι διαφωνίες μπορούν να ξεπεραστούν με την έκδοση νεότερων και λεπτομερέστερων κατευθυντήριων οδηγιών.

3.4 Κατάρτιση προφίλ και ανηλικότητα

Η κατάρτιση προφίλ και η αυτοματοποιημένη ατομική λήψη αποφάσεων χρησιμοποιούνται σε αυξανόμενο αριθμό τομέων, ιδιωτικών και δημόσιων. Ο τραπεζικός και χρηματοπιστωτικός τομέας, ο τομέας υγείας, η φορολογία, οι ασφαλίσεις, η εμπορική προώθηση και η διαφήμιση είναι μερικά μόνο παραδείγματα τομέων, στους οποίους η κατάρτιση προφίλ εφαρμόζεται τακτικότερα με σκοπό την υποστήριξη της λήψης αποφάσεων.

Οι εξελίξεις στην τεχνολογία και οι δυνατότητες ανάλυσης μαζικών δεδομένων, η τεχνητή νοημοσύνη και η μηχανική μάθηση έχουν προσφέρει αναρίθμητες δυνατότητες. Η ευρεία διαθεσιμότητα δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στο διαδίκτυο και από συσκευές του διαδικτύου των πραγμάτων (IoT), καθώς και η ικανότητα εύρεσης συσχετισμών και δημιουργίας συνδέσμων, μπορούν να επιτρέψουν τον προσδιορισμό, την ανάλυση και την πρόβλεψη πτυχών της προσωπικότητας ή της συμπεριφοράς και των ενδιαφερόντων και συνηθειών ενός φυσικού προσώπου.

Ωστόσο, η κατάρτιση προφίλ και η αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων ενδέχεται να ενέχουν σημαντικούς κινδύνους για τα ατομικά δικαιώματα και ελευθερίες, καθιστώντας απαραίτητη την ύπαρξη των κατάλληλων εγγυήσεων.

Οι υπεύθυνοι επεξεργασίας μπορούν επιτρεπτά να καταρτίζουν προφίλ και να λαμβάνουν αυτοματοποιημένες αποφάσεις, εφόσον τηρούν όλες τις αρχές της επεξεργασίας και προβαίνουν σε αυτήν επί νόμιμης βάσης. Στην περίπτωση της αποκλειστικά αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης της κατάρτισης προφίλ, εφαρμόζονται πρόσθετες εγγυήσεις και περιορισμοί.

Η έννοια της κατάρτισης προφίλ ορίζεται στο άρ. 4 παρ. 4 του ΓΚΠΔ, ενώ στο άρ. 22 συναρτάται με την έννοια της αυτοματοποιημένης ατομικής λήψης αποφάσεων.

Το άρ. 4 κάνει λόγο για επεξεργασία που πραγματοποιείται με τη χρήση αυτοματοποιημένων μέσων, σε όποιο βαθμό χρησιμοποιούνται αυτά. Σύμφωνα και με τις Κατευθυντήριες Γραμμές WP251 της Ομάδας Εργασίας του άρ. 29, οι οποίες αναθεωρήθηκαν στις 6 Φεβρουαρίου 2018, η ανθρώπινη συμμετοχή στη διαδικασία της επεξεργασίας δεν αποκλείει τη δραστηριότητα αυτή από τον ορισμό.

Ο σκοπός της κατάρτισης προφίλ είναι η αξιολόγηση προσωπικών πτυχών του υποκειμένου των δεδομένων, αποκλειόμενης της επεξεργασία που δεν περιλαμβάνει εξαγωγή συμπερασμάτων. Η ταξινόμηση προσώπων σε κατηγορίες, με βάση ορισμένα χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η ηλικία ή άλλα, δεν αποτελεί κατ' ανάγκη κατάρτιση προφίλ. Το ποιοτικό κριτήριο διαφοροποίησης των δύο δραστηριοτήτων είναι ο σκοπός τους. Η απλή ταξινόμηση γίνεται, λόγου χάρη, για στατιστικούς σκοπούς ή για σκοπούς διατήρησης αρχείου, ενώ η κατάρτιση προφίλ καταλήγει στην πραγματοποίηση πρόβλεψης σχετικά με τη συμπεριφορά ή τις αντιδράσεις του προσώπου, ή στην εκφορά κάποιας αξιολογικής κρίσης σχετικά με τις ικανότητες ή τα ατομικά του χαρακτηριστικά.

Η κατάρτιση προφίλ είναι μια μορφή επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καταρχήν επιτρεπτή από τον ΓΚΠΔ, υπό τις ίδιες προϋποθέσεις νομιμότητας κάθε άλλης μορφής επεξεργασίας, ως προς την οποία ισχύουν όλες οι γενικές διατάξεις του ΓΚΠΔ.

Η αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων είναι η ικανότητα λήψης αποφάσεων με τεχνικά/τεχνολογικά μέσα, δηλαδή με προγράμματα λογισμικού και αλγόριθμους. Εάν, στη διαδικασία της λήψης απόφασης δεν υπάρχει ανθρώπινη συμμετοχή, γίνεται λόγος για αποκλειστικά αυτοματοποιημένη λήψη απόφασης.

Η αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων μπορεί να αλληλεπικαλύπτεται εν μέρει, ή να προκύπτει, από την κατάρτιση προφίλ. Οι δύο δραστηριότητες, όμως, έχουν διαφορετικό πεδίο εφαρμογής, δεν είναι κατ' ανάγκη ταυτόσημες, ούτε κατ' ανάγκη χωριστές. Κατάρτιση προφίλ μπορεί να συντελείται, χωρίς το παραγόμενο προφίλ να αξιοποιείται στη λήψη κάποιας απόφασης. Η αυτοματοποιημένη λήψη απόφασης μπορεί να βασίζεται σε καταρτισμένα προφίλ, που έχουν δημιουργηθεί προγενέστερα, ή να μην αξιοποιεί τέτοια προφίλ.

Η διαδικασία της αυτοματοποιημένης λήψης αποφάσεων, είτε βασίζεται στην κατάρτιση προφίλ είτε όχι, είναι μια μορφή επεξεργασίας που καταρχήν δεν απαγορεύεται από τον ΓΚΠΔ. Επιτρέπεται, όπως και η κατάρτιση προφίλ, όταν τηρούνται όλες οι αρχές της επεξεργασίας και υφίσταται νόμιμη βάση επεξεργασίας, ενώ διέπεται από τις γενικές διατάξεις του ΓΚΠΔ.

Με ιδιαίτερη ευκολία πραγματοποιείται η κατάρτιση προφίλ παιδιών κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο και το "online gaming". Βέβαια παρατηρούμε ως συνέπεια και των πρακτικών παρακολούθησης δεδομένων μέσω σταθερών και φορητών συσκευών, πλατφορμών κοινωνικών μέσων και εκπαιδευτικού λογισμικού, «τα παιδιά να έχουν διαμορφωθεί ως αλγόριθμοι συναθροίσεων [...] με την πιθανότητα να περιοριστούν οι

πολυπλοκότητες, οι δυνατότητες και οι ευκαιρίες τους» (Mayer-Schönberger and Kenneth Neil Cukier, 2013)

Ειδικές ρυθμίσεις προβλέπονται μόνο για την αποκλειστικά αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων στο άρθρο 22 του ΓΚΠΔ, όπου απαιτούνται πρόσθετες εγγυήσεις και περιορισμοί.

Για πρώτη φορά ο Κανονισμός 2016/679 (Γενικός Κανονισμός για την προστασία Δεδομένων) κάνει στο άρθρο 8 σαφή αναφορά στις προϋποθέσεις που ισχύουν για τη συγκατάθεση του παιδιού σε σχέση με τις υπηρεσίες της κοινωνίας των πληροφοριών. Βέβαια το άρθρο 22 για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων δεν κάνει διάκριση μεταξύ επεξεργασίας που αφορά ενήλικες και επεξεργασίας που αφορά παιδιά. Ωστόσο ερμηνεύοντας το εν λόγω άρθρο υπό το πρίσμα των αιτιολογικών σκέψεων του ΓΚΠΔ διαπιστώνουμε τη βούληση του νομοθέτη να προστατέψει τα παιδιά με συγκεκριμένους περιορισμούς που θέτει. Έτσι, διαπιστώνουμε ότι η ειδική προστασία, που γενικά απαιτείται αναφορικά με τα δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα των παιδιών, στην αιτιολογική σκέψη 38 εξειδικεύεται και δίνεται έμφαση όταν πρόκειται αυτά να χρησιμοποιούνται με σκοπό την εμπορία ή τη δημιουργία προφίλ προσωπικότητας ή προφίλ χρήστη και στη συνέχεια στην αιτιολογική σκέψη 71 αναφέρεται ότι η αποκλειστικά αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης και της κατάρτισης προφίλ, η οποία έχει έννομα ή με παρόμοιο τρόπο σημαντικά αποτελέσματα δεν θα πρέπει να αφορά παιδιά. Το γεγονός ότι η διατύπωση δεν αναφέρεται στο ίδιο το άρθρο οδηγεί την ομάδα εργασίας του άρθρου 29 να θεωρεί ότι δεν αντιπροσωπεύει απόλυτη απαγόρευση του εν λόγω είδους επεξεργασίας αναφορικά με τα παιδιά. Καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το άρθρο 22 του ΓΚΠΔ δεν απαγορεύει τους υπεύθυνους επεξεργασίας να λαμβάνουν αποκλειστικά αυτοματοποιημένες αποφάσεις σχετικά με παιδιά, εάν η απόφαση δεν έχει έννομο ή με παρόμοιο τρόπο σημαντικό αποτέλεσμα για το παιδί. Επίσης και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες οι υπεύθυνοι επεξεργασίας είναι υποχρεωμένοι να πραγματοποιούν αποκλειστικά αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων, συμπεριλαμβανομένης και της κατάρτισης προφίλ, η οποία έχει έννομα ή με παρόμοιο τρόπο σημαντικά αποτελέσματα σε σχέση με το παιδί, για παράδειγμα με σκοπό την προστασία της ευημερίας τους, μπορούν να προβούν σε αυτήν βάσει των εξαιρέσεων του άρθρου 22 παρ 2. Επιπλέον θα πρέπει να εφαρμόζονται απαραίτητες εγγυήσεις οι οποίες είναι κατάλληλες για παιδιά και προστατεύουν αποτελεσματικά τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τα έννομα συμφέροντα των παιδιών των οποίων τα δεδομένα επεξεργάζονται. Οι πάροχοι διαφημιστικών δικτύων συχνά προσφέρουν υπηρεσίες που αναφέρονται σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες όπως τα παιδιά και είναι σημαντικό να απέχουν από την προσφορά κατηγοριών για σκοπούς επηρεασμού τους και σκοπούς συμπεριφορικής διαφήμισης. Έχει αναγνωρισθεί ευρέως ότι η συμπεριφορική διαφήμιση είναι «εκτός του πεδίου της

κατανόησης ενός παιδιού και ως εκ τούτου υπερβαίνει τα όρια της νόμιμης επεξεργασίας», όπως αποδέχεται η Ομάδα εργασίας τους άρθρου 29 στη Γνώμη 2/2013 για τις εφαρμογές των έξυπνων συσκευών.

Ένα πεδίο το οποίο ευνοεί την συμπεριφορική διαφήμιση και από το οποίο εύκολα μπορούν οι διαφημιστικές εταιρείες να αλιεύσουν χρήσιμες για αυτούς πληροφορίες είναι μέσω της Κοινωνίας των Κοινωνικών Δικτύων. Είναι ιδιαίτερα πιθανό τα μέλη των δικτύων, παιδιά και ενήλικες, που δεν έχουν διαβάσει ή δεν έχουν κατανοήσει τους όρους και τις προϋποθέσεις χρήσης τους ή την πολιτική ασφαλείας τους να στερούνται συνειδητοποίησης ότι ενώ τα Κοινωνικά Δίκτυα είναι "δωρεάν" με την έννοια ότι συνήθως δεν έχουν συνδρομή, είναι μέσα επικοινωνίας υποστηριζόμενα από διαφημίσεις που επωφελούνται από την «πληροφορία των σχέσεων». Η «Δεδομενοποίηση» (Datafication) αναφέρεται "στην ικανότητα των δικτυακών πλατφορμών να μεταδίδουν πολλές προσωπικές πληροφορίες που δεν έχουν ποσοτικοποιηθεί ποτέ πριν - όχι μόνο δεδομένα δημογραφικών στοιχείων ή προφίλ που παράγονται από πελάτες σε (διαδικτυακές) έρευνες, αλλά και αυτόματα μεταδεδομένα που προέρχονται από έξυπνα τηλέφωνα όπως ως χρονικές σφραγίδες και τοποθεσίες που υπολογίζονται από το GPS (Karen McCullagh, 2016)

Τα παιδιά (και ίσως πολλοί από τους ενήλικες) είναι απίθανο να γνωρίζουν ότι μπορούν να γίνουν συμπεράσματα από τις αποκαλύψεις τους. Είναι δύσκολο να κατανοήσουν για παράδειγμα ότι μία δήλωσή τους στο Facebook ότι τους «αρέσει» ένα συγκεκριμένο είδος πατάτας είναι ενδεικτικό της υψηλής νοημοσύνης ή ότι οι δηλώσεις «μου αρέσει», που κάνουν, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την πρόβλεψη της φυλής ή του σεξουαλικού προσανατολισμού με υψηλό βαθμό ακρίβειας. Ακόμη, δε, πιο δύσκολο είναι να αντιληφθούν ότι τόσο οι αποκαλυφθείσες όσο και οι συμπερασματικές πληροφορίες, τις οποίες οι ίδιοι παρέχουν, μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία προφίλ και την παραγωγή στοχευμένων διαφημίσεων. (Karen Mc Cullagh, 2016)

Η εγκυρότητα αυτών των υπηρεσιών συνίσταται ωστόσο, στην ορθή διαφανή και επαρκή ενημέρωση των γονέων, πριν από τη συλλογή και την περαιτέρω χρήση των πληροφοριών για σκοπούς συμπεριφορικής διαφήμισης που απευθύνεται σε παιδιά, σχετικά με το γεγονός ότι θα συλλέξουν προσωπικά δεδομένα και είναι επομένως απόλυτα αναγκαίο να λάβουν την συγκατάθεσή τους. Τούτο βέβαια δεν είναι πρακτικά εφικτό, καθώς δεν υπάρχει αξιόπιστος και αποτελεσματικός τρόπος να διαχωριστούν οι ανήλικοι χρήστες του δικτύου από τους ενήλικες από τους παρόχους διαφημιστικών δικτύων γιατί πάντα μπορεί ο ανήλικος να παραστήσει ψευδώς ότι είναι ενήλικος ενώ αν υποχρεωθούν να υιοθετήσουν τεχνολογικούς τρόπους ώστε να αναγνωρίζουν και μπλοκάρουν τους ανήλικους πιθανόν θα οδηγηθούμε σε αντίθετα αποτελέσματα συλλέγοντας περισσότερα δεδομένα ενηλίκων από ότι χρειάζεται.

3.5 Εκτίμηση αντικτύπου

Η επιμέλεια και η προσοχή με την οποία πρέπει να συλλέγονται και να επεξεργάζονται τα προσωπικά δεδομένα οδήγησε τον νομοθέτη στην απόφαση να ενσωματώσει στον ΓΚΠΔ και συγκεκριμένα στο άρθρο 35 αυτού την υποχρέωση, από πλευράς υπευθύνου επεξεργασίας, για εκτίμηση των επιπτώσεων σχετικά με την προστασία των δεδομένων και κυρίως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η επεξεργασία ελλοχεύει κινδύνους για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των υποκειμένων από την έκταση και τον σκοπό της επεξεργασίας όπως στις περιπτώσεις επεξεργασίας μεγάλης κλίμακας, αυτοματοποιημένης επεξεργασίας δεδομένων όπως ενδεικτικά αναφέρει το άρθρο 35.

Είναι γεγονός ότι στο εν λόγω άρθρο δεν γίνεται καμία αναφορά στην εκτίμηση αντικτύπου προσωπικών δεδομένων παιδιών. Δεδομένου ότι οι περιπτώσεις τις οποίες αναφέρει το άρθρο είναι ενδεικτικές θα πρέπει το άρθρο αυτό να ερμηνευτεί σε συνδυασμό με την αιτιολογική σκέψη 75 του κανονισμού. Στην αιτιολογική αυτή σκέψη εξειδικεύεται κατά κάποιον τρόπο το άρθρο 35. Αναφέρει χαρακτηριστικές κατηγορίες προσωπικών δεδομένων, οι οποίες κατά την επεξεργασία τους και ειδικά όταν πραγματοποιούνται με σκοπό τη δημιουργία ατομικών προφίλ, την αξιολόγηση των επιδόσεων εργασίας και άλλων περιπτώσεων πρέπει να προηγείται εκτίμηση των επιπτώσεων της επεξεργασίας αυτής. Μεταξύ των δεδομένων τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής κατά την επεξεργασία τους είναι και τα προσωπικά δεδομένα ευάλωτων φυσικών προσώπων και ιδίως παιδιών. Κατά την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν η ηλικία του υποκειμένου των δεδομένων καθώς η ωριμότητά τους είναι στοιχείο το οποίο επηρεάζει την εκτίμηση για το αν η επεξεργασία τους ενδέχεται να επιφέρει “υψηλό κίνδυνο για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες” τους. (Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου, 2018)

Οι κατευθυντήριες οδηγίες για την εκτίμηση αντικτύπου της ομάδας του άρθρου 29 κάνουν μνεία την επεξεργασία δεδομένων ευάλωτων ομάδων καθώς θεωρούν ότι υπάρχει αυξημένα άνιση σχέση ισχύος μεταξύ των υποκειμένων των δεδομένων και του υπευθύνου επεξεργασίας. Τα φυσικά πρόσωπα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, μεταξύ των οποίων και παιδιά, ενδέχεται να μην είναι σε θέση να εναντιωθούν ή να συναινέσουν μετά λόγου γνώσης ή συνειδητά στην επεξεργασία των δεδομένων τους. Σε κάθε περίπτωση, παρά την ερμηνεία του κατά πόσον θα έπρεπε ή όχι να διενεργείται εκτίμηση επιπτώσεων για την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων παιδιών με βάση το κείμενο του ΓΚΠΔ, μπορούμε να ανατρέχουμε στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού και συγκεκριμένα στο άρθρο 3 το οποίο απαιτεί σε όλες τις ενέργειες που αφορούν τα παιδιά, η πρωταρχική μέριμνα να είναι το μεγαλύτερο συμφέρον των παιδιών. Με άλλα λόγια, αυτή η αρχή απαιτεί κυβερνήσεις, δημόσιοι και

ιδιωτικοί φορείς να διενεργούν έρευνα για την εκτίμηση επιπτώσεων και να αξιολογούν τον αντίκτυπο που μπορεί να έχει τυχόν προτεινόμενος νόμος, πολιτική ή απόφαση στα παιδιά και τα δικαιώματά τους. Αυτή η απαίτηση από μόνη της παρέχει ένα ισχυρό κίνητρο για την αξιολόγηση των κινδύνων για τα δικαιώματα των παιδιών που απορρέουν από την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων.

Κατά τη διενέργεια της εκτίμησης επιπτώσεων, ο υπεύθυνος επεξεργασίας δεδομένων πρέπει να την λαμβάνει υπό το πρίσμα των παιδικών δικαιωμάτων και να λαμβάνει υπόψη το πλήρες φάσμα των δικαιωμάτων των παιδιών που διακυβεύονται. Η ομάδα εργασίας του άρθρου 29 τόνισε στις «Κατευθυντήριες γραμμές για την εκτίμηση επιπτώσεων στην προστασία δεδομένων» ότι «η αναφορά στα « δικαιώματα και ελευθερίες »των υποκειμένων των δεδομένων πρωτίστως αφορά τα δικαιώματα προστασίας δεδομένων και απορρήτου, αλλά μπορεί επίσης να περιλαμβάνει και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα όπως η ελευθερία του λόγου, η ελευθερία σκέψης, η ελεύθερη κυκλοφορία, απαγόρευση των διακρίσεων, το δικαίωμα στην ελευθερία, τη συνείδηση και τη θρησκεία ». Οι υπεύθυνοι επεξεργασίας πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι και άλλα - ουσιαστικά - δικαιώματα που αποδίδονται στα παιδιά από την UNCRC ενδέχεται να διατρέχουν κίνδυνο κατά την επεξεργασία των προσωπικών τους δεδομένων (van der Hof and Lievens, 2017).

Επιπρόσθετα και πιο συγκεκριμένα, εκτός από τη γενική έννοια του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, το οποίο πρέπει να λαμβάνουν υπ' όψιν οι υπεύθυνοι επεξεργασίας κατά τη διενέργεια εκτίμησης αντικτύπου προσανατολισμένη στην παιδική ηλικία, πρέπει να λαμβάνονται υπ' όψιν δύο επιπλέον αρχές σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του παιδιού. Πρώτα, σε καταστάσεις όπου παράγοντες «προστασίας» επηρεάζουν ένα παιδί οδηγώντας το κατ' ουσία σε περιορισμό των δικαιωμάτων του πρέπει να γίνει η αξιολόγηση σε σχέση με μέτρα «ενδυνάμωσης» που συνεπάγονται τον σεβασμό των δικαιωμάτων χωρίς περιορισμούς. Στις περιπτώσεις αυτές η ηλικία και η ωριμότητα του παιδιού πρέπει να είναι καθοδηγητικοί παράγοντες. Αυτό σημαίνει ότι διαφορετικά μέτρα μπορούν να ληφθούν υπόψη για μικρότερα και μεγαλύτερα παιδιά. Δεύτερον, οι υπεύθυνοι επεξεργασίας δεδομένων οι οποίοι διενεργούν την εκτίμηση αντικτύπου δεν πρέπει να θεωρούν τις ικανότητες των παιδιών σταθερές, αλλά να λαμβάνουν υπ' όψιν ότι αυτές θα εξελιχθούν. Αυτό συνεπάγεται ότι οι μετρήσεις πρέπει να αναθεωρούνται και να προσαρμόζονται με βάση τη σωματική, συναισθηματική, εκπαιδευτική και άλλες ανάγκες, και ότι τα πιθανά σενάρια για την ανάπτυξη των παιδιών πρέπει να αξιολογούνται και να αναλύονται βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα.

Τέλος οι ανωτέρω κατευθυντήριες οδηγίες παρουσιάζουν και κάποιες πρακτικές ως

προς τη διενέργεια των εκτιμήσεων. Το πρώτο που τονίζουν είναι η αναγκαιότητα να γίνει η εκτίμηση των επιπτώσεων πριν ξεκινήσει η διαδικασία για την οποία ζητείται. Επίσης, κάνουν σαφές ότι η εκτίμηση πρέπει να αναθεωρείται ενώ τα αποτελέσματά της ή περίληψη αυτών θα πρέπει πάντα να δημοσιεύονται και μάλιστα εφόσον αυτή αφορά προσωπικά δεδομένα παιδιών θα πρέπει να αποδίδονται με τρόπο κατανοητό και σαφή. Συστήνουν δε, αν είναι δυνατόν, τα παιδιά να μην αποκλείονται από τη διαδικασία αλλά να συμμετέχουν ενεργά και ανάλογα με την ηλικία τους και την ωριμότητά τους να ακούγεται η γνώμη τους κατά την έρευνα για την εκτίμηση των επιπτώσεων για το θέμα που τους αφορά.

Κεφάλαιο 4ο- Συστάσεις, συμπληρωματικές των νομοθετικών διατάξεων

Ο ΓΚΠΔ για πρώτη φορά έκανε σαφή την ανάγκη για νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών και θέσπισε διατάξεις προς αυτήν την κατεύθυνση. Η νομική προστασία των ανήλικων χρηστών του διαδικτύου είναι ιδιαίτερως σημαντική αλλά φαίνεται ότι, εκτός από τις διατάξεις οι οποίες προσανατολίζονται στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των υποκειμένων των δεδομένων, στις περιπτώσεις των ανήλικων χρηστών θα πρέπει να εμπλέξουμε ενεργά στη διαδικασία της προστασίας τους και τις τεχνολογικές εταιρείες, τους ίδιους τους γονείς ή κηδεμόνες, τα σχολεία αλλά και τα ίδια τα παιδιά δίνοντάς τους πρακτικές οδηγίες για την αποφυγή των κινδύνων κατά την περιήγηση στο διαδίκτυο.

4.1 Συστάσεις προς τις τεχνολογικές εταιρείες

Πρωτίστως απαιτείται ένα βασικό πρότυπο από τον σχεδιασμό (CRbD) για τη χρήση δεδομένων από εταιρείες τεχνολογίας που θα περιλαμβάνει το σχεδιασμό, την ανάπτυξη και την εκτέλεση διαδικτυακών υπηρεσιών ή προϊόντων που χρησιμοποιούνται από παιδιά, σύμφωνα με τις αρχές του Συμβουλίου για τα δικαιώματα του παιδιού και την πρωταρχική εκτίμηση των συμφερόντων των παιδιών (Hartung, 2020). Για να γίνουν πιο συγκεκριμένες οι αρχές του Συμβουλίου για τα δικαιώματα του παιδιού και να έχουν πρακτική εφαρμογή σε μια εταιρεία είναι σημαντικό να καθοριστούν συγκεκριμένα μέτρα για σχεδιαστές και προγραμματιστές. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουν εκδοθεί το 2020 από την UNICEF/ITU Οδηγίες για την Βιομηχανία για την προστασία των παιδιών στο Διαδίκτυο, ο Οδηγός Σχεδιασμού για Παιδιά, και ο Κώδικας Σχεδίασης για την Ανάλογη Ηλικία του Ηνωμένου Βασιλείου (Hartung, 2020) .

Συνοψίζοντας τις οδηγίες και συστάσεις των ανωτέρω οργανισμών θα μπορούσαμε να καταλήξουμε σε τρεις κατηγορίες συστάσεων που αφορούν στη διακυβέρνηση των εταιρειών, στην ανάπτυξη προϊόντων ή υπηρεσιών και στην παροχή των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Κύρια μέριμνα και φιλοσοφία των διοικούντων μιας εταιρεία θα πρέπει να είναι η ενσωμάτωση των αρχών της Σύμβασης για τα δικαιώματα των παιδιών στις αρχές τους

και στην πολιτική τους. Επιπλέον, στο πλαίσιο του μείζονος συμφέροντος του παιδιού, προτείνεται να υιοθετούν οι εταιρείες μια διεπιστημονική προοπτική ούτως ώστε κατά την απογραφή και ανάπτυξη προϊόντων ή υπηρεσιών που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τα παιδιά να ενσωματώνεται όχι μόνο η γνώμη των χρηστών (παιδιά και οικογένειες), αλλά και οι προοπτικές των ειδικών, όπως ψυχολόγοι, νευροεπιστήμονες, ειδικοί σε θέματα υγείας, εκπαιδευτικοί και ειδικοί για τα δικαιώματα των παιδιών. Με τον τρόπο αυτό θα είναι εφικτή η αξιολόγηση του αντικτύπου των υπηρεσιών ή εργαλείων στην ανάπτυξη και στα δικαιώματα των παιδιών. Όλες οι διαθέσιμες τεχνολογίες και οι καλύτερες δυνατές πολιτικές είναι ένα ακόμη εργαλείο προς την κατεύθυνση της προστασίας των παιδιών.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η ευθύνη των συμμετεχόντων στην ανάπτυξη προϊόντων ή υπηρεσιών ως προς την εναρμόνιση τους με τη Σύμβαση των Δικαιωμάτων του παιδιού. Κύρια και πρωταρχική μέριμνα πρέπει να είναι η ελαχιστοποίηση των δεδομένων των ανηλίκων τα οποία συλλέγονται. Η επεξεργασία τους πρέπει να είναι συνυφασμένη με τον σκοπό για τον οποίο συλλέγονται ενώ και η διάρκεια της αποθήκευσής τους δεν θα πρέπει να ξεπερνά τον χρόνο που εξυπηρετεί τον σκοπό για τον οποίο έχουν συλλεχθεί. Ο σχεδιασμός των διαδικτυακών προϊόντων και υπηρεσιών θα πρέπει να δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να ελέγχουν τα ίδια τα δεδομένα τους. Με τα κατάλληλα εργαλεία, προσαρμοσμένα στην ωριμότητα της ηλικίας τους, θα πρέπει να μπορούν να ελέγχουν τα δεδομένα τους, να τα αποθηκεύουν, να τα περιορίζουν ή να τα διαγράφουν. Οι ψηφιακές υπηρεσίες και τα προϊόντα τα οποία τους παρέχονται, σύμφωνα και με τον ΓΚΠΔ, θα πρέπει να είναι απαλλαγμένα εμπορικών διαφημίσεων και στρατηγικών προώθησης προϊόντων. Παράλληλα ο σχεδιασμός τους θα πρέπει να είναι τέτοιος που να προωθεί τις αυτόνομες, διασκεδαστικές και εκπαιδευτικές εμπειρίες εμποδίζοντας την εμπορευματοποίηση των εμπειριών των παιδιών και να περιορίσουν τη συλλογή βιομετρικών στοιχείων και τον γεωγραφικό εντοπισμό τους. Τα διαδικτυακά εργαλεία που παρέχονται από τους παρόχους των υπηρεσιών δεν πρέπει να σταματούν στα παιδιά. Πρέπει να στοχεύουν και τους γονείς τους οι οποίοι έτσι θα έχουν εργαλεία εύχρηστα για τον γονικό έλεγχο και τη διαμεσολάβηση. Επιπλέον με διάφορα εργαλεία θα μπορούν να ελέγχουν και τον χρόνο που περνούν τα παιδιά τους στο διαδίκτυο. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως τα παιδιά πρέπει να εμπλέκονται στη διαδικασία με την πλήρη, σαφή ενημέρωσή τους για τον τρόπο με τον οποίο επηρεάζεται το απόρρητό τους αλλά και με το να τους δίνεται η δυνατότητα να συζητούν μεταξύ τους για τις ψηφιακές εμπειρίες τους. Στην εποχή του – online gaming- πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη από τους σχεδιαστές των παιχνιδιών και η δυνατότητα συμμετοχής, σε όποιον το επιθυμεί, χωρίς τη συλλογή και επεξεργασία των δεδομένων του. Με τον τρόπο αυτό τα παιδιά θα συμμετέχουν στη διαδικτυακή τους κοινότητα απαλλαγμένα από την επεξεργασία των δεδομένων τους. Ένα ιδιαίτερα σημαντικό

κομμάτι που οι εταιρείες καλούνται να προσέξουν είναι αυτό έκθεσης των παιδιών σε υλικό σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης.

Όλα τα παραπάνω φαίνεται να τα έχουν κατανοήσει οι υπεύθυνοι του Facebook οι οποίοι πήραν την πρωτοβουλία και δημιούργησαν το Messenger Kids. Φαίνεται να κατάλαβαν ότι δεν χρειάζεται τα παιδιά να αποκλειστούν από τις πλατφόρμες κοινωνικής δικτύωσης αλλά να τις χρησιμοποιούν με ασφάλεια. Η εφαρμογή MessengerKids είναι αντίστοιχη του Messenger και απευθύνεται σε παιδιά μέχρι 13 ετών τα οποία δεν έχουν και ούτε χρειάζεται να αποκτήσουν λογαριασμό στο Facebook προκειμένου να χρησιμοποιήσουν την εφαρμογή καθώς η εφαρμογή λειτουργεί ως επέκταση του λογαριασμού του γονέα. Η εφαρμογή δίνει τη δυνατότητα τα παιδιά να συνομιλούν μεταξύ τους και να ανταλλάσσουν φωτογραφίες και βίντεο. Ωστόσο οι επαφές με τις οποίες είναι συνδεδεμένα τα παιδιά πρέπει να έχουν την έγκριση του γονέα. Σημαντική βέβαια είναι και η διαβεβαίωση από το Facebook ότι δεν θα υπάρχουν καθόλου διαφημίσεις ούτε προτροπές για αγορές μέσω του Messenger Kids. Επιπλέον τα προσωπικά δεδομένα του παιδιού που συλλέγονται δεν θα χρησιμοποιούνται για την αποστολή στοχευμένης διαφήμισης στους γονείς ή στα ίδια τα παιδιά, ως έφηβοι ή ενήλικες. (www.iefimerida.gr , www.forbes.com) (Παράρτημα Α- Εικόνα 3)

Τα κατάλληλα πρότυπα ασφαλείας που υιοθετούν θα εμποδίζουν την πρόσβαση των παιδιών σε αυτό ενώ παράλληλα οι εταιρείες θα πρέπει να εξασφαλίζουν ότι και οι συνεργαζόμενες με αυτές τρίτες εταιρείες έχουν την ίδια πολιτική ασφαλείας ως προς τα παιδιά. Τα μέτρα ασφαλείας που λαμβάνουν θα πρέπει να βελτιώνονται συνέχεια, ειδικά το κομμάτι εκείνο των συστημάτων ανίχνευσης κακόβουλων λογισμικών. Σημαντικά εργαλεία στην προσπάθεια παροχής προστασίας είναι η πολυπαραγοντική ταυτοποίηση, το γρήγορο κλείδωμα του λογαριασμού από πλευράς χρήστη. Άλλα εργαλεία είναι η ψευδωνυμοποίηση, η κρυπτογράφηση και η ανωνυμοποίηση των δεδομένων. Η συμβολή των εταιρειών στην προστασία των δεδομένων των παιδιών πρέπει να συνεχίσει και μετά την παροχή των προϊόντων και υπηρεσιών. Η εκτίμηση αντικτύπου που προβλέπεται στον ΓΚΠΔ είναι σημαντική γιατί αναγνωρίζει και περιορίζει τους κινδύνους τους οποίους είναι πιθανόν να αντιμετωπίσουν τα παιδιά κατά την χρήση ψηφιακών προϊόντων και υπηρεσιών που απευθύνονται σε αυτά. Περιέχει την περιγραφή της επεξεργασίας των δεδομένων, συμβουλευτική και συζήτηση παιδιών και κηδεμόνων, εκτίμηση της αναγκαιότητας, της αναλογικότητας και της συμμόρφωσης της επεξεργασίας των δεδομένων, αναγνώριση και αξιολόγηση των κινδύνων και προσδιορισμό μέτρων για την εξάλειψη ή των περιορισμό αυτών.

Η ένδειξη της κατάλληλης ηλικίας για τη χρήση μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας ή πλατφόρμας είναι ένα σημαντικό βοήθημα για τη γονική διαμεσολάβηση και για την ένταξη της καταλληλότητας ενός προϊόντος ή υπηρεσίας σε ένα συγκεκριμένο ηλικιακό

εύρος και στάδιο ανάπτυξης. Είναι βέβαια κρίσιμο, οι πάροχοι να μπορούν να εξακριβώσουν την ηλικία των χρηστών. Υπάρχουν και έχουν εφαρμοστεί διάφορες διαδικτυακές τεχνικές, κυρίως από πλατφόρμες online παιχνιδιών οι οποίες είναι ιδιαίτερα δημοφιλείς στα παιδιά, που προορίζονται στο να βοηθήσουν στον προσδιορισμό της ηλικίας του χρήστη. Μία τέτοια τεχνική είναι η εισαγωγή εργασιών ή αποστολών που θα μπορούσαν να κάνουν μόνο οι χρήστες πάνω από μια συγκεκριμένη ηλικία (Enescu, 2020; Bansch,2020) Αυτό θα λέγαμε ότι είναι ένα είδος κατάρτισης προφίλ των παιδιών το οποίο όμως προορίζεται αποκλειστικά για την προστασία τους. Άλλες εταιρείες χρησιμοποιώντας τις υπηρεσίες τρίτων εταιρειών θα μπορούσαν να επαληθεύουν την ηλικία κάποιου συγχρονίζοντας τον λογαριασμό του παίκτη με τον λογαριασμό του σε κοινωνικά μέσα όπου αναφέρεται η ηλικία του (Bansch, 2020). Στην περίπτωση που εξακριβωθεί ότι ο χρήστης είναι κάτω από το επιτρεπτό όριο ηλικίας οι πλατφόρμες έχουν διάφορες επιλογές αντιμετώπισής τους. Μία από αυτές που προτείνεται είναι η δημιουργία παιδικού λογαριασμού με περιορισμένες δυνατότητες και συγκατάθεση των γονέων. Μία άλλη, δραστική είναι η πλήρης απαγόρευση πρόσβασης του ανήλικου ενώ μία τρίτη η οποία προτείνεται από πολλές πλευρές είναι η δυνατότητα παιχνιδιού χωρίς σύνδεση στο διαδίκτυο. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να δημιουργηθεί ένας μηχανισμός “ηλικιακής πύλης” (SG Boyd and Others, 2018) βάσει του οποίου εάν το παιδί επιδείξει μία ηλικία και δεν εγκρίνεται η είσοδός του να μην μπορεί να επιστρέψει στην προηγούμενη σελίδα και να επιλέξει εκ νέου ηλικία.

Ιδιαίτερα βαρύτητα πρέπει να δίνεται στη διαφάνεια και την προσβασιμότητα στους όρους χρήσης και το απόρρητο όλων των προϊόντων και υπηρεσιών που χρησιμοποιούνται από παιδιά. Οι πληροφορίες σχετικά με τη χρήση δεδομένων να δίνονται με απλό, σαφή και προσβάσιμο τρόπο, εύκολα κατανοητό από παιδιά και οικογένειες με διαφορετικό υπόβαθρο και διαφορετική εξοικείωση με το διαδίκτυο. Είναι επίσης απαραίτητη η μετάφραση σε διαφορετικές γλώσσες και η προσβασιμότητα, μέσω άλλων οπτικοακουστικών πηγών, για άτομα με αναπηρία. Τα εργαλεία απορρήτου, οι ρυθμίσεις και οι θεραπείες μπορούν να αποτελέσουν μια ευκαιρία εκπαίδευσης και μάθησης για τα παιδιά όταν απευθύνονται σε αυτά με τρόπο φιλικό και ευκολονόητο, ενώ θα πρέπει να είναι πάντα διαθέσιμα κατά τη διάρκεια της περιήγησης στις ιστοσελίδες.

4.2 Συστάσεις για τους γονείς

Το γεγονός ότι τα παιδιά αρχίζουν να χρησιμοποιούν το διαδίκτυο σε μικρή ηλικία φανερώνει την ανάγκη να αναλάβουν οι γονείς αρχικά την καθοδήγησή τους ώστε να αναπτύξουν μηχανισμούς αυτοελέγχου και αυτορρύθμισης (Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, 2008). Πρωτίστως θα πρέπει να κάνουν έναν παραγωγικό διάλογο με τα

παιδιά τους σχετικά με τη συμπεριφορά τους κατά την περιήγησή τους στο διαδίκτυο όπως για παράδειγμα την αγορά και το παίξιμο κάποιου παιχνιδιού ή την αλληλεπίδρασή τους με άλλους παίκτες. Ο διάλογος είναι πάντα καλύτερος από δραστικές λύσεις, όπως μια πιθανή απαγόρευση, καθώς αυτή μπορεί να περιορίσει το δικαίωμα των παιδιών για αλληλεπίδραση και ανάπτυξη. (Livingstone and Oneil, 2014) Είναι βασικό επίσης να ενημερώνονται από τις εταιρείες των προϊόντων ή υπηρεσιών που χρησιμοποιούν τα παιδιά τους ως προς τα εργαλεία που έχουν στη διάθεσή τους για τον γονικό έλεγχο και να απευθύνονται απευθείας στον πάροχο για τυχόν ανησυχίες ή προβλήματα που αντιμετωπίζουν χωρίς όμως να κάνουν κατάχρηση των δικαιωμάτων τους αυτών.

Κυρίως όμως υπάρχουν απλές και πρακτικές λύσεις τις οποίες προτείνουν αρμόδιοι φορείς, που μπορούν να εφαρμόσουν ώστε να εξασφαλίσουν στα παιδιά τους ένα ασφαλές περιβάλλον περιήγησης στο διαδίκτυο και να αντιμετωπίσουν τυχόν κινδύνους που ελλοχεύουν στο διαδίκτυο. Ξεκινώντας από την πρώτη κιόλας επαφή και εξερεύνηση του παιδιού στο διαδίκτυο προτείνουν αυτή να γίνει με την καθοδήγηση του γονέα. Εν συνεχεία είναι σημαντικό να τεθούν όρια στην χρήση του διαδικτύου τόσο ως προς τον χρόνο περιήγησης των παιδιών στο διαδίκτυο όσο και ως προς το περιεχόμενο των ιστοσελίδων τις οποίες επισκέπτονται. Σύμμαχό τους στην προσπάθεια αυτή οι γονείς έχουν εργαλεία γονικού ελέγχου και προγράμματα φιλτραρίσματος και αποτροπής εισόδου σε ιστοσελίδες αμφιβόλου περιεχομένου ή ακατάλληλου για τα παιδιά. Πολλές επίσης ιστοσελίδες ή εφαρμογές δίνουν μέσω ρυθμίσεών τους τη δυνατότητα ελέγχου του περιεχομένου στο οποίο εκτίθενται τα παιδιά τους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι η λειτουργία περιορισμένης πρόσβασης που παρέχει το Youtube (Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Δικτύου, 2017).

4.3 Συστάσεις προς τους φορείς εκπαίδευσης

Οι σχολικές μονάδες είναι επίσης χώροι όπου επεξεργάζεται μεγάλος όγκος προσωπικών δεδομένων ανηλίκων, είτε με χειρόγραφο είτε με ηλεκτρονικό τρόπο. Για το λόγο πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στον τρόπο με τον οποίο επεξεργάζονται τα δεδομένα. Ένας σύντομος οδηγός του Ινστιτούτου καθοδηγεί τις σχολικές μονάδες για τον τρόπο που οφείλει να επεξεργάζεται τα δεδομένα. Πρώτα απ' όλα τα προσωπικά δεδομένα πρέπει να αποθηκεύονται μόνο σε σχολικό εξοπλισμό και σε υπολογιστές που προστατεύονται με προγράμματα ασφαλείας. Ο εξοπλισμός ο οποίος χρησιμοποιείται θα πρέπει να βρίσκεται σε τέτοιο χώρο που να αποφεύγονται φυσικοί κίνδυνοι ή απώλειά του και ηλεκτρονική υποβάθμισή του. Ο εξοπλισμός θα πρέπει να κλειδώνεται, ενώ μόνο συγκεκριμένα μέλη του προσωπικού θα πρέπει να έχουν πρόσβαση και μάλιστα με κωδικούς ισχυρούς που δεν κοινοποιούνται σε όλους. Δεδομένου ότι οι σχολικές μονάδες μπορούν να χρησιμοποιήσουν απομακρυσμένο

μέσο (cloud) για την αποθήκευση των δεδομένων θα πρέπει αυτά να είναι κρυπτογραφημένα και προστατευμένα με κωδικό πρόσβασης. Για τη διαφύλαξη των δεδομένων των ανηλίκων και όσων σχετίζονται με την σχολική μονάδα το Υπουργείο Παιδείας έχει πιστοποιήσει συγκεκριμένες εφαρμογές ή λογισμικά τα οποία είναι ασφαλή στην χρήση(π.χ. myschool) Σε κάθε περίπτωση όσοι είναι οι υπεύθυνοι για την επεξεργασία των δεδομένων πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικοί στη διαχείρισή τους. Ο κανόνας είναι ότι σε κάθε περίπτωση δεν κοινοποιούμε προσωπικά δεδομένα, απλά ή ευαίσθητα, όπως ιατρικά δεδομένα, θρησκευτικές πεποιθήσεις σε τρίτους. Ιδιαίτερα προσεκτικοί πρέπει να είναι και οι διαχειριστές των ιστοσελίδων των σχολείων κατά τη δημοσιοποίηση φωτογραφιών ή βίντεο παιδιών τόσο ως προς τη προηγούμενη λήψη συγκατάθεσης των γονέων όσο και ως προς την απόκρυψη των προσώπων ώστε να μην μπορεί να προσδιοριστεί η ταυτότητα των προσώπων.

4.4 Συστάσεις προς τα παιδιά

Εκτός από την οικογένεια, εδώ και αρκετά χρόνια έχει εισαχθεί στα δημοτικά το μάθημα Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνιών. Στο πλαίσιο του μαθήματος οι μαθητές, εκτός από θεωρητικές γνώσεις για τους υπολογιστές και τη λειτουργία τους και δεξιότητες στην χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, μαθαίνουν με τρόπο προσαρμοσμένο στο επίπεδο ωριμότητας και ανάπτυξής τους τον κόσμο του διαδικτύου, τους κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την περιήγησή τους αλλά και τον τρόπο που μπορούν να προφυλάξουν τα δεδομένα τους και τον εαυτό τους αλλά και πώς να αντιδράσουν σε περιπτώσεις παραβίασης τους. Έξω και πέρα από το σχολείο υπάρχουν επιπλέον πηγές, ιστοσελίδες και βιβλία που απευθύνονται σε παιδιά και τους εξηγούν τον κόσμο του διαδικτύου.

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα έχει ξεχωριστή ενότητα στην ιστοσελίδα της στην οποία με απλή γλώσσα ευκολονόητη εξηγεί στα παιδιά τι είναι τα προσωπικά τους δεδομένα, ποια είναι τα δικαιώματά τους ως προς αυτά και πώς μπορούν να τα προστατέψουν. Επιπλέον υπάρχουν τεστάκια τα οποία μπορούν να παίξουν τα παιδιά ώστε με διαδραστικό τρόπο μπορούν τα παιδιά . Αντίστοιχες ενότητες υπάρχουν στις ιστοσελίδες των Αρχών προστασίας όλων των χωρών.

Με πιο ευρύ περιεχόμενο συναντάμε την ιστοσελίδα του Ελληνικού Κέντρου Ασφαλούς Δικτύου www.saferinternet4kids.gr. Μια ιστοσελίδα η οποία απευθύνεται σε όλους, εκπαιδευτικούς, γονείς και παιδιά. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η ενότητα που απευθύνεται στα παιδιά. Καταπιάνεται με θέματα όπως ο εκφοβισμός μέσω διαδικτύου, τα προσωπικά δεδομένα, η χρήση των κοινωνικών δικτύων, η υπερβολική ενασχόληση με το διαδίκτυο. Η παρουσίαση του κάθε θέματος είναι διαμορφωμένη ανάλογα με την ηλικιακή ομάδα στην οποία απευθύνεται. Πάντα όμως είναι σε απλή, κατανοητή γλώσσα

χωρίς περιττές λεπτομέρειες που μπορεί να κουράσουν τα παιδιά ενώ χρησιμοποιεί συχνά εικόνες και βίντεο. Με τον τρόπο αυτό τους παρουσιάζει με ποιον τρόπο λειτουργούν οι εφαρμογές και οι πλατφόρμες που χρησιμοποιούν συνήθως, facebook, instagram, youtube ενώ τους δείχνει τις ρυθμίσεις που σε κάθε μία από αυτές μπορούν να εφαρμόσουν ώστε να προστατεύουν τα δεδομένα τους και να προστατεύονται από κακόβουλους χρήστες.

Οι πρώτες οδηγίες που δίνουν αφορούν στον τρόπο πρόσβασης στους λογαριασμούς που έχουν στα κοινωνικά δίκτυα, στο ηλεκτρονικό τους ταχυδρομείο ή σε πλατφόρμες παιχνιδιών. Οι κωδικοί πρόσβασης που θα χρησιμοποιούν να είναι αρκετά περίπλοκοι και όχι ίδιοι σε όλους τους λογαριασμούς που διατηρούν ενώ δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται το όνομα ή ημερομηνία γέννησης του χρήστη. Οι περισσότερες εφαρμογές κατά την εγγραφή σου παρουσιάζουν τον βαθμό δυσκολίας παραβίασης του κωδικού σου. Απαράβατος κανόνας είναι η μη κοινοποίηση των κωδικών ενώ και η συχνή αλλαγή τους είναι μία τακτική που βοηθά στην προστασία των χρηστών. Συστήνεται να μην απομνημονεύεται ο κωδικός πρόσβασης από την εφαρμογή ή τον browser και κάθε φορά που βγαίνει από την ιστοσελίδα να γίνεται αποσύνδεση. Ένας από τους πιο συνηθισμένους τρόπους προσπάθειας παραβίασης των δεδομένων είναι με την αποστολή link με το άνοιγμα των οποίων εγκαθίστανται λογισμικά που μπορούν να υποκλέψουν χρήσιμες πληροφορίες. Για το λόγο είναι συνετό να μην ανοίγονται αυτοί οι σύνδεσμοι, ειδικά όταν προέρχονται από άγνωστο αποστολέα.

Ειδικότερα, όσον αφορά τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οι βασικότερες συμβουλές κατευθύνονται στις δυνατότητες που σου δίνουν τα ίδια τα μέσα να κρατήσει ασφαλή τα προσωπικά του δεδομένα. Εκτός από την απόρριψη αιτημάτων φιλίας αγνώστων που είναι η πρωταρχική συμβουλή παρουσιάζονται αναλυτικά οι ρυθμίσεις που έχει στη διάθεσή του ο χρήστης ξεκινώντας από τον περιορισμό των ατόμων τα οποία μπορούν να βλέπουν το προφίλ του, τις φωτογραφίες ή τις δημοσιεύσεις του, το πως μπορεί ο χρήστης να μπλοκάρει κάποιον ή να αναφέρει μια οποιαδήποτε παραβατική συμπεριφορά.

Κυρίως όμως όλες αυτές οι υπηρεσίες και οι οργανισμοί δείχνουν τον δρόμο να προστατευτούν οι ανήλικοι κυρίως αναφέροντας σε ενήλικες ότι τους κάνει εντύπωση αλλά και κάνοντας γνωστό ότι υπάρχουν υπηρεσίες που μπορούν να παρέμβουν σε περιπτώσεις παραβίασης των προσωπικών τους δεδομένων αλλά και άλλων εγκλημάτων που λαμβάνουν χώρα μέσω διαδικτύου όπως η καταγγελία στην αρχή προστασία προσωπικών δεδομένων, στην γραμμή helpline ή ακόμη και στη Δίωξη Ηλεκτρονικού Εγκλήματος.

Κεφάλαιο 5ο- Ενδεικτικές αποφάσεις αρμοδίων αρχών και δικαστηρίων

Τα ελληνικά δικαστήρια και οι διάφορες αρμόδιες αρχές προσέγγιζαν και προσεγγίζουν με ιδιαίτερη πάντα προσοχή τις υποθέσεις που αφορούν την επεξεργασία προσωπικών δεδομένων ανηλίκων. Ειδικότερα δίνουν βάση και ελέγχουν προσεκτικά το θέμα της συγκατάθεσης για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων παιδιών και ανάλογα ζητούν τη συμμόρφωση των εμπλεκόμενων μερών.

5.1 Δικαστικές αποφάσεις

5.1.1 Απόφαση 34697/2010 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης

Το 2010 το ανωτέρω δικαστήριο έκρινε ότι η ανάρτηση στον «τοίχο» της ηλεκτρονικής σελίδας του στο Facebook, φωτογραφιών ανήλικων τέκνων από τον πατέρα τους αυθαίρετα, χωρίς τη συγκατάθεση της μητέρας τους, ενώ ασκούσαν από κοινού τη γονική μέριμνα των ανηλίκων “δεν εντάσσεται στις πράξεις που ο ένας των γονέων μπορεί, κατά τη διάταξη του άρθρου 1516 παρ.1 του ΑΚ, να ενεργεί μόνος του”. Ακόμη και μετά την απόφαση προσωρινής ανάθεσης της γονικής μέριμνας αποκλειστικά στη μητέρα, σύμφωνα με την οποία μόνο η μητέρα μπορούσε να δώσει τη συγκατάθεσή της για την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων (εδώ η εικόνα τους), ο πατέρας διατήρησε τις φωτογραφίες. Το δικαστήριο έκρινε τότε ότι «Η ανάρτηση στην προσωπική σελίδα του καθ’ ου των ανωτέρω φωτογραφιών των ανηλίκων, που αποτελεί δημοσίευση και η διάδοση τους σε οποιονδήποτε χρήστη του ίδιου διαδικτυακού τόπου επικοινωνίας, προσβάλλει από μόνη της το δικαίωμα των ανηλίκων στην εικόνα τους, που αποτελεί έκφανση του απόλυτου δικαιώματος της προσωπικότητάς τους». Υποχρεώθηκε δε, να διαγράψει όλες τις φωτογραφίες των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων, καθώς και τα σχετικά σχόλια που αναρτήθηκαν στη σελίδα του στο Facebook και να παραλείπει στο μέλλον οποιαδήποτε αναφορά του ονόματος των παιδιών (άμεση ή έμμεση) και οποιαδήποτε δημοσίευση φωτογραφιών τους.

5.1.2.Απόφαση 195/2007 του Αρείου Πάγου

Η ανωτέρω απόφαση αφορά την προβολή ανηλίκου σε δελτίο ειδήσεων καναλιού πανελλαδικής εμβέλειας χωρίς τη συναίνεση των γονέων του ανηλίκου και χωρίς την προσπάθεια απόκρυψης ή αλλοίωσης των χαρακτηριστικών του προσώπου του. Ο Άρειος Πάγος, στην απόφαση αυτή, έκρινε ότι η εικόνα ανήκει αποκλειστικά σε εκείνο το πρόσωπο το οποίο αναπαριστά και γι' αυτό η από άλλον αποτύπωση, με φωτογράφιση ή άλλον τρόπο, ή η προβολή αυτής δημοσίως, χωρίς τη συναίνεση του εικονιζόμενου, αποτελεί, καθαυτή, παράνομη προσβολή της προσωπικότητας, δηλαδή του δικαιώματος επί της ίδιας εικόνας. Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, εμφανίσθηκε **ευκρινώς** ο ανήλικος ενάγων, χωρίς να γίνεται αναφορά στα στοιχεία ταυτότητάς του και στην κατάσταση της υγείας του. Μόνη όμως η λήψη αυτή της εικόνας του ανηλίκου ενάγοντος και η παρουσίαση της, μέσω του τηλεοπτικού σταθμού, **χωρίς τη συναίνεση των γονέων του**, αποτελεί παράνομη προσβολή της προσωπικότητας του, χωρίς να απαιτείται και προσβολή άλλης έκφανσης αυτής. Η εικόνα δε, του ανηλίκου μεταδόθηκε **χωρίς καμία παρεμβολή στο πρόσωπό του, ώστε να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητα του**.

5.2 Συνήγορος του πολίτη

Και η Ανεξάρτητη Αρχή του Συνηγόρου του Πολίτη έχει λάβει δράση για την προάσπιση των συμφερόντων των παιδιών στο πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών τους δεδομένων. Ειδικότερα διερεύνησε μια υπόθεση δημοσίευσης φωτογραφιών ανηλίκων στο διαδίκτυο και σε Δελτίο Τύπου που εξέδωσε Μητρόπολη για την επίσκεψη του Μητροπολίτη σε ίδρυμα το οποίο φιλοξενεί παιδιά. Τα παιδιά που φιλοξενούνται στο ίδρυμα παρουσιάζονταν ευκρινώς στις φωτογραφίες. Ο Συνήγορος του Πολίτη έλαβε δράση και ζήτησε από την Μητρόπολη να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα καθώς δεν είχε λάβει τη συγκατάθεση των νόμιμων αντιπροσώπων των παιδιών καθώς αυτά ήταν κάτω των 15 ετών και επομένως δεν μπορούσαν να παρέχουν σύννομα τη συγκατάθεσή τους.

5.3 Αποφάσεις ΑΠΔΠΧ

Με τον ίδιο τρόπο αντιμετωπίζει και η ΑΠΔΠΧ τις υποθέσεις που αφορούν προσωπικά δεδομένα ανηλίκων.

Χαρακτηριστική είναι η απόφαση 39/2007 της Αρχής σχετικά με τη δημοσίευση σε περιοδικά φωτογραφιών της ανήλικης κόρης δημοσίων προσώπων, χωρίς προηγούμενη ενημέρωση και χωρίς τη συγκατάθεση των γονέων. Σύμφωνα με την

Αρχή η ανήλικη δεν αποκτά την ιδιότητα του δημοσίου προσώπου αντανακλαστικά λόγω της συγγένειας με τους γονείς της, οι οποίοι είναι δημόσια πρόσωπα. Επομένως, η δημοσίευση φωτογραφιών χωρίς τη συγκατάθεση των γονέων της ανήλικης συνιστά παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων.

Ομοίως και η 4/2008 απόφαση της ΑΠΔΠΧ έκρινε ότι η φωτογραφία ανήλικου αγοριού που δημοσιεύθηκε ως συνοδευτική δημοσιεύματος συνιστά δεδομένο προσωπικού χαρακτήρα και ως εκ τούτου η δημοσίευσή της χωρίς τη συγκατάθεση των γονέων συνιστά παράνομη επεξεργασία προσωπικών δεδομένων από την εκδοτική εταιρεία, ως υπεύθυνο επεξεργασίας. Στη συγκεκριμένη δε περίπτωση, η φωτογραφία θεωρήθηκε ευαίσθητο προσωπικό δεδομένο καθώς συνόδευε δημοσίευμα που αφορούσε τη σεξουαλική ανάπτυξη του παιδιού.

Ενώ και η απόφαση 145/2011 ΑΠΔΠΧ έκρινε ότι για τη διαβίβαση προσωπικών δεδομένων ανηλικού σε τρίτο επιτρέπεται μόνο με τη συγκατάθεση της μητέρας του, η οποία ασκεί τη γονική μέριμνα του προσώπου του.

Ιδιαίτερο είναι το ενδιαφέρον της Αρχής και στο θέμα της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που έχει υιοθετηθεί από το ΥΠΑΙΘ κατά την περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 για τη συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ταυτόχρονα της προστασίας της δημόσιας υγείας. Η Αρχή μετά τις αναφορές της Ομοσπονδίας Ιδιωτικών Εκπαιδευτικών Λειτουργών Ελλάδος και της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος και λαμβάνοντας υπ' όψιν την Εκτίμηση Αντικτύπου που διενήργησε το ΥΠΑΙΘ εξέδωσε την από 07.09.2020 υπ' αριθμ. 4/2020 γνωμοδότησή της και έκρινε απαραίτητο να ασκήσει τη συμβουλευτική της εξουσία εστιάζοντας στα εξής σημεία:

α) Έκρινε ότι η επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων που λαμβάνει χώρα κατά τη διαδικασία της σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στηρίζεται, κατά τον ΓΚΠΔ, στη νόμιμη βάση της συμμόρφωσης σε έννομη υποχρέωση και της εκπλήρωσης καθήκοντος που εκτελείται προς το δημόσιο συμφέρον που δεν είναι άλλο από το δημόσιο αγαθό της παροχής της εκπαίδευσης σε καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης, όπως είναι η πανδημία του COVID-19.

β) Ως προς την διενεργηθείσα Εκτίμηση Αντικτύπου, έκρινε καταρχάς ότι το συμπέρασμά της ότι η χρήση της σύγχρονης εκπαίδευσης ικανοποιεί την αρχή της αναλογικότητας είναι πράγματι ορθό. Προκύπτει επίσης ότι έχουν ληφθεί μέτρα για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα καθώς έχει απενεργοποιηθεί η δυνατότητα καταγραφής εικόνα και ήχου, δηλαδή της μετάδοσης του μαθήματος. Επιπλέον τα δεδομένα τα οποία συλλέγονται είναι τα ελάχιστα και κυρίως των

εκπαιδευτικών για την ταυτοποίησή τους. Δεδομένα των μαθητών δεν αποθηκεύονται καθώς για την είσοδό τους δεν απαιτείται ούτε το πραγματικό τους όνομα ούτε η προσωπική τους διεύθυνση ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Τα δεδομένα δε που συλλέγονται αποθηκεύονται για το χρονικό διάστημα που διαρκεί η σύμβαση αφού πρώτα ψευδωνυμοποιηθούν. Ωστόσο επειδή η Εκτίμηση Αντικτύπου πραγματοποιήθηκε σε σύντομο χρονικό διάστημα έχει ελλείψεις οι οποίες πρέπει να καλυφθούν. Η ΕΑ έγινε διότι η επεξεργασία αφορά μεγάλης έκτασης προσωπικά δεδομένα και δη ευάλωτων υποκειμένων, των ανήλικων μαθητών. Ωστόσο ελλείπει η άποψη των υποκειμένων των δεδομένων, η οποία, αν υπήρχε θα είχε ως αποτέλεσμα αυξημένη διαφάνεια και ως εκ τούτου θα οδηγούσε σε αυξημένη εμπιστοσύνη. Επίσης η Αρχή συστήνει η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των εμπλεκόμενων μερών να γίνει με τρόπο κατάλληλο, προσαρμοσμένο στις ανάγκες των παιδιών και των ευάλωτων ομάδων. Επιπλέον παρουσιάζονται ελλείψεις ως προς την αναγνώριση και καταγραφή των κινδύνων για τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των προσώπων ενώ και για τους κινδύνους που εξετάζονται οι εκτιμήσεις του υπευθύνου επεξεργασίας παρουσιάζονται δίχως επαρκή τεκμηρίωση και αξιολόγηση και δίχως προσδιορισμένα μέτρα αντιμετώπισης των κινδύνων που ίσως εμφανιστούν.

Το ΥΠΑΙΘ ανταποκρίθηκε στις συστάσεις της Αρχής και επικαιροποίησε και συμπλήρωσε τη Μελέτη Εκτίμησης Αντικτύπου με την από 07.12.2020 Μελέτη η οποία εκπονήθηκε από το Εργαστήριο Νομικής Πληροφορικής της Νομικής Σχολής του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για λογαριασμό του και η οποία αναρτήθηκε στην επίσημη ιστοσελίδα του. Και με αυτή τη Μελέτη καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι η επεξεργασία ικανοποιεί καταρχήν την αρχή της αναλογικότητας και λαμβάνει χώρα μόνο σε καταστάσεις εκτάκτου ανάγκης προς εκπλήρωση του καθήκοντος παροχής δημόσιου αγαθού και για το λόγο αυτό δεν απαιτείται και συγκατάθεση των υποκειμένων. Και από την επικαιροποιημένη αυτή μελέτη προκύπτει ότι τα προσωπικά δεδομένα που συλλέγονται είναι τα ελάχιστα δυνατά που απαιτούνται για τη διαδικασία της τηλεκπαίδευσης, και αποθηκεύονται για ελάχιστο χρονικό διάστημα. Κρίθηκε επίσης ότι οι κίνδυνοι που ενδέχεται να παρουσιαστούν είναι αποδεκτοί εφόσον ληφθούν όλα τα εγκεκριμένα μέτρα. Στην επικαιροποιημένη μελέτη ελήφθησαν υπ' όψιν οι απόψεις ανεξάρτητων εμπειρογνομόνων, φορέων Εκπαιδευτικής Πολιτικής και ακαδημαϊκών διαφορετικών γνωστικών αντικειμένων. Τέλος ελήφθησαν όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να ενημερωθούν για τη διαδικασία και τα δικαιώματά τους τα εμπλεκόμενα μέρη, εκπαιδευτικοί, μαθητές, κηδεμόνες.

Κεφάλαιο 6ο- Συμπεράσματα

Η προστασία των προσωπικών δεδομένων και ιδιαίτερα των ανηλίκων κρίνεται ως ιδιαίτερης σημασίας. Ειδικότερα δε αν λάβουμε υπ' όψιν την αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας και την χρήση του διαδικτύου από όλο και μικρότερες ηλικίες.

Σε παγκόσμιο και ευρωπαϊκό επίπεδο πολλά ήταν τα κανονιστικά κείμενα που προσπαθούσαν να κατοχυρώσουν τα προσωπικά δεδομένα των ατόμων. Και ενώ στην Αμερική ήδη από το 2000 με τον COPPA αναφέρονται ρητά και προστατεύουν τα προσωπικά δεδομένα των παιδιών, στην Ευρώπη δεν συναντάμε τέτοια ρύθμιση μέχρι την εφαρμογή του ΓΚΠΔ. Πράγματι ο Κανονισμός περιλαμβάνει πραγματικά καινοτόμες ρυθμίσεις οι οποίες αφορούν τα προσωπικά δεδομένα ανηλίκων. Σε συνδυασμό δε με τις αιτιολογικές του σκέψεις και τις κατευθυντήριες οδηγίες της Ομάδας Εργασίας του άρθρου 29 είναι η πρώτη φορά που θωρακίζονται τα προσωπικά δεδομένα των ανηλίκων και υπάρχει ένα ενιαίο ρυθμιστικό πλαίσιο προστασίας τους. Οι διατάξεις για την παροχή συγκατάθεσης, το δικαίωμα διαγραφής προσωπικών δεδομένων τα οποία συλλέχθηκαν την περίοδο της ανηλικότητάς τους, η διαχείριση των δεδομένων με γνώμονα το μείζον συμφέρον του παιδιού, η απαγόρευση κατάρτισης προφίλ ανηλίκων και οι μελέτες εκτίμησης αντικτύπου όταν πρόκειται για επεξεργασία δεδομένων ευάλωτων ομάδων είναι πλέον αυτές που ρυθμίζουν την προστασία των ανηλίκων.

Είναι βέβαια αρκετά κατανοητό ότι οι διατάξεις αυτές μπορούν να λειτουργούν ως βάση αλλά σε αρκετά σημεία είναι ασαφείς και έχουν και κενά τα οποία θα πρέπει σταδιακά να καλυφθούν από τον Εθνικό Νομοθέτη και κατά περίπτωση να εξειδικεύονται, δυνατότητα που ο Κανονισμός δίνει με τις διατάξεις του ενώ παράλληλα μπορεί να εφαρμοστεί και πληθώρα οδηγιών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικών με την προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του σχεδίου νόμου της χώρας μας, το οποίο ετέθη σε διαβούλευση στον Δικτυακό Τύπο Διαβουλεύσεων της Γενικής Γραμματείας Επικοινωνίας και Ενημέρωσης (open.gov.gr), με το οποίο ενσωματώνεται στην εθνική νομοθεσία η Οδηγία (ΕΕ) 2010/13 και περιλαμβάνει διατάξεις για τις πλατφόρμες διαμοιρασμού βίντεο και συγκεκριμένα για την προστασία των ανηλίκων από επιβλαβές περιεχόμενο για τη σωματική, ψυχική και ηθική τους ανάπτυξη και τη θέσπιση μηχανισμών παρακολούθησης και ελέγχου τέτοιου περιεχομένου. (www.lawspot.gr)

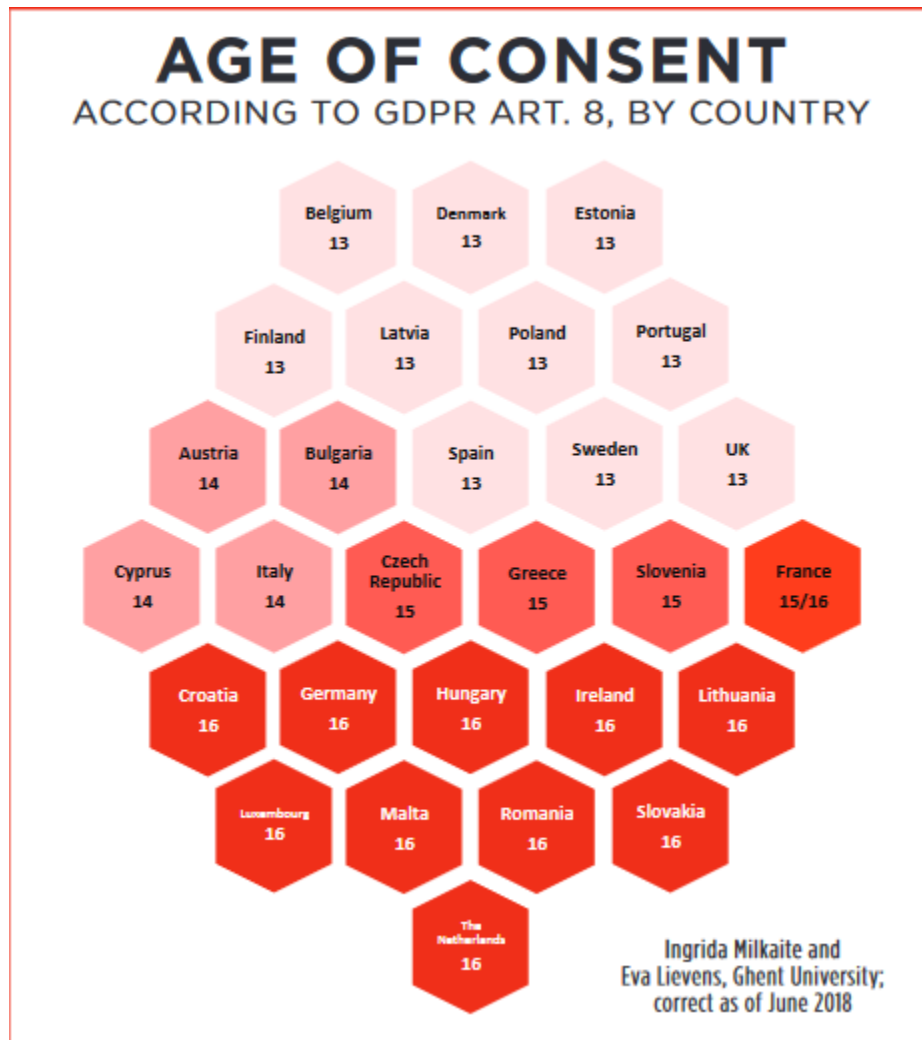
Οι νομοθετικές διατάξεις ωστόσο δεν φαίνονται αρκετές πάντα. Γι αυτό απαιτείται και η συμβολή των εταιρειών και παρόχων υπηρεσιών προς τους ανήλικους οι οποίες εκτός από την εφαρμογή των κανόνων δικαίου θα λάβουν και άλλα μέτρα προκειμένου να

εξασφαλίσουν την ασφαλή περιήγηση των ανήλικων στο διαδίκτυο. Παράλληλα δε είναι και οι ίδιοι οι ανήλικοι οι οποίοι πρέπει οι ίδιοι να προστατέψουν τους εαυτούς τους από κινδύνους που ελλοχεύουν κατά την περιήγηση τους στο διαδίκτυο και αυτό θα γίνει μόνο με την απαραίτητη εκπαίδευση τους τόσο στο σχολείο όσο και μέσα στην ίδια την οικογένειά τους.

Σε όλες μας τις δράσεις οι ανήλικοι πρέπει να είναι στο επίκεντρο των προσπαθειών μας. Όχι όμως μόνο απαγορεύσεις, περιορισμούς και δαιμονοποίηση της χρήσης των διαδικτυακών υπηρεσιών από τον φόβο της παραβίασης των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Στόχος πρέπει να είναι η εκπαίδευση των παιδιών ώστε να μπορούν να προστατεύουν τα προσωπικά τους δεδομένα αλλά παράλληλα και να σέβονται τα προσωπικά δεδομένα τρίτων.

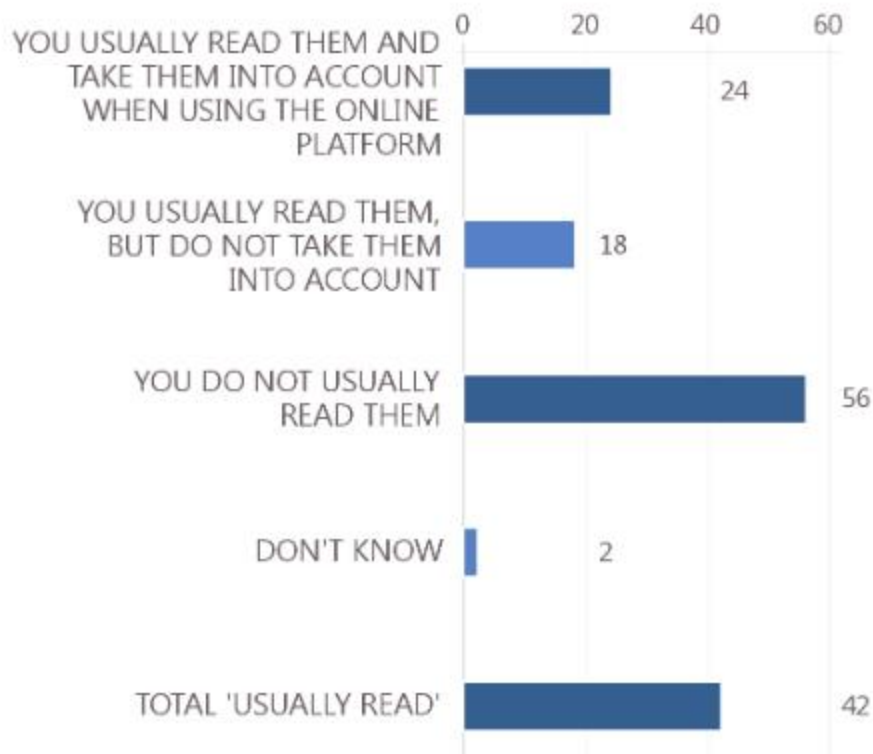
Ο ΓΚΠΔ είναι η αρχή ενός πραγματικού ταξιδιού που στη διαδρομή του πρέπει να γίνει πολλή δουλειά. Η σωστή χρήση των προσωπικών δεδομένων μπορεί να έχει αξιοθαύμαστα αποτελέσματα. (Denham, 2018)

Παράρτημα Α- Εικόνες

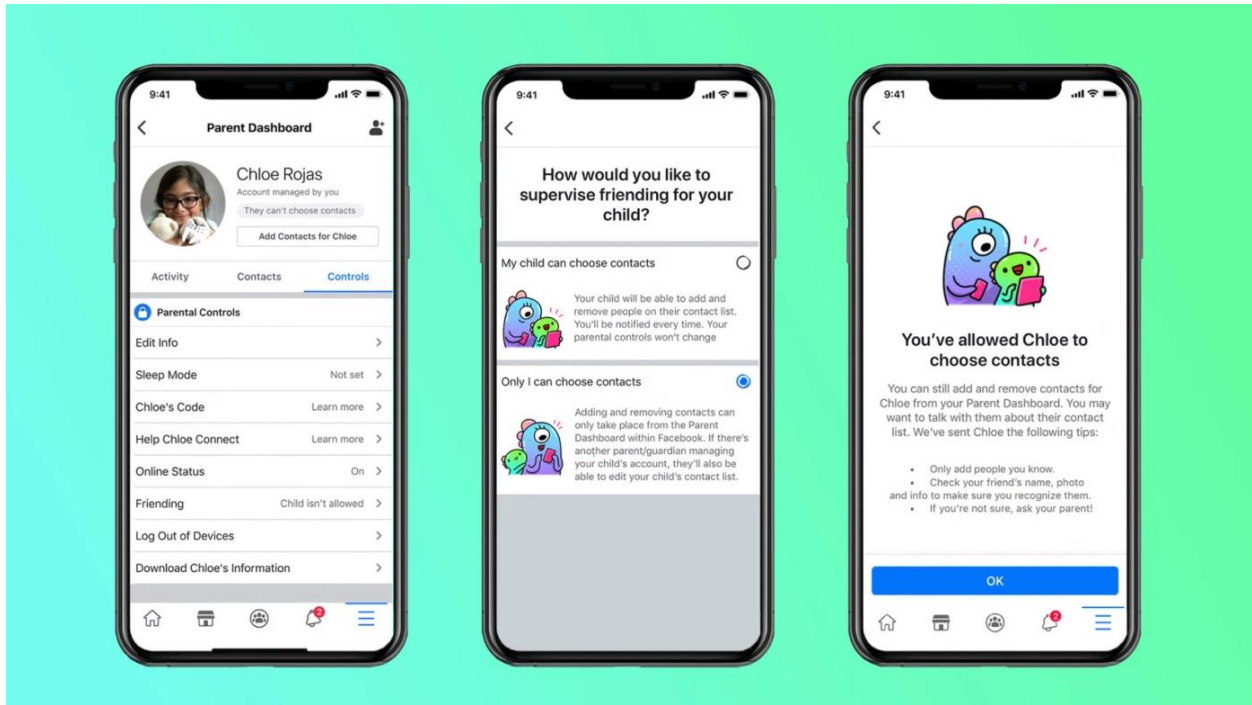
Εικόνα 1. Οι ηλικίες που έχουν υιοθετηθεί από τις χώρες της ΕΕ

QD2a Thinking about the terms and conditions on online platforms, which of the following best describes your situation?
(% - EU)

Base: Internet and online platforms users (n=21,550)

Εικόνα 2. Πώς αντιμετωπίζονται οι όροι και προϋποθέσεις των ιστοσελίδων.

Εικόνα 3. Messenger Kids

Βιβλιογραφικές Αναφορές

Νομοθεσία

Διεθνή και Ευρωπαϊκά κείμενα

Παγκόσμια Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (Universal Declaration of Human Rights), ΟΗΕ (10-12-1948)

Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ή Σύμβαση της Ρώμης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των θεμελιωδών Ελευθεριών – Ε.Σ.Δ.Α. Συμβούλιο της Ευρώπης (4-11-1950)

Διεθνές Σύμφωνο Ατομικών και Πολιτικών Δικαιωμάτων (International Covenant of Civil and Political Rights), ΟΗΕ (16-12-1966)

Κατευθυντήριες Αρχές που διέπουν την προστασία της ιδιωτικότητας και τις διασυνοριακές ροές προσωπικών δεδομένων, ΟΟΣΑ (1980)

Σύμβαση 108 (του Στρασβούργου, για την προστασία των ατόμων από την αυτοματοποιημένη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα) Συμβούλιο της Ευρώπης (28-01-1981)

Συμφωνία Σένγκεν (Schengen) Σταδιακή κατάργηση των ελέγχων στα κοινά σύνορα 14-06-1985

Children's Online Privacy Protection Act- COPPA Ομοσπονδιακός Νόμος των ΗΠΑ / 21-04-2000

Διακήρυξη Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Ευρωπαϊκή Ένωση 18-12-2000

Ευρωπαϊκές Οδηγίες και Κανονισμοί

Οδηγία 95/46/ΕΚ για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων αυτών Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (24-10-1995)

Κανονισμός 45/2001 σχετικά με την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα από τα όργανα και τους οργανισμούς της Κοινότητας και σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (18-12-2001)

Οδηγία 2002/58/EK για την προστασία της ιδιωτικής ζωής στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες.
Ακυρώθηκε στις 8 Απριλίου 2014
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (12-07-2002)

Οδηγία 2006/24/EK για την διατήρηση των δεδομένων που υπόκεινται σε επεξεργασία από
παροχή υπηρεσιών ηλεκτρονικής επικοινωνίας
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (15-03-2006)

Οδηγία 2009/136/EK
Τροποποίηση των Οδηγιών 2002/22/EK και 2002/58/EK
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (25-11-2009)

Οδηγία 2011/93/EE για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης
παιδιών και της παιδικής πορνογραφίας
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (13-12-2011)

Κανονισμός 2016/679/EE για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας
των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και για την ελεύθερη κυκλοφορία των δεδομένων
αυτών και την κατάργηση της οδηγίας 95/46/EK (Γενικός Κανονισμός για την Προστασία
Δεδομένων)
Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (27-04-2016)

Ελληνικοί Νόμοι

Το Σύνταγμα της Ελλάδας

Νόμος 2472/97 για την Προστασία του Ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού
χαρακτήρα.

Νόμος 4624/2019 για την Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μέτρα
εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΕ) 2016/679 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου
της 27ης Απριλίου 2016 για την προστασία των φυσικών προσώπων έναντι της επεξεργασίας
δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα και ενσωμάτωση στην εθνική νομοθεσία της Οδηγίας (ΕΕ)
2016/680 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 27ης Απριλίου 2016 και
άλλες διατάξεις.

Βιβλία και κεφάλαια βιβλίων

Αλεξανδροπούλου-Αιγυπτιάδου, Ε., 2007. Προσωπικά Δεδομένα. Αθήνα– Κομοτηνή: Αντ. Ν.
Σάκκουλα.

Γέροντας, Α., 2002. Η προστασία του πολίτη από την ηλεκτρονική επεξεργασία δεδομένων.
Αθήνα – Κομοτηνή: Σάκκουλα.

Ιγγλεζάκης, Ι. Δ., 2004. Ευαίσθητα Προσωπικά Δεδομένα. Αθήνα – Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Καρακώστας, Ι., 2009. Δίκαιο και Internet-Νομικά Ζητήματα του Διαδικτύου. Αθήνα: Δίκαιοκαι Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλα.

Boyd S G and others, 2018 Video Game law: Everything You Need to Know about Legal and Business Issues in the Game Industry, CRC Press.

Άρθρα

Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου Ε., 2007. Η Πλοήγηση των Ανηλίκων στο Διαδίκτυο και η Νομική Προστασία των Προσωπικών Δεδομένων, *Αρμενόπουλος*, 6/2007, σελ.848-853.

Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου Ε., 2008. Νομική Διασφάλιση του Απορρήτου των κινητών επικοινωνιών (Η ελληνική νομική ρύθμιση ενόψει και του πρόσφατου Ν. 3674/2008), *Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας*, 4/2008, σελ.446-459.

Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου Ε., 2008. Κοινωνία της Πληροφορίας και νομική προστασία των προσωπικών δεδομένων της οικογένειας και των μελών της, *ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ*, 49(2008) σελ.693-699.

Αλεξανδροπούλου- Αιγυπτιάδου Ε., 2018. Η προστασία των προσωπικών δεδομένων ανηλίκων στον Γενικό Κανονισμό Προστασίας Δεδομένων, *Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας*, 1/2018.

Ιγγλεζάκης, Ι. Δ., (2015). Προστασία προσωπικών δεδομένων των ανηλίκων στις υπηρεσίες κοινωνικής δικτύωσης, *Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας*, 2/2015, σελ. 170-175.

Ξανθούλης, Ν., 2013. Το δικαίωμα στη λήθη υπό το φως των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, *Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης & Επικοινωνίας*, 2/2013, σελ 177- 186.

Παναγοπούλου- Κουτνατζή, Φ., 2012. Το δικαίωμα στη λήθη στην εποχή της αβάσταχτης μνήμης: Σκέψεις αναφορικά με την Πρόταση Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, 2/2012, σελ. 264-268.

Παναγοπούλου- Κουτνατζή, Φ., 2016. Η εξέλιξη του δικαιώματος στη λήθη (περί λήθης της λήθης ;, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, 6/2016, σελ. 714-728.

Παναγοπούλου- Κουτνατζή, Φ., 2017. Τα νέα δικαιώματα για τους πολίτες βάσει του Γενικού Κανονισμού Προσωπικών Δεδομένων: μια πρώτη αποτίμηση και συνταγματική αξιολόγηση, *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου*, 1/2017, σελ. 81-98

Παναγοπούλου- Κουτνατζή, Φ., 2017-2018. Ο Γενικός Κανονισμός Προστασίας Δεδομένων 679/2016/ΕΕ: Μια πρώτη Θεώρηση, *DeJure*, 1/2017/2018, σελ. 11-13.

Πάντζου Γ. 2008. Ιδιωτική ζωή και Τεχνολογίες Επικοινωνιών και Πληροφορικής Κατά την περιήγησή μας στο Διαδίκτυο αφήνουμε «ίχνη» αξιοποιήσιμα από τους «ενδιαφερομένους» *ΒΗΜΑ ΙΔΕΩΝ*10/2008.

Ashley I. Naimi, Daniel J. Westreich, 2014. Big Data: A Revolution That Will Transform How We Live, Work, and Think, *American Journal of Epidemiology*, Volume 179, Issue 9, Pages 1143–1144, <https://doi.org/10.1093/aje/kwu085>

Bonneau J, Preibusch S, 2009. “The Privacy Jungle: On the Market for Data Protection in Social Networks” (The Eighth Workshop on the Economics of Information Security, London, 24 June 2009) 1. Available online at <http://www.jbonneau.com/doc/BP09-WEIS-privacy_jungle.pdf>

Brimsted, K. 2011. The right to be forgotten: can legislation put the data genie back in the bottle?, *Privacy & Data Protection*, Vol 11(4).

Bunn, A. (2015) 'The curious case of the right to be forgotten'. *Computer Law & Security Review*, 31(3), 336–350.

Bunn, A. (2019) 'Children and the 'Right to be Forgotten': what the right to erasure means for European children, and why Australian children should be afforded a similar right', *Media International Australia*, 170(1), pp. 37–46. doi:[10.1177/1329878X19848503](https://doi.org/10.1177/1329878X19848503).

Carr, J. 2016. Desiderata. διαθ. σε <https://johncarr.blog/2015/12/16/the-relevant-text-and-age-verification-puts-in-an-appearance/>

Leary, M., & Kowalski, R.M. (1990). Impression management: A literature review and two-component model. *Psychological Bulletin*, 107, 34-47.

Livingstone, Sonia, Haddon, Leslie, Görzig, Anke and Ólafsson, Kjartan (2011) *Risks and safety on the internet: the perspective of European children: full findings and policy implications from the EU Kids Online survey of 9-16 year olds and their parents in 25 countries*. . EU Kids Online, London, UK.

Livingstone, Sonia & O'Neill, Brian. (2014). Children's Rights Online: Challenges, Dilemmas and Emerging Directions. 10.1007/978-94-6265-005-3_2.

Livingstone, Sonia (2018) Children: a special case for privacy? *Intermedia*, 46 (2). pp. 18-23.

Mayer-Schönberger, Viktor & Cukier, Kenneth. (2013). *Big Data: A Revolution that Will Transform how We Live, Work, and Think*.

Macenaite M., & Kosta E., 2017. Consent for processing children's personal data in the EU: following in US footsteps?, *Information & Communications Technology Law*, 26:2, 146-197, DOI:[10.1080/13600834.2017.1321096](https://doi.org/10.1080/13600834.2017.1321096)

McCullagh K., 2016. 'The General Data Protection Regulation: A Partial Success for Children on Social Network Sites?', in Tobias Bräutigam and Samuli Miettinen (eds) *Data Protection, Privacy And European Regulation in the Digital Age*: Unigrafia, σελ 110- 139.

Magid Larry, 2018. Call For Facebook To Cancel Messenger Kids Is Well-Meaning But Misguided, *Forbes*, διαθέσιμο στην: <https://www.forbes.com/sites/larrymagid/2018/01/30/calls-for-facebook-to-cancel-messenger-kids-are-well-meaning-but-misguided/?sh=2540fd6754d3> (02.02.2021)

Moerel, E.M.L. and Prins, J.E.J. (Corien), 2016. Privacy for the Homo Digitalis: Proposal for a New Regulatory Framework for Data Protection in the Light of Big Data and the Internet of Things. Διαθέσιμο στο SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2784123> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2784123>

Montgomery, C., & Chester, J., 2015. Data Protection for Youth in the Digital Age: Developing a Rights-based Global Framework *European Data Protection Law Review* Volume 1, Issue 4 pp. 277 - 291

Nash, Victoria and O'Connell, Rachel and Zevenbergen, Bendert and Mishkin, Allison, 2014. Effective Age Verification Techniques: Lessons to Be Learnt from the Online Gambling Industry. (Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2658038> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2658038> (02.02.2021)

Prins, C & Moerel, L 2016, *Privacy for the Homo digitalis: Proposal for a new regulatory framework for data protection in the light of big data and the internet of things*..<http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2784123>

Richman, L.S., & Leary, M. (2009). Reactions to discrimination, stigmatization, ostracism, and other forms of interpersonal rejection: a multimotive model. *Psychological review*, 116 2, 365-83

Steeves, Valerie., 2014. *Young Canadians in a Wired World, Phase III: Life Online. MediaSmarts*.

Valkenburg, Patti & Peter, Jochen. (2011). Adolescents' Online Privacy: Toward a Developmental Perspective. 10.1007/978-3-642-21521-6_16.

van der Hof, S., and E. Lievens. 2018. "The Importance of Privacy by Design and Data Protection Impact Assessments in Strengthening Protection of Children's Personal Data Under the GDPR." *CommunicationsLaw* 23 (1): 33–43. [\[GoogleScholar\]](#)

Εργασίες- Διατριβές

Ακριβοπούλου, Χ., 2009. Μεταξύ Αυτονομίας και Οικειότητας, Διδακτορική Διατριβή, Αναπροσδιορίζοντας το δικαίωμα στην ιδιωτική ζωή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Κίτσος, Π., 2011. Το νομικό πλαίσιο της προστασίας των προσωπικών δεδομένων και της ιδιωτικής ζωής με έμφαση στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Ενσωμάτωση των ρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο Ελληνικό Δίκαιο. Διδακτορική Διατριβή. Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Μαλλιαρού, Π., 2016. ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΜΕ ΕΜΦΑΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥΣ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΣΥΝΑΦΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ- ΝΟΜΙΚΕΣ ΠΤΥΧΕΣ, Διπλωματική Εργασία, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Σαατζίδου- Παντελιάδου, Ε., 2006. Νέοι Κανόνες Δικαίου στο πλαίσιο της Νέας Οικονομίας. Το Παράδειγμα της Νομικής Ρύθμισης της Ηλεκτρονικής Επεξεργασίας των Προσωπικών Δεδομένων με έμφαση στην επεξεργασία των δεδομένων Οικονομικής Συμπεριφοράς, Διδακτορική Διατριβή, Θεσσαλονίκη, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

Enescu, Maria-Alexandra. (2019). Protecting children's personal data from abusive personal data processing performed by video game companies

Δευτερεύουσες Πηγές

Γνώμη 2/2009 σχετικά με την προστασία των προσωπικών δεδομένων των παιδιών της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 για την προστασία των δεδομένων.

Γνώμη 2/2010 σχετικά με την επιγραμμική διαφήμιση της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 για την προστασία των δεδομένων.

Γνώμη 15/2011 σχετικά με τον ορισμό της συγκατάθεσης της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 για την προστασία των δεδομένων.

Γνώμη 2/2013 για τις εφαρμογές των έξυπνων συσκευών της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29

για την προστασία των δεδομένων.

Κατευθυντήριες Γραμμές της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 για την προστασία των δεδομένων σχετικά με τους υπεύθυνους προστασίας δεδομένων (2017).

Κατευθυντήριες Γραμμές της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 για την εκτίμηση του αντικτύπου σχετικά με την προστασία δεδομένων (ΕΑΠΔ) και καθορισμός του κατά πόσον η επεξεργασία “ενδέχεται να επιφέρει υψηλό κίνδυνο” για τους σκοπούς του κανονισμού 2016/679 (2017).

Κατευθυντήριες Γραμμές της Ομάδας Εργασίας του Άρθρου 29 για την αυτοματοποιημένη λήψη αποφάσεων και την κατάρτιση προφίλ για τους σκοπούς του κανονισμού 2016/679 (2018).

Αιτιολογική σκέψη 58 ΓΚΠΔ

Αιτιολογική σκέψη 59 ΓΚΠΔ

Αιτιολογική σκέψη 65 ΓΚΠΔ

Αιτιολογική σκέψη 71 ΓΚΠΔ

Αιτιολογική σκέψη 75 ΓΚΠΔ

Ιστοσελίδες

Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα <https://www.dpa.gr/>

Γενική Γραμματεία Επικοινωνίας και Ενημέρωσης
<http://www.opengov.gr/ggee/?p=6946#comments>

Ελληνικό Κέντρο Ασφαλούς Δικτύου https://saferinternet4kids.gr/wp-content/uploads/2017/12/saferinternet4kids_youtube_guide.pdf

Καναδικό Κέντρο Συνεργασίας Δημοσίου Συμφέροντος <https://www.piac.ca/our-specialities/piac-submission-to-the-government-consultation-on-a-digital-economy-strategy-for-canada/>

Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο <https://www.sch.gr/>

<https://www.lawspot.gr/nomika-nea/nees-rythmiseis-gia-tis-platformes-diamoirasmoy-vinteo-stin-ellada-shedio-nomoy>

Συνήγορος για το Παιδί www.0-18.gr

Συνήγορος του Πολίτη www.synigoros.gr

Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2020/DPIA_%CE%A5%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%98_sign.pdf

Bansch J, 'CPDP 2010', Children's privacy in the digital age (2020)

<https://www.youtube.com/watch?v=2ss-Q88YHEE>

FTC (Federal Trade Commission)

<https://www.ftc.gov/tips-advice/business-center/privacy-and-security/verifiable-parental-consent-childrens-online-privacy-rule>

www.ftc.gov/ogc/coppa1.htm

<https://www.ftc.gov/news-events/blogs/business-blog/2019/09/170-million-ftc-ny-youtube-settlement-offers-coppa>

UNICEF <https://www.unicef.org/globalinsight/reports/childrens-rights-design-new-standard-data-use-tech-companies>

Electronic Code of Federal Regulations <https://www.ecfr.gov/cgi-bin/text-idx?SID=4939e77c77a1a1a08c1cbf905fc4b409&node=16%3A1.0.1.3.36&rgn=div5>

<https://www.iefimerida.gr/news/380745/messenger-kids-i-nea-efarmogi-toy-facebook-gia-paidia>

Εγχειρίδιο σχετικά με την ευρωπαϊκή νομοθεσία για την προστασία των προσωπικών δεδομένων. <https://op.europa.eu/el/publication-detail/-/publication/5b0cfa83-63f3-11e8-ab9c-01aa75ed71a1/language-el/format-PDF>

Denham E., 2018. Opening speech to the Data Protection Practitioners' Conference. Manchester.bit.ly/2saRX7s.

Αποφάσεις

Αποφάσεις Δικαστηρίων

34697/2010 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης .

195/2007 του Αρείου Πάγου

Αποφάσεις ΑΠΔΠΧ (www.dpa.gr)

39/2007 σχετικά με τη συγκατάθεση στις περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ανηλίκου.

4/2008 σχετικά με τη συγκατάθεση στις περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ανηλίκου.

145/2011 σχετικά με τη συγκατάθεση στις περιπτώσεις επεξεργασίας προσωπικών δεδομένων ανηλίκου.

4/2020 Γνωμοδότηση της Αρχής επί της Εκτίμησης Αντικτύπου του ΥΠΑΙΘ για τη σύγχρονη εξ αποστάσεως εκπαίδευσης στις σχολικές μονάδες Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που έχει υιοθετηθεί από το ΥΠΑΙΘ κατά την περίοδο της πανδημίας του κορωνοϊού COVID-19 για τη συνέχιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας και ταυτόχρονα της προστασίας της δημόσιας υγείας.